

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

COUNTERPART
INTERNATIONAL

Պ Ա Շ Տ

Կ Ո Ռ Ռ Ռ Ռ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ
ԿՈՌՈՒՊՑԻՈՆ
ՌԻՍԿԵՐԻ
ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

Ռ Ռ Ռ Ռ Ռ Ռ

Ս

ԹՐԱՆՍՓԱՐԵՆՍԻ ԻՆԹԵՐՆԵՇՆԱԼ
ԽԱԿԱԿՈՋՈՒԱԿԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

COUNTERPART
INTERNATIONAL

Սույն ուսումնասիրությունը հնարավոր է դարձել իրականացնել Զառնաթերփարթ ինթերնեշնլի հայաստանյան ներկայացուցչության կողմից իրականացվող Զաղաքացիական հասարակության և տեղական ինքնակառավարման աջակցության ծրագրի և Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների բնակչության առատաձեռն աջակցության շնորհիվ՝ ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության գործընկերային պայմանագրի շրջանակներում՝ «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» ՀԿ-ի կողմից Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ «Անվտանգության և պաշտպանության ծրագրի» աջակցությամբ:

Սույն հրապարակման բովանդակությունը, արտահայտված տեսակետները և կարծիքները պատկանում են հեղինակներին և հնարավոր է, որ չհամընկնեն Զառնաթերփարթ ինթերնեշնլի հայաստանյան ներկայացուցչության, ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության և ԱՄՆ կառավարության տեսակետների հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ ԿՈՌՈՒՊՑԻՈՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

Ծրագրի աշխատակազմ

Ղեկավար՝ Սոնա Այվազյան
Համակարգող՝ Լուիզա Այվազյան
Փորձագետ՝ Վիրաբ Խաչատրյան
Հայաստանյան գրախոսներ՝ Արթուր Սաթուց, Վարուժան Ավետիսյան
Միջազգային փորձագետներ՝ Լեա Ուոուրո, Էմմա Կերր

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ	4
ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	5
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԻՃԱԿ	6
ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	8
ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ	9
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ԱՄՓՈՓՈՒՄ	16
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ	16
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ	52
ԱՆՁՆԱԿԱԶՄ	64
ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	88
ԳՆՈՒՄՆԵՐ	91
ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ	112
1. ՀԱՐՑԱՇԱՐ	112
2. ԹԻ ՊԱԾ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՕՐԻՆԱԿՈՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԹՎԻ ԳԼՈԲԱԼ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ	121

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ

ԱԺ	Ազգային ժողով
ԳՐԵԿՈ	Կոռուպցիայի դեմ պայքարող պետությունների խումբ
ԹԻ	Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ
ԹԻՀԿ	Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն
ԹԻ ՊԱԾ	Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլի պաշտպանության և անվտանգության ծրագիր
ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
ՆԱՏՕ	Հյուսիս-ատլանտյան պայմանագրի կազմակերպություն
ՄԱԿ	Միավորված ազգերի կազմակերպություն
ՊՆ	Պաշտպանության նախարարություն
ՏՀԶԿ	Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպություն

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլը (ԹԻ) օրինավորության հաստատմանն ու կոռուպցիայի դեմ պայքարին նպատակաուղղված՝ առաջատար և աշխարհի ավելի քան 90 երկրներում գործող գլոբալ կազմակերպություն է: Ի թիվս այլ նախաձեռնությունների՝ ԹԻ-ն իրականացնում է պաշտպանության և անվտանգության ծրագիր (ՊԱՇ), որի շրջանակում աշխատում է կառավարությունների, ռազմական ոլորտում ներգրավված ընկերությունների, միջազգային կազմակերպությունների և քաղաքացիական հասարակության հետ՝ պաշտպանության կառույցներում օրինավորությունը խթանելու և կոռուպցիան նվազեցնելու նպատակով:

ԹԻ ՊԱՇ շրջանակում մշակվել է պաշտպանության հաստատություններում կոռուպցիոն ռիսկերի գնահատման համակարգ՝ «պաշտպանության հաստատությունների օրինավորության համաթիվ», որը հնարավորություն է տալիս գնահատել ոլորտում առկա ընթացակարգերն ու գործընթացները, համադրել դրանք աշխարհի այլ երկրների փորձի հետ, ինչպես նաև կատարել ժամանակային համեմատական վերլուծություն՝ երկրի պաշտպանության ոլորտի զարգացման դրական և բացասական միտումները բացահայտելու նպատակով: Գնահատման այս մեթոդը կարող է ծառայել որպես արդյունավետ գործիք՝ պաշտպանության և անվտանգության ոլորտի հակակոռուպցիոն քաղաքականության իրականացումը մոնիտորինգ անելու և բարելավելու նպատակով:

1. <http://government.defenceindex.org/>

Նշված ուսումնասիրությունն արդեն իսկ իրականացվել է աշխարհի 82 երկրներում¹, և արդյունքները համապատասխանաբար ամփոփվել են քարտեզում:

Սույն հրապարակումն ամփոփում է Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոնի (ԹԻՀԿ) կողմից ԹԻ ՊԱՇ մեթոդաբանության համաձայն կատարված ուսումնասիրությունը, որն իրականացվել է տվյալ ծրագրի համապատասխան փորձագետների աջակցությամբ:

ԹԻՀԿ-ն հուսով է, որ այս ուսումնասիրությունը կաջակցի Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարությանը օրինավոր կառավարմանը նպատակաուղղված իր ծրագրերում և նախաձեռնություններում:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Պատմական և ներկա քաղաքական համատեքստ

1991թ. սեպտեմբերի 21-ի հանրաքվեով Հայաստանը հռչակվեց անկախ պետություն: 1988-1994թթ. Հայաստանը ներգրավված էր Ադրբեջանի հետ զինված հակամարտության մեջ, որը մղվում էր Լեռնային Ղարաբաղի համար: 1994թ. Հայաստանի, Ադրբեջանի և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության միջև ստորագրվեց զինադադարի համաձայնագիր: Բացի Ղարաբաղի տարածքից, հայկական ուժերը հսկողություն են իրականացնում նաև Լեռնային Ղարաբաղը շրջապատող ևս 7 տարածքների նկատմամբ: Չնայած զինադադարին՝ նախկին հակամարտության գոտում պարբերաբար տեղի են ունենում հրադադարի խախտումներ, բախումներ և այլ միջադեպեր, և փաստացի երկու երկրները գտնվում են պատերազմական իրավիճակում:

1998թ.-ին Հայաստանի գործող նախագահ Լևոն Տեր-Պետրոսյանը ուժայինների ճշման ներքո ներկայացրեց հրաժարականի դիմում, որի պատճառը Լեռնային Ղարաբաղը շրջապատող որոշ տարածքները հանձնելու վերաբերյալ նրա տեսակետներն էին: 1999թ. հոկտեմբերի 27-ին երբեմնի պաշտպանության նախարար, այդ պահին վարչապետի պաշտոնը զբաղեցնող Վազգեն Սարգսյանը (ով համարվում էր Լեռնային Ղարաբաղի պատերազմը հաղթող առանցքային անձանցից մեկը), Ազգային ժողովի նախագահը, ինչպես նաև ևս 6 պատգամավոր սպանվեցին խորհրդարանում ահաբեկչական գործողության արդյունքում:

2008թ. Հանրապետական կուսակցության նախագահ, նախկին պաշտպանության նախարար Սերժ Սարգսյանն ընտրվեց Հայաստանի Հանրապետության նախագահ: Այդ ընտրություններն ուղեկցվել են բազմաթիվ ընտրակեղծիքներով, ինչն արտացոլվել է միջազգային և տեղական կազմակերպությունների զեկույցներում: Ընտրություններից հետո, 2008թ. մարտի 1-ին, Երևանի փողոցներում տեղի ունեցան բողոքի զանգվածային ցույցեր: Գործող իշխանությունը հասարակության նկատմամբ վերահսկողությունը վերականգնելու նպատակով ներգրավեց նաև բանակը:

2012թ. մայիսի ընտրություններին Հանրապետական կուսակցությունը խորհրդարանում ստացավ տեղերի 52.7 տոկոսը: Չինված ուժերից զորացրված մի շարք բարձրաստիճան պաշտոնյաներ ներկայումս տեղեր են զբաղեցնում խորհրդարանում և սատարում են գործող կառավարությանը:

Հայաստանը Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպության (ՀԱԴԿ) և Անկախ պետությունների համագործակցության (ԱՊՀ) անդամ է: 2013թ. սեպտեմբերին Հայաստանի Հանրապետության նախագահը հայտարարեց Ռուսաստանի, Բելառուսի և Ղազախստանի հետ Մաքսային միությանը միանալու մասին, որը սկիզբ դրեց Եվրասիական միությանը միանալուն ուղղված արագացված գործընթացների:

Չինված ուժերի դերը

Լեռնային Ղարաբաղի պատերազմում տարած հաղթանակի շնորհիվ հայկական բանակը երկար ժամանակ ընկալվում էր որպես անձեռնմխելի, և երկար ժամանակ ցանկացած քննադատություն արգելված էր: Մարտի 1-ի դեպքերում բանակի ներգրավման հետևանքով քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչները սկսեցին քննադատել բանակը: Բանակը քննադատում էին ոչ թափանցիկ գործելաոճի և խաղաղ պայմաններում մահվան դեպքերի համար: Չնայած որոշ մերձիշխանական գործիչներ մեղադրում են բանակը քննադատողներին՝ բանակի նկատմամբ հասարակության վստահությունը խաթարելու պատճառաբանությամբ, քաղաքացիական հասարակությունը հետևողականորեն պահանջում է զինված ուժերում բարեփոխումների իրականացում:

Կոռուպցիայի տարածվածությունը

Համաձայն 2013թ. Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլի կոռուպցիայի ընկալման համաթվի՝ Հայաստանը 175 երկրների շարքում զբաղեցնում է 94-րդ տեղը: Համաձայն քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների² կոռուպցիան լայնատարած երևույթ է Հայաստանում: Կոռուպցիայի գոյությունն ընդունվում է նաև պաշտոնատար անձանց կողմից, սակայն որևէ լուրջ քայլ այն վերացնելու ուղղությամբ չի իրականացվում:

2. Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ, Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն, Փոլիսի ֆորում Արմենիա

Չինված ուժերի ներգրավվածությունը կոռուպցիոն գործարքներում

2010-2013 թվականների ընթացքում զինված ուժերի բարձրաստիճան մի շարք պաշտոնյաների մասնակցությամբ մի շարք կոռուպցիոն սկանդալներ տեղի ունեցան: Կոռուպցիայում ներգրավված մի շարք բարձրաստիճան պաշտոնյաներ հեռացվեցին բանակից, բայց ավելի ուշ նրանք վերադարձան աշխատանքի: Քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների³ զեկույցները կոռուպցիան բանակում համարում են կարևոր խնդիր և քննադատում իշխանություններին՝ կոռուպցիայի դեմ պայքարելու կամքի բացակայության համար:

3. Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ

ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Պաշտպանության հաստատությունների օրինավորության համաթիվը մշակվել է՝ վերլուծելու պաշտպանության և անվտանգության համակարգի հիմնական ռիսկային՝ քաղաքական, ֆինանսական, անձնակազմի, գործողությունների և գնումների ոլորտները: Այս ոլորտներում կոռուպցիոն ռիսկերը գնահատվում են 77 հարցերից բաղկացած հարցաշարի օգնությամբ:

Հայաստանում ուսումնասիրությունն իրականացվել է 2013թ. նոյեմբերից մինչև 2014թ. մայիս: Հարցաշարի պատասխանները մշակվել են անկախ փորձագետի կողմից: Նա իր ուսումնասիրություններում օգտագործել է իրավական ակտեր, միջազգային և տեղական կազմակերպությունների զեկույցներ, զանգվածային լրատվամիջոցների հրապարակումներ և անանուն հարցազրույցներ: Որոշ հարցերի պատասխանները ճշգրտելու նպատակով կատարվել է պաշտոնական հարցում ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը:

Հիմք ընդունելով ԹԻ ՊԱՇ կողմից մշակված մոդելային պատասխանները՝ ուսումնասիրության արդյունքները գնահատվել են 0-4 միավոր սանդղակով: Այս միավորներն արտահայտում են հետևյալ պատկերը.

4	ոլորտը թափանցիկ է. լուրջ միջոցառումներ են ձեռնարկվում՝ կոռուպցիոն ռիսկերը կանխելու համար
3	ոլորտն ընդհանուր առմամբ թափանցիկ է. իրականացվում են լուրջ գործողություններ՝ կոռուպցիոն ռիսկերը կանխելու համար, սակայն կան դեպքեր, երբ առկա են բացթողումներ և թերացումներ
2	ոլորտը միջին չափով թափանցիկ է. իրականացվում են գործողություններ՝ կոռուպցիոն ռիսկերը նվազեցնելու համար, սակայն առկա են լուրջ բացթողումներ.
1	ընդհանուր առմամբ, այդքան էլ թափանցիկ չէ. կոռուպցիոն ռիսկերին ուղղված գործողությունները բավականին թույլ են և ոչ ազդեցիկ
0	ոլորտը թափանցիկ չէ. քայլեր չեն ձեռնարկվում՝ կոռուպցիոն ռիսկերը նվազեցնելու համար

Հարցաշարը և պատասխանները տրամադրվել են երկու անկախ գրախոսների, որոնք ներկայացրել են իրենց համաձայնությունը կամ անհամաձայնությունը գնահատականների հետ, ավելացրել են մեկնաբանություններ և տեղեկատվության աղբյուրներ, գնահատականը փոխելու վերաբերյալ առաջարկություններ և համապատասխան հիմնավորումներ: Պատասխանները զուգահեռաբար ներկայացվել են նաև ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը՝ լիազորված պետական կառույցի պաշտոնական մեկնաբանությունները ստանալու նպատակով:

Անկախ փորձագետի վերլուծությունը և գրախոսների ու ՀՀ ՊՆ դիտարկումները վերանայվել են և, ըստ անհրաժեշտության, մեկնաբանվել ԹԻՅԿ աշխատակազմի կողմից: Այնուհետև, ուսումնասիրության արդյունքները ստուգվել են ԹԻ ՊԱԾ փորձագետների կողմից և համապատասխանեցվել ընդհանուր ստանդարտին:

Առաջնորդվելով հարցաշարի պատասխաններով և դրանց միավորների համապատասխան տոկոսով՝ երկիրը դասվել է A-F խմբերում հետևյալ սկզբունքով.

խումբ	Ստորին սահման %	Վերին սահման %	Կոռուպցիոն ռիսկեր
A	83.3	100	շատ ցածր
B	66.7	83.2	ցածր
C	50.0	66.6	միջին
D	33.3	49.9	բարձր ¹
E	16.7	33.2	շատ բարձր
F	0	16.6	կրիտիկական

1. D) խումբը, դրանում հայտնված երկրների մեծ քանակի պատճառով, բաժանվել է երկու ենթախմբի՝ (D+) և (D-):

ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Քաղաքական կոռուպցիոն ռիսկերի առումով՝ կառավարությունը ընդունում է կոռուպցիան որպես հիմնախնդիր, այդ թվում՝ զինված ուժերում, ինչպես նաև որոշ միջոցներ է ձեռնարկում կոռուպցիայի դեմ պայքարելու ուղղությամբ: Չնայած որ կառավարման ստորին մակարդակներում կոռուպցիայի դեմ պայքարի որոշ դեպքեր են արձանագրվել, քաղաքացիները դեռևս չեն զգում կոռուպցիայի մակարդակի նվազում: Որոշ բարձրաստիճան պաշտոնյաների մասնակցությամբ կոռուպցիոն սկանդալների քննությունը մտել է փակուղի: Կոռուպցիայի մեջ մեղադրվող անձանց պատասխանատվության ենթարկելու փոխարեն նրանց ընդունված է ազատել աշխատանքից, այնուհետև վերականգնել այլ պաշտոններում: Պաշտպանության նախարարության և քաղաքացիական հասարակության միջև որոշ համագործակցություն գոյություն ունի, սակայն հասարակական կազմակերպությունները գտնում են, որ այն արդյունավետ չէ: Գաղտնիությունը հասարակության և պաշտպանության նախարարության միջև փոխհարաբերություններում հիմնական խոչընդոտ է: Քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունները գտնում են, որ այդպիսի գաղտնիության ռեժիմը մեծ մասամբ հիմնավորված չէ: Վերջին շրջանում նկատվում է, որ պաշտպանության նախարարությունը մեղմացնում է գաղտնիության ռեժիմը: Խորհրդարանն ի վիճակի չէ իրականացնել պաշտպանության ոլորտի արդյունավետ վերահսկողություն՝ համապատասխան օրենսդրական կարգավորումների, ինչպես նաև՝ քաղաքական կամքի բացակայության պատճառով: Հայաստանը վավերացրել է ՄԱԿ-ի կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիան, ինչպես նաև Եվրոպայի խորհրդի հակակոռուպցիոն կոնվենցիաները և, ֆորմալ առումով, իրականացնում է այդ միջազգային պայմանագրերը:

Ֆինանսական կոռուպցիոն ռիսկերի առումով՝ 2013թ. սկսած պաշտպանության ոլորտի գնումների մեծ մասի վերաբերյալ տեղեկատվությունն ապագադտնիացվել է: Որևէ տեղեկատվություն առկա չէ գաղտնի գնումների և ընդհանուր ռազմական կարիքների բյուջեի հարաբերակցության մասին: Խորհրդարանը չի ստանում գաղտնի ծախսերի աուդիտը: Գաղտնի ծախսերը քննարկվում են խորհրդարանի պաշտպանության, ազգային անվտանգության և ներքին գործերի հանձնաժողովում՝ դնելով նիստում, և որևէ տեղեկատվություն այդ քննարկումների մասին առկա չէ:

Անձնակազմի կոռուպցիոն ռիսկի առումով՝ զինված ուժերում պաշտոններում նշանակումներ կատարելու չափորոշիչները հստակ չեն: Չկա ապացույց, որ իրականացվում են պաշտպանության համակարգի պաշտոնների կոռուպցիոն ռիսկերի պարբերական գնահատումներ: Բարձր կոռուպցիոն ռիսկ զբաղեցնող ծառայողների ռոտացիա նախատեսված չէ: Քաղաքացիական ծառայողները նշանակվում են մրցույթի միջոցով, սակայն օրենսդրությունը հնարավորություն չի ընձեռում տարբերակել պաշտոններն՝ ըստ կոռուպցիոն ռիսկերի: Կոռուպցիան հակաօրինական է, սակայն կոռուպցիայի դեմ պայքարի կոնկրետ գործողություններ շատ քիչ են ձեռնարկվում: Աօրինությունների մասին ահազանգումը չի

խրախուսվում Հայաստանում, և տեղեկացնողների պաշտպանվածության մեխանիզմներ գոյություն չունեն:

Գործողություններ կոռուպցիոն ռիսկերի առումով՝ սպայական կազմի և զինվորների գործողություններում նման ռիսկեր բացառելու իրավակարգավորումներ առկա չեն: Որևէ տեղեկատվություն չկա նաև գործողությունների ընթացքում հակակոռուպցիոն մոնիտորինգի անցկացման վերաբերյալ:

Գնումների կոռուպցիոն ռիսկերի առումով՝ ըստ ուսումնասիրությունների, հրապարակված գնումների 4%-ը կազմում են մեկ անձից կատարված գնումները: Հաշվի առնելով գաղտնի գնումների մեծ թիվը, այս հարաբերակցությունը կարող է ավելի բարձր լինել: Որևէ դրույթներ նախատեսված չեն գործակալներին և միջնորդներին հսկելու համար: Չնայած որևէ ապացույց չկա, որ Հայաստանը ստորագրում է օֆսեթային գործարքներ, այդպիսի գործարքներ կարգավորում նախատեսված չէ նաև օրենսդրությամբ: Գնումներին մասնակցող կազմակերպությունների համար հակակոռուպցիոն պահանջներ նախատեսված չեն: Կա տեսակետ, որ գործընկեր պետությունները, մասնավորապես՝ Ռուսաստանը, մեծ ազդեցություն ունեն Հայաստանի՝ զենքի գնման որոշումների վրա:

Կոռուպցիոն ռիսկերի ոլորտ	Միավոր	Տոկոս
Քաղաքական	24	26%
Ֆինանսական	10	23%
Անձնակազմ	35	49%
Գործողություններ	4	20%
Գնումներ	26	38%
Ընդամենը	99	33.45%

Հայաստանը դասվել է (D-) խմբում, որում կոռուպցիոն ռիսկերը բարձր են:

Քաղաքական – 26%

Պաշտպանության և անվտանգության քաղաքականություն	Օրենսդրական վերահսկողություն	0
	Պաշտպանության հարցերով հանձնաժողով	1
	Պաշտպանության քաղաքականության քննարկում	2
	Քաղաքացիական հասարակության ներգրավում	1
	Միջազգային հակակոռուպցիոն գործիքներ	2
	Հանրային քննարկում	1
	Հակակոռուպցիոն քաղաքականություն	0
	Հակակոռուպցիոն հաստատություններ	1
	Հանրային վստահություն	1
	Ռիսկերի գնահատում	1
Պաշտպանության բյուջե	Ճախսերի պլանավորում	1
	Բյուջեի թափանցիկություն և մանրամասներ	1
	Բյուջեի վերահսկողություն	1
	Բյուջեի հրապարակայնություն	0
	Պաշտպանության եկամուտներ	0
	Ներքին աուդիտ	1
	Արտաքին աուդիտ	1
Կլի առևտրական ոլորտներ	Բնական ռեսուրսներ	4
	Կազմակերպված հանցագործ խմբերի հետ կապեր	1
	Կազմակերպված հանցագործության դեմ պայքար	1
	Հետախուզական ծառայությունների վերահսկողություն	1
	Հետախուզության անձնակազմի հավաքագրում	1
	Արտահանման վերահսկողություն	1

Ֆինանսական - 23%

Ակտիվների իրացում	Ակտիվների իրացման հսկողություն	1
	Ակտիվների իրացման վերահսկողություն	1
Գաղտնի բյուջեներ	Գաղտնի ծախսերի տոկոս	0
	Օրենսդիր մարմնի տեղեկացվածություն	2
	Գաղտնի ծրագրերի աուդիտի անցկացում	0
	Արտաբյուջետային ծախսերը օրենքում	1
	Արտաբյուջետային ծախսերը գործնականում	2
	Տեղեկատվության դասակարգում	1
Ձեռնարկատիրության հետ կապեր	Պաշտպանության հաստատությունների սեփականություն հանդիսացող բիզնեսների առկայություն	0
	Պաշտպանության հաստատությունների սեփականություն հանդիսացող բիզնեսների վերահսկողություն	0
	Ապօրինի մասնավոր ձեռնարկատիրություն	2

Անձնակազմ - 49%

Ղեկավարություն	Հանրային պատասխանատվություն	4
	Կոռումպացված պաշտոնյաների համար սահմանված միջոցներ	2
	Ապօրինությունների մասին ահազանգում	0
	Չգայուն պաշտոնների նկատմամբ հատուկ ուշադրություն	0
Վարձատրության և անձնակազմի հավաքագրում	Անձնակազմի թվաքանակի հրապարակայնություն	2
	Աշխատավարձերի մասին տեղեկատվության հրապարակայնություն	4
	Լավ հաստատված վճարային համակարգ	4
	Օբյեկտիվ նշանակումներ	1
	Օբյեկտիվ առաջխաղացման հնարավորություններ	2
Չորակոչ	Պարտադիր զինվորական ծառայությունից խուսափելու համար կաշառք	3
	Նախընտրելի զորամասում ծառայելու համար կաշառք	1
Վարձատրության շղթա	«Ուրվական» զինվորներ	3
	Հրամանատարության և վարձատրության շղթաներ	3
Արժեքներ, ստանդարտներ, այլ	Վարքագծի կանոնների սահմանում	2
	Վարքագծի կանոնների խախտումներ	1
	Հակակոռուպցիոն վերապատրաստում	1
	Քննության արդյունքների թափանցիկություն	0
	Գործընթացը դյուրացնող վճարներ	2

Գործողություններ - 20%

Ուրտի կարգավորումներ	Ռազմական դոկտրին	0
	Վարժանքներ	0
	Հակակոռուպցիոն մոնիտորինգ	0
	Պայմանագրերի նկատմամբ վերահսկողություն	0
	Մասնավոր ռազմական կապալառուներ	4

Գնումներ - 38%

Քաղաքականություն	Օրենսդրություն	1
	Գնումների թափանցիկ ցիկլ	1
	Վերահսկողության մեխանիզմներ	3
	Գնումների հրապարակայնություն	1
	Կազմակերպություններին ներկայացվող պահանջներ	1
Կարողություններին անջվող բացեր	Ռազմավարությունից բխող կարիքներ	1
	Կարիքների քանակական գնահատում	2
Մրցույթներ	Բաց մրցույթ կամ մեկ անձից գնումներ	2
	Մրցութային հանձնաժողովների վերահսկողություն	2
	Հակամրցակցային գործողությունների վերահսկողություն	1
Պայմանագրի կատարում/ ապահովում	Գնումների անձնակազմի վերապատրաստում	2
	Ընկերությունների համար բողոքարկման մեխանիզմներ	3
	Կոռուպցիոն գործողությունների համար նախատեսվող պատժամիջոցներ	1
Օֆթթային գործարքներ	Համակողմանի ուսումնասիրություն	-
	Թափանցիկություն	-
	Մրցակցության կարգավորում	-
Այլ	Միջնորդների վերահսկողություն	0
	Ֆինանսական փաթեթների թափանցիկություն	4
	Ենթակապալառուներ	0
	Քաղաքական ազդեցություն	1

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ԱՄՓՈՓՈՒՄ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ

1. Արդյո՞ք գոյություն ունի պաշտպանական քաղաքականության նկատմամբ անկախ և արդյունավետ օրենսդիր իշխանության վերահսկողության վերաբերյալ դրույթ:

Օրենսդրական
վերահսկողություն

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. ՀՀ սահմանադրություն (փոփոխություններով), <http://concourt.am/armenian/constitutions/index.htm>, ընդունված՝ 05.07.1995, փոփոխված՝ 27.11.2005,
2. «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 27.11.2008թ.,
3. «PanARMENIAN.Net» հայկական ինտերնետային լրատվական և վերլուծական գործակալություն, «Китайский арсенал Армении», <http://www.panarmenian.net/rus/details/168967/>, 24.08.2013,
4. «Ազատություն» ռադիոկայան, «Հայաստանն Էականորեն մեծացրել է սպառազինության ձեռք բերման ծավալները», <http://www.azatutyun.am/content/article/25094613.html>, 03.09.2013թ.,
5. ՄԱԿ-ի սովորական սպառազինությունների գրանցման ռեգիստր, <http://www.un-register.org/HeavyWeapons/index.aspx?Col=AM&year=2010&Cat=&type=2>, վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
6. «Հետք» ինտերնետային թերթ, «Գոմեշի միսն անվտանգ է եղել», <http://hetq.am/arm/news/16616/gomeshi-misn-anvtang-e-exel.html>, 14.07.2012,
7. ՀՀ Ազգային ժողովի 2012-2013թթ. նիստերի սղագրություններ, <http://parliament.am/transcript.php?lang=arm>, վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
8. «Նախագահ Սերժ Սարգսյանը դժգոհ է», <https://www.youtube.com/watch?v=DUZN-mmkqpsg>, 15.09.2012թ.:

Մեկնաբանություններ

Միակ լիազորությունը, որ ունի խորհրդարանը պաշտպանության ոլորտի նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու համար, բյուջետային իրավասությունն է: Սակայն 2012-2013թթ. տեղի ունեցած ԱԺ նիստերի սղագրությունների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ այդ ընթացքում երբևէ քննարկման առարկա չի դարձել որևէ սպառազինության գնման ծրագիր: Մինչդեռ «Ազատություն» ռադիոկայանի հաղորդմամբ, ՀՀ պաշտպանության նախարարը և ՀՀ վարչապետը նշում են վերջին 3 տարիների ընթացքում սպառազինության

ձեռք բերման աննախադեպ ծավալների մասին: www.Panarmenian.net կայքում 2013թ. սեպտեմբերի 9-ին հրապարակվել է, որ Հայաստանը զենք է ձեռք բերում Չինաստանից: ՄԱԿ-ի սովորական սպառազինությունների ռեզիստորը վերջին 3 տարիների վերաբերյալ տեղեկություններ է պարունակում 2010թ.-ին ՀՀ ներկրված 16 հրթիռային համակարգերի և 2 ռազմական ինքնաթիռների մասին, որոնց վերաբերյալ ևս որևէ քննարկում չի եղել ՀՀ Ազգային ժողովում: 2012-2013թթ. ընթացքում արձանագրվեցին որոշ կոռուպցիոն սկանդալներ, որոնք անմիջականորեն կապված էին զինված ուժերի հետ (մասնավորապես՝ այսպես կոչված «գոմեշի մսի» գործը): Պաշտպանության նախարարությունում կոռուպցիոն ռիսկերի մասին նշել է նաև ՀՀ նախագահը՝ ՀՀ կառավարության 15.09.2012թ. նիստի ժամանակ իր խոսքում: Սակայն այդ հարցերը երբևէ քննարկման առարկա չդարձան ՀՀ Ազգային ժողովում, ինչը ցույց է տալիս 2012-2013 թթ. նիստերի սղագրությունների ուսումնասիրությունը: Նշված ժամանակահատվածում ՀՀ պաշտպանության նախարարը երբևէ ելույթ չի ունեցել, իսկ պատգամավորների կողմից բարձրացվել է ընդամենը երկու հարց, որոնցից մեկը կապված էր զինված ուժերի նկատմամբ հանրային վստահության բարձրացման միջոցառումներին, իսկ մյուսը 2013թ. ապրիլի 7-ին Գյումրու ռազմաբազայում տեղի ունեցած պայթյունի արդյունքում զոհվածներին օգնություն ցույց տալու մասին:

Գրախոս 1՝ Նախ, հարցը վերաբերում է ընդհանրապես պաշտպանության բնագավառում քաղաքականության նկատմամբ օրենսդիր իշխանության վերահսկողությանը, սակայն մեկնաբանությունը առնչվում է միայն սպառազինությունների գնման հարցին: Պաշտպանության բյուջեի նախագծման, պլանավորման և իրականացման բոլոր փուլերը համարվում են պետական գաղտնիք, և որևէ իրավական նորմով կարգավորված չէ ԱԺ պատգամավորի մասնակցությունը նշված գործընթացներում: Արդյո՞ք ԱԺ յուրաքանչյուր պատգամավոր կարող է մասնակցել պաշտպանական բյուջեի քննարկումներին, եթե այո, ապա ինչպե՞ս է կարգավորվում պետական գաղտնիքի պահպանման պարտականությունը ԱԺ պատգամավորի կողմից, եթե ոչ, ապա ինչու՞: Այնպիսի պրակտիկա է ձևավորվել, որ ՀՀ կառավարությունը հաշվետվություն է տալիս Ազգային ժողովին և՛ բյուջեի կատարման, և՛ ծրագրերի իրականացման համար, բացառությամբ պաշտպանության բնագավառի հատվածի: Երկրորդ, հայտնի WikiLeaks-ի կողմից հրապարակվեց տեղեկատվություն՝ Հայաստանի կողմից Բուլղարիայից զենքի գնման և Իրանին վերավաճառելու մասին, որտեղից այն իրացվել էր Իրաքում և օգտագործվել ԱՄՆ-ի զինվորների դեմ: Այս տեղեկատվությունը պաշտոնապես չի երբևէ ՀՀ իշխանությունների կողմից (http://www.1in.am/arm/armenia_foreignpolicy_8501.html):

Գրախոս 2՝ Ես համաձայն եմ գնահատականի հետ, սակայն ցանկանում եմ ավելացնել մեկնաբանություն: Սահմանադրությամբ և օրենքներով նախատեսված չեն գործադիրի, այդ թվում՝ Չինված ուժերի նկատմամբ արդյունավետ վերահսկողության մեխանիզմներ: Եղածն էլ խիստ սահմանափակ և միջնորդավորված է: Ըստ էության, որոշակի հստակությամբ սահմանվում է պատգամավորական խմբակցությունների ու խմբերի հարցապնդումների և պատգամավորական հարցումների մեխանիզմը: Սակայն դրանց վերաբերյալ Խորհրդարանը չի կարող իրավական հետևանքներ ենթադրող որոշումներ կայացնել, ուստի դրանց միջոցով կառավարության վրա հնարավոր է ազդել միայն բարոյապես, ինչը խիստ անբավարար է նման հարցերում:

Փորձագետ՝ Համաձայն եմ Գրախոս 2-ի դիրքորոշման հետ, սակայն կարծում եմ, որ պատգամավորների հարցերի հետ կապված հատվածը շոշափվել է զեկույցում: Մասնավորապես, նշվել է, որ պատգամավորները առարկայական հարցեր չեն էլ տվել: Ինչ վերաբերում է Գրախոս 1-ի դիրքորոշմանը, ապա նշեմ, որ մեկնաբանությունների սկզբում նշվում է, որ բացի բյուջետային լիազորությունից, ԱԺ-ն ուրիշ ոչ մի գործառույթ չունի օրենքով: Ինչ վերաբերում է այն հարցին, թե յուրաքանչյուր պատգամավոր կարող է մասնակցել թե ոչ, այդ հարցը կարգավորված է ՀՀ ԱԺ կանոնակարգով և հստակ գրված է, որ բոլոր պատգամավորները կարող են մասնակցել պետական գաղտնիք կազմող բյուջեի քննարկմանը: Պաշտպանության բյուջեի վերաբերյալ լուսմներին մասնակցությունը կարգավորվում է ԱԺ կանոնակարգով, ըստ որի ԱԺ յուրաքանչյուր պատգամավոր կարող է մասնակցել պաշտպանության բյուջեի վերաբերյալ լուսմներին: Տեղեկատվության գաղտնիության խնդիրը կարգավորվում է «Պետական և ծառայողական գաղտնիքների մասին» ՀՀ օրենքով, առանց պատգամավորների վերաբերյալ հատուկ նշումների:

2. Արդյո՞ք երկիրն ունի պաշտպանության և ազգային անվտանգության հարցերով խորհրդարանական հանձնաժողով, որն արդյունավետորեն վերահսկում է պաշտպանության ոլորտը:

Պաշտպանության հարցերով հանձնաժողով

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. ՀՀ Ազգային ժողովի կանոնակարգ-օրենք, ընդունված՝ 20.02.2002թ., www.arlis.am, վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
2. ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտպանության, ազգային անվտանգության և ներքին գործերի մշտական հանձնաժողովի նիստերի օրակարգեր, <http://parliament.am/committees.php?do=show&ID=111168&lang=arm>,
3. «Առավոտ» օրաթերթ, «Սեյրան Սարոյան. Ասենք Իշխանի տունն էլ ծախինք կերակրեք, հետո», <http://www.aravot.am/2013/11/12/404828/>, 12.11.2013թ.,
4. «NEWS.am» լրատվական-վերլուծական գործակալություն, «Մանվել Գրիգորյանը նախագահին սատարելու մասին. Ով ասաց, թե որոշումն այսօր ենք կայացրել», <http://news.am/arm/news/134583.html>, 31.12.2012թ.,
5. ՀՀ ԱԺ կայքէջ, www.parliament.am:

Մեկնաբանություններ

ՀՀ Ազգային ժողովն ունի պաշտպանության, ազգային անվտանգության և ներքին գործերի հանձնաժողով, որը պատասխանատու է օրենսդրական ակտերի նախագծերի և այլ հարցերի նախնական քննարկման և դրանց վերաբերյալ Ազգային ժողովին եզրակացություններ տալու համար: Բացի նշվածից, հանձնաժողովը քննարկում է նաև պետական և ծառայողական գաղտնիք պարունակող բյուջեի ծախսային հոդվածները: Այդպիսով, պետական և ծառայողական գաղտնիք պարունակող գնումների վերաբերյալ որոշումներ կայացնում է միայն հանձնաժողովը՝ դռնփակ նիստում, այլ ոչ թե խորհրդարանը: ՀՀ ԱԺ կայքէջի

ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ 2012թ. ընթացքում հանձնաժողովը անց է կացրել 6 նիստ, որոնցում հիմնականում լուծվել են ընթացակարգային հարցեր: Անցկացված խորհրդարանական լսումները վերաբերել են ճանապարհային երթևեկության անվտանգության թեմային և բանակում մարդու իրավունքների պաշտպանության թեմային: 2013թ. ընթացքում հանձնաժողովն անց է կացրել 12 նիստ, որոնց ընթացքում ևս քննարկումներ պաշտպանական քաղաքականության վերաբերյալ չեն եղել: Բյուջեի կատարողականի և բյուջեի նախագծի քննարկման ժամանակ հանձնաժողովը 2012-2013թթ. ընթացքում ներկայացրել է բացառապես դրական կարծիք: Ըստ ՀՀ ԱԺ կայքէջում տեղադրված հանձնաժողովի անդամների կենսագրությունների ուսումնասիրության, հանձնաժողովի անդամների ճշող մեծամասնությունը չունի խորհրդարանական վերահսկողության բնագավառի փորձ: Հանձնաժողովի անդամներից Ռուստամ Գասպարյանը, Սեդրակ Սարոյանը, Մանվել Գրիգորյանը, Առաքել Մովսիսյանը և Գագիկ Զհանգիրյանն ունեն գինված ուժերում աշխատանքի փորձ: Սակայն նրանցից Սեդրակ Սարոյանը, Մանվել Գրիգորյանը, Առաքել Մովսիսյանը, լինելով նախկինում գինված ուժերի բարձրաստիճան պաշտոնյաներ, www.news.am, www.aravot.am լրատվամիջոցներին տված հարցազրույցներում ակնհայտ սատարող դիրքորոշում են դրսևորում գործող բանակի և գործադիրի նկատմամբ:

Գրախոս 1՝ Պետք է ավելացնել, որ պաշտոնական հաղորդագրության մեջ չի նշվում, թե պաշտպանության նախարարությունից ով է ներկայացնում բյուջեի կատարողականի հաշվետվությունը և բյուջեի նախագծի վերաբերյալ փաստաթուղթը: Այսինքն, նույնիսկ կասկածելի է այն, թե հանձնաժողովի կողմից նշված քննարկումներն արդյոք իրականում եղել են, թե ոչ:

Գրախոս 2՝ Ոչ, ես համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Բերվող մեկնաբանությունները բավարար չեն դիտարկվող հարցի վերաբերյալ գնահատական տալու համար: Իրականում վիճակն ավելի վատ է: Ազգային ժողովի քննարկումներից և, հատկապես ընդունած որոշումներից ակնհայտ է դառնում, որ Ազգային ժողովն, ըստ էության, վերածվել է նախագահի գլխավորած գործադիրի կցորդի, որ հավանություն է տալիս նախագահի առաջադրած ցանկացած նախաձեռնության: Նման վիճակն ապահովվում է նախագահի պաշտոնն զբաղեցնող անձի կողմից ղեկավարվող և խորհրդարանական մեծամասնություն ունեցող Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության երաշխավորված թվային գերակշռությամբ: Մինչ օրս չի եղել որևէ դեպք, որ այդ մեծամասնությունը թեկուզ չնչին քննադատական դիրքորոշում դրսևորի գործադիրի և հատկապես նրա ղեկավարի նկատմամբ: Իսկ դա նշանակում է, որ Ազգային ժողովը զուրկ է ինքնուրույն քաղաքական կամք և վարքագիծ դրսևորելու ունակությունից: Այդ պատճառով պետք է գնահատել 0:

ՀՀ ՊՆ՝ 1-ին և 2-րդ հարցերի պատասխաններն ամրագրված են ՀՀ Սահմանադրության և ԱԺ կանոնակարգ ՀՀ օրենքի համապատասխան դրույթներում, որոնց կետ առ կետ անդրադառնալը նպատակահարմար չենք համարում: Իսկ փորձագիտական զեկույցում ամրագրված այն միտքը, թե «միակ լիազորությունը, որ ունի խորհրդարանը պաշտպանության ոլորտի նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու համար, բյուջետային իրավասությունն է», ակնհայտորեն հաշվի չի առնում, որ ՀՀ-ում օրենսդիր իշխանությունն իրականացնում է Ազգային ժողովը: Որից հետևում է, որ ՀՀ բոլոր օրենքները /նույն թվում նաև պաշտպանության ոլորտի/ ընդունվում են ԱԺ կողմից: Այլ կերպ ասած՝

պաշտպանության ոլորտի գործունեության օրենսդրական հիմքերը սահմանվում են ԱԺ կողմից: Ինչ է սա, եթե ոչ պաշտպանության ոլորտի նկատմամբ օրենսդիր իշխանության վերահսկողության դասական մոդել:

Խորհրդարանական վերահսկողության մեկ այլ տարբերակ է հանրային լսումների կազմակերպումը: 2013թ. ընթացքում ՀՀ ԱԺ պաշտպանության, ազգային անվտանգության և ներքին գործերի մշտական հանձնաժողովի կողմից, ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի և զինված ուժերի ժողովրդավարական վերահսկողության Ժնևի կենտրոնի հետ համատեղ անցկացվել են զինված ուժերում մարդու իրավունքների, պաշտպանության կառավարման թափանցիկության և բանակ – հասարակություն կապի վերաբերյալ լսումներ, որոնց անձամբ մասնակցել և հրավիրված ՀԿ-ների հարցերին պատասխանել է պաշտպանության նախարարը:

Ինչ վերաբերում է մշտական հանձնաժողովի անդամ պատգամավորների աշխատանքի գնահատմանը, ապա այս հարցը ՀՀ ՊՆ իրավասությանը չի վերաբերում: Առաջարկում ենք այս հարցերի պարզաբանումները ստանալ ԱԺ-ից:

Փորձագետ՝ Օ գնահատելը կնշանակի, ըստ մոդելային պատասխանների, որ նման հանձնաժողով գոյություն չունի, մինչդեռ լավ-վատ, բայց ունենք:

3. Արդյո՞ք երկրի պաշտպանական ռազմավարությունը հանրորեն հասանելի է և հանրային եղանակով քննարկվում է:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Արմենպրես» լրատվական գործակալություն, «ՀՀ ռազմական դոկտրինի վերաբերյալ կազմակերպվեցին հասարակական և փորձագիտական քննարկումներ», <http://armenpress.am/arm/print/441973/>, 24.10.2007թ.,
2. «Արմենպրես» լրատվական գործակալություն, «ՀՀ ռազմական դոկտրինի նախագիծը քննարկվեց ԱԺ պաշտպանության, ազգային անվտանգության և ներքին գործերի մշտական հանձնաժողովում», <http://armenpress.am/arm/print/437052/>, 14.12.2007թ.,
3. ՀՀ Ազգային ժողովի նիստերի սղագրություններ, www.parliament.am,
4. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

ՀՀ ազգային անվտանգության հայեցակարգը հաստատվել է ՀՀ նախագահի կողմից 2007թ. փետրվարի 7-ին, իսկ ՀՀ ռազմական դոկտրինը հաստատվել է ՀՀ նախագահի կողմից 2008թ. հունվարի 8-ին: Երկու փաստաթղթերն էլ հրապարակայնորեն հասանելի են: Մինչ դրանց ընդունումը իրականացվել են որոշակի քննարկումներ ինչպես գիտական հաստատությունների, այնպես էլ հասարակական կազմակերպությունների հետ: Ըստ «Արմենպրես» լրատվական

Պաշտպանության քաղաքականության քննարկում

0 1 2 3 4

գործակալության՝ ռազմական դոկտրինը քննարկվել է միայն ՀՀ Ազգային ժողովի համապատասխան հանձնաժողովում: Մամուլում չկան հրապարակումներ, որոնք կվկայեն դոկտրինի վերաբերյալ ակտիվ քննարկումների մասին: Խորհրդարանը, ըստ Չրուցակից 1-ի և «Արմենպրես» գործակալության հրապարակումների, «per se» երբևէ ներգրավված չի եղել մշակման և քննարկման աշխատանքներին: Հաստատման օրվանից՝ համապատասխանաբար 07.02.2007թ.-ից և 08.01.2008թ.-ից ի վեր, ՀՀ ԱԺ նիստերի սղագրությունների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ երբևէ խորհրդարանում չեն քննարկվել ռազմական դոկտրինի և ազգային անվտանգության հայեցակարգի դրույթները, ինչպես նաև դրանց վերանայման տարբերակները:

Գրախոս 2՝ Ոչ, ես համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Մասնավորապես՝ Ազգային անվտանգության ռազմավարության վերաբերյալ Ազգային ժողովում կազմակերպված հանրային քննարկման ընթացքում հնչած ելույթների բովանդակությունից ակնհայտ է դառնում, որ իրականում, ըստ էության, քննարկում տեղի չի ունեցել: Ելույթ ունեցողների ջախջախիչ մեծամասնությունը ոչ թե մասնագիտական կարծիքներ են հայտնել նախագծի վերաբերյալ, այլ գովաբանական ճառեր են հնչեցրել: Մասնագիտականության առումով գործնական չեն եղել նաև փոքրաթիվ ընդդիմախոսների կարծիքները (http://www.parliament.am/news.php?do=view&cat_id=2&day=01&month=12&year=2006&News-ID=2155&lang=arm): Միևնույն ժամանակ՝ նշված ձևաչափով և բովանդակությամբ, և, ըստ էության՝ իմիտացիոն քննարկումները բավարար չեն, որպեսզի հանրությունն իրազեկվի այս փաստաթղթերի վերաբերյալ: Պետք է նաև հաշվի առնել, որ դրանք հանրայնացնելու համար անհրաժեշտ է հետևողական քարոզչական-լուսաբանական աշխատանք տանել հասարակության շրջանում, ինչը չի արվել և չի արվում: Ուստի առաջարկում եմ գնահատել 1:

ՀՀ ՊՆ՝ Փորձագիտական զեկույցում իրավացիորեն նշվում է, որ թե՛ ՀՀ ազգային անվտանգության հայեցակարգը, և թե՛ Ռազմական դոկտրինը հանրորեն հասանելի են, իսկ նախքան հաստատումը քննարկվել են և՛ գիտական հաստատությունների, և՛ ՀԿ-ների շրջանակում, ինչպես նաև ՀՀ ԱԺ պաշտպանության, ազգային անվտանգության և ներքին գործերի մշտական հանձնաժողովում: Այն, որ դրանց ակտիվ քննարկման վերաբերյալ մամուլում (ավելի ճիշտ՝ «Արմենպրես» գործակալության կայքում) տեղեկություններ չկան, դեռևս չի նշանակում, որ դրանք իրապես ակտիվ չեն քննարկվել: Եվ թե՛ նույնիսկ դրանք իրոք ակտիվ չեն քննարկվել, ապա ՊՆ իրավասության մեջ չի մտնում եզրակացություն ներկայացնել, թե՛ ինչու խորհրդարանականները կամ քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչները պատշաճ կերպով չեն մասնակցել քննարկումներին:

Փորձագետ՝ Ընդհանուր առմամբ, համաձայն եմ Գրախոս 2-ի մեկնաբանությունների հետ, սակայն 1 գնահատականը կնշանակի, որ դոկտրինն ու հայեցակարգը հրապարակված չեն: Համենայն դեպս այդպես է բխում մոդելային պատասխաններից: Դրա համար առաջարկում եմ գնահատականը թողնել անփոփոխ:

4. Արոյրթ Երկրի պաշտպանության և ազգային անվտանգության հաստատությունները կոռուպցիայի դեմ պայքարի հարցերում բաց են քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ համագործակցության համար: Եթե ոչ, կա արոյրթ կառավարության ընդհանուր բնույթի հակակոռուպցիոն նախաձեռնություններին այս կազմակերպությունների մասնակցության նախադեպ:

Քաղաքացիական հասարակության ներգրավում

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Հայկական ժամանակ» օրաթերթ, «Մտմտում են հանձնել «Մարոզին», <http://arm-times.com/hy/read/24553>, 26.04.2011թ.,
2. «Առավոտ» օրաթերթ, «Մարզարիտա Խաչատրյանը փոշմանել է, որ հավատացել է զինդատախազ Գևորգ Կոստանյանին», <http://www.aravot.am/2013/07/04/262093/>, 4.07.2013թ.,
3. ՀՀ Պաշտպանության նախարարության կայքէջ, «ՀՀ պաշտպանության նախարար Սեյրան Օհանյանի նոյեմբերի 8-ին Հանրային Հեռուստատեսությանը տված հարցազրույցի վերաբերյալ ակնարկ», <http://www.mil.am/old-1299195519/page/74>, 11.09.2010թ.,
4. «Panorama.am» ինտերնետային թերթ, «Չորակոչը վիճակահանությամբ. «Միշտ հաջողակ եմ եղել, իմ քաշած թղթի վրա ուզածս զորամասը կլինի», <http://www.panorama.am/am/comments/2013/12/18/muster/>, 18.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Պաշտպանության նախարարությունը բազմիցս հայտարարել է, որ որդեգրել է բաց և թափանցիկ գործելաճի քաղաքականություն, ինչը ենթադրում է նաև հասարակական հատվածի հետ համագործակցություն: Այսպես, ըստ ՀՀ Պաշտպանության նախարարության հաղորդումների, զորակոչի հարցերում ակտիվորեն ներգրավված է նաև ՀՀ պաշտպանության նախարարին կից հասարակական խորհուրդը: Չորակոչի ընթացքում չարաշահումների բացահայտման նպատակով ՀՀ պաշտպանության նախարարությունում գործում է թե՛ գիծ: Սակայն հասարակական խորհրդի որոշ անդամների հանդեպ հասարակությունը վստահություն չունի: Այսպես, ըստ www.tert.am կայքի, հասարակական խորհրդի նախագահ Գեղամ Հարությունյանը բացահայտելուց հետո պաշտպանության նախարարին չի զեկուցել անորակ մսի օգտագործման դեպքի մասին: Ինչ վերաբերում է խորհրդի անդամ Մարգարիտա Խաչատրյանին, ապա ըստ www.aravot.am կայքի, հասարակությունը չի վստահում նրան: Պաշտպանության նախարարությունը որևէ կերպ չի քննարկում հասարակական կազմակերպությունների հետ գնումների և բյուջետային չարաշահումների հետ կապված հարցերը: Մամուլում առկա չեն տեղեկություններ, որ 2012-2013թթ. կոռուպցիոն սկանդալները նախարարության նախաձեռնությամբ որևէ կերպ քննարկման առարկա դարձած լինեն հասարակական կազմակերպությունների հետ: Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակը, մասնավորապես, դիմել է գնումների հետ կապված հարցերի պարզաբանման նպատակով, սակայն ստացել է մերժման պատասխան:

Գրախոս 1. Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակը հայց է ներկայացրել Պաշտպանության նախարարության դեմ՝ գնումների

վերաբերյալ տեղեկատվություն ստանալու պահանջը մերժելու համար: Վարչական դատարանը բավարարել է հայցը, սակայն այն բողոքարկվել է Պաշտպանության նախարարության կողմից: Ներկայումս գործը գտնվում է Վերաքննիչ դատարանում:

Գրախոս 2. Ոչ, ես համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Այդ մասին են վկայում բերված մեկնաբանությունները: Դրանք միայն բացասական են և առանց լրացուցիչ մեկնաբանությունների ապացուցում են, որ պետք է գնահատել 0:

ՀՀ ՊՆ՝ ՀՀ ՊՆ ակտիվ և բաց քաղաքականություն է իրականացնում քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների հետ գործընկերային հարաբերությունների հաստատման ուղղությամբ, անկախ դրանց գործունեության բնույթից և մոտեցումներից:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ ՊՆ-ին առընթեր ՀԽ-ին, ապա այդ կառույցն իր մանդատի շրջանակներում իրականացնում է զինված ուժերի նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողության արդյունավետ գործառույթ, որի արդյունքները բաց են ուսումնասիրության համար, իսկ դրա գործունեության վերաբերյալ «դեղին մամուլի» բամբասանքների վկայակոչումը, առանց պատշաճ հիմքերի, չի կարող կառույցի գործունեությունը բացասական գնահատական տալու պատճառ հանդիսանալ: Բացի այդ, ՀԽ-ն քաղաքացիական հասարակության հետ ՊՆ համագործակցության ձևաչափերից մեկն է միայն: Միջազգային կազմակերպությունների (ԵԱՀԿ, ՄԱԿ-ի մասնագիտացված կառույցներ, Զուլթերփարթ Ինթերնեշնլ և այլն) օժանդակությամբ իրականացվող բազմաթիվ ծրագրեր իրականացվում են հենց տեղական ՀԿ-ների միջոցով, որոնք ուղղված են պաշտպանական բարեփոխումներին քաղաքացիական հասարակության մասնակցության ապահովմանը և զինված ուժերի քաղաքացիական վերահսկողության սկզբունքի կենսագործմանը:

ԹԻՀԿ՝ Սկզբում գնահատականը 2 է եղել, բայց մենք նույնպես համաձայն ենք, որ այն պետք է լինի 0: Մարգարիտա Խաչատրյանի նկատմամբ վստահություն չկա կառավարության հետ համագործակցելու պատճառով: Նա մեղադրվում է նաև զինվորների նկատմամբ ճնշում գործադրելու համար:

Փորձագետ՝ Համաձայն չեմ Պաշտպանության նախարարության մեկնաբանության հետ: Գնահատականը հիմնավորվում է հայկական լրատվամիջոցներին հղումներ կատարելով, սակայն նախարարության մեկնաբանության մեջ որևէ նյութական փաստարկ չկա: Բացի այդ, այն հանգամանքը, որ միջազգային կազմակերպությունները Հայաստանում սեմինարներ են կազմակերպել չի նշանակում, որ Պաշտպանության նախարարության և ՀԿ-ների միջև համագործակցություն գոյություն ունի: Գնահատականը փոխվել է:

Միջազգային հակակոռուպցիոն գործիքներ

0 1 2 3 4

5. Արդյո՞ք Հայաստանը միացել է միջազգային հակակոռուպցիոն փաստաթղթերին, ինչպիսիք են, ՄԱԿ-ի կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիան, ՏՀԶԿ կոնվենցիան և այլն:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ պայքարի մասին կոնվենցիա, http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?mtidsg_no=XVIII-14&chapter=18&lang=en, վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,

2. Եվրոպայի խորհրդի Կոռուպցիայի մասին քրեական իրավունքի կոնվենցիա, <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=173&CM=8&DF=14/11/2013&CL=ENG>, վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
3. Եվրոպայի խորհրդի Կոռուպցիայի մասին քաղաքացիական իրավունքի կոնվենցիա, <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=174&CM=8&DF=14/11/2013&CL=ENG>, վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
4. ՏՀԶԿ Միջազգային տնտեսական գործարքներում կաշառքի դեմ պայքարի կոնվենցիա. Վավերացման կարգավիճակը առ 08 ապրիլի, 2014թ., http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/WGBRatificationStatus_May2014.pdf, վերջին այցելությունը՝ 22.06.2014թ.,
5. ՏՀԶԿ Արևելյան Եվրոպայի և Կենտրոնական Ասիայի հակակոռուպցիոն ցանց. Ստամբուլյան գործողությունների ծրագիր. մոնիտորինգի երկրորդ շրջան, <http://www.oecd.org/corruption/acn/library/41603641.pdf>, 30.08.2008թ., վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
6. ԳՐԵԿՈ խմբի երրորդ գնահատման շրջան. «Հայաստանում որոշ արարքների քրեականացումների վերաբերյալ զեկույց», [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3\(2010\)4_Armenia_One_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3(2010)4_Armenia_One_EN.pdf), վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
7. «Հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտների օրինականացման, հետախուզման և բռնագրավման մասին» կոնվենցիա, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2010/cr1008.pdf>, վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
8. Հանցավոր ճանապարհով ստացված միջոցների օրինականացման, խուզարկության, հայտնաբերման և բռնագրավման մասին կոնվենցիայի վավերացման կարգավիճակը առ 05.12.2013թ., <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=141&CM=8&DF=05/12/2013&CL=ENG>, վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
9. Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքար. Փոխադարձ գնահատման զեկույց, 22.09.2009թ., [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Evaluations/round3/MONEYVAL\(2009\)25Summ-ARM3_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Evaluations/round3/MONEYVAL(2009)25Summ-ARM3_en.pdf), վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
10. ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ պայքարի մասին կոնվենցիայի անդամ պետությունների կոնֆերանս. ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ պայքարի մասին կոնվենցիայի հոդվածներ. ներկայացված համապատասխանության վերլուծություն և քաղաքականության վերաբերյալ առաջարկություններ, 3.11.2009թ., <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/COSP/session3/M0987578e.pdf>, վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
11. Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ, «Հայաստանում կոռուպցիայի և հակակոռուպցիոն պայքարի ընդհանուր պատկերը», http://www.transparency.org/files/content/corruption-qas/Overview_of_corruption_in_Armenia_1.pdf, 23.08.2013թ., վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Հայաստանը 19.05.2005թ.-ին ստորագրել և 08.03.2007թ.-ին վավերացրել է ՄԱԿ-ի

Կոռուպցիայի դեմ պայքարի մասին կոնվենցիան, 15.05.2003թ.-ին ստորագրել և 09.01.2006թ.-ին վավերացրել է Եվրոպայի խորհրդի Կոռուպցիայի մասին քրեական իրավունքի կոնվենցիան: 17.02.2004թ.-ին Հայաստանը ստորագրել և 07.01.2005թ.-ին վավերացրել է Եվրոպայի խորհրդի Կոռուպցիայի մասին քաղաքացիական իրավունքի կոնվենցիան: Հայաստանը չի ստորագրել ՏՀԶԿ կոռուպցիայի դեմ պայքարի կոնվենցիաները: 2003թ.-ից Հայաստանը անդամակցել է ՏՀԶԿ Կենտրոնական Ասիայի և Արևելյան Եվրոպայի հակակոռուպցիոն ցանցին: Հայաստանը նաև հանդիսանում է ԳՐԵԿՈ խմբի անդամ, որի շրջանակներում վերջին՝ երրորդ գնահատման զեկույցը հրապարակվել է 03.12.2010 թ.-ին: Համապատասխանության զեկույցը հրապարակվել է 17.12.2012 թ.-ին: Ինչպես իր գնահատման զեկույցում նշել է ԳՐԵԿՈ խումբը, Հայաստանի օրենսդրությունն ընդհանուր առմամբ համապատասխանում է ԵԽ և միջազգային ստանդարտներին: Խնդիրներ կան միայն կաշառքի դեպքում գործուն գոջալու և քաղաքական կուսակցությունների ֆինանսավորման հսկողության հետ: Հայաստանում քրեականացված են ակտիվ կաշառքը, պասիվ կաշառքը, օտարերկրյա պաշտոնատար անձանց և միջազգային կազմակերպությունների պաշտոնատար անձանց կաշառքը: 2001թ.-ին Հայաստանը ստորագրել և 2003թ.-ին վավերացրել է «Հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտների օրինականացման, հետախուզման և բռնագրավման մասին» կոնվենցիան: 2008թ.-ին ընդունվել է «Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» ՀՀ նոր օրենքը: Moneyval-ի, FATF-ի զեկույցների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ Հայաստանի ՓԼ/ԱՖ օրենսդրությունն ընդհանուր առմամբ համապատասխանում է միջազգային չափանիշներին: Չնայած ձեռնարկված բոլոր միջոցառումներին, Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ և Փոլիսի Ֆորում Արմենիա կազմակերպությունների 2013թ.-ի զեկույցները վկայում են, որ Հայաստանում բացակայում է կոռուպցիայի դեմ պայքարի քաղաքական կամքը:

Գրախոս 2՝ Ես համաձայն եմ գնահատականի հետ, սակայն ցանկանում եմ ավելացնել մեկնաբանություն: Հարցն ընդամենը վերաբերում է նշված միջազգային պայմանագրերին Հայաստանի միանալու հանգամանքին: Ինչ վերաբերում է կոռուպցիայի դեմ պայքարին, ապա միանշանակ կերպով համաձայն եմ Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ և Փոլիսի Ֆորում Արմենիա կազմակերպությունների գնահատականներին:

ՀՀ ՊՆ՝ Ներկայացվող փաստաթղթերի վերաբերյալ տեղեկատվության մասով առարկություններ չկան: Սակայն պարզաբանման և ենթակա Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ և Փոլիսի Ֆորում Արմենիա կազմակերպությունների 2013թ. զեկույցներում վկայակոչվող՝ «Հայաստանում կոռուպցիայի դեմ պայքարի քաղաքական կամքի բացակայությունը» արտահայտության օբյեկտիվ հիմքերը: Պարզ չէ, թե կազմակերպություններն ինչ կարգով են նման եզրակացության եկել, և ինչն է նրանց համար դիտարկվում որպես քաղաքական կամքի չափման միավոր: Բացի այդ, կոնկրետ ՊՆ կողմից 2013թ. ՆԱՏՕ-ի Բարեվարքության ամրապնդման նախաձեռնությանը պաշտոնական միացումը, լավագույն փորձի օրինակների և ինքնագնահատման հարցաշարի թարգմանությունը, ինքնագնահատման գործընթացի մեկնարկը, ինչպես նաև ՊՆ ակտիվ մասնակցությունը ՀՀ կառավարության կողմից իրականացվող «Բաց կառավարման գործընկերություն» նախաձեռնության ձևաչափին արդեն իսկ առնվազն քաղաքական կամքի ցուցիչներ են, քանի որ այս ծրագրերին մասնակցությունը չէր կարող և չի պարտադրվել ՊՆ-ին: Ուստի դրանց միացումը ոչ այլ ինչ էր, քան քաղաքական

կամքի դրսևորում, որը պետք է հաշվի առնվեր նշված զեկույցները կազմողների կողմից, սակայն սուբյեկտիվ մոտեցման գերակշռման պատճառով հաշվի չի առնվել:

ԹԻՅԿ՝ ՏՅԶԿ կոռուպցիայի դեմ պայքարի կոնվենցիան վերաբերում է ՏՅԶԿ միջազգային բիզնես գործարքներում օտարերկրյա պաշտոնատար անձանց կաշառքի դեմ պայքարի կոնվենցիային: 2010թ.-ի դեկտեմբերին ԳՐԵԿՈ խմբի գնահատման երրորդ փուլի զեկույցը հաստատվել է ԳՐԵԿՈ խմբի լիազուրմար նիստում և հրապարակվել 11.04.2011թ.-ին:

6. Արդյո՞ք առկա են պաշտպանության հարցերով ակտիվ և պարբերական հասարակական քննարկումներ անցկացնելու ապացույցներ: Եթե այո, ապա արդյո՞ք կառավարությունը մասնակցում է այդ քննարկումներին:

Հանրային քննարկում

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

- 1.«Ազատություն» ռադիոկայան, «Իրավապաշտպանները հանդիպել են Դավիթ Տոնոյանի հետ», <http://www.azatutyun.am/content/article/24367349.html>, 21.10.2011թ.,
- 2.«Հրապարակ» օրաթերթ, «Ի պաշտպանություն փոխնախարար Տոնոյանի», <https://ilur.am/news/view/10935.html>, 27.10.2011թ.,
- 3.«Ազատություն» ռադիոկայան, «Չորակոչի և զինծառայության հետ կապված անվճար իրավական խորհրդատվություն», <http://www.azatutyun.am/archive/news/20130314/2031/2031.html?id=24928521>, 14.03.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Իրավապաշտպան կազմակերպությունների և պաշտպանության նախարարության միջև հանդիպումները հիմնականում կազմակերպվում են Հայաստանում գործող միջազգային կազմակերպությունների նախաձեռնությամբ: Որոշ քննարկումներ բանակում մարդու իրավունքների թեմայով անցկացվել են նաև ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտպանության, ազգային անվտանգության և ներքին գործերի հանձնաժողովում: Ըստ «Ազատություն» լրատվականի, 2011 թվականի հոկտեմբերի 21-ին պաշտպանության նախարարի առաջին տեղակալ Դավիթ Տոնոյանը սեփական նախաձեռնությամբ ընդունել է «Բանակն իրականում» նախաձեռնության ղեկավարներին: Դրանից հետո ilur.am կայքը հրապարակեց, որ Դավիթ Տոնոյանի վրա ճնշումներ են գործադրվել՝ կապված այդ հանդիպման հետ: Մամուլի ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ գնումների հետ կապված հարցերը երբևէ չեն քննարկվել հասարակական կազմակերպությունների հետ՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարության նախաձեռնությամբ: Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակը բազմիցս փորձեր է կատարել՝ ստանալու գնումներին առնչվող տեղեկատվություն՝ միաժամանակ բարձրացնելով դրանց գաղտնիության հետ կապված ռիսկերը: Սակայն ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը երկխոսության չի գնացել հասարակական կազմակերպությունների հետ: Պաշտպանության նախարարությունը ակտիվորեն

համագործակցում է հասարակական կազմակերպությունների հետ զորակոչային հարցերով: Մասնավորապես, ըստ www.azatutyun.am կայքի, հասարակական կազմակերպությունը անվճար իրավաբանական խորհրդատվություն է տրամադրելու զորակոչիկներին: Սակայն պետք է նշել, որ որևէ ապացույց չկա, որ այդ քննարկումներին ներգրավված է նաև գլխավոր շտաբը:

Գրախոս 1՝ 2013թ. ԱԺ պաշտպանության, ազգային անվտանգության և ներքին գործերի մշտական հանձնաժողովը մի շարք քննարկումներ է կազմակերպել, որոնք վերաբերել են զինված ուժերում մարդու իրավունքների թափանցիկությանը, հաշվետվողականությանը: Քննարկումները, հասարակական լուսամասերը կազմակերպվել են Ժնևի Չինված Ուժերի նկատմամբ Ժողովրդավարական վերահսկողության կենտրոնի աջակցությամբ, որին մասնակցել են նաև պաշտպանության նախարարը և ՊՆ այլ ներկայացուցիչներ: Ինչ ազդեցություն են ունենում նշված քննարկումները պաշտպանության քաղաքականության վրա՝ դժվար է միանշանակ գնահատել, որովհետև դեռևս հասարակական քննարկումներից «դուրս է մտնում» զինված ուժերի գլխավոր շտաբը: Տես՝ հետևյալ հղումները՝

1. http://www.parliament.am/news.php?do=view&cat_id=2&day=15&month=04&-year=2013&NewsID=5830&lang=arm,

2. http://www.parliament.am/news.php?do=view&cat_id=2&day=27&month=06&-year=2013&NewsID=6011&lang=arm,

3. <http://www.parliament.am/committees.php?do=show&ID=111168&show-doc=2135&lang=arm>,

4. <http://www.parliament.am/committees.php?do=show&ID=111168&show-doc=2136&lang=arm>,

5. http://www.parliament.am/news.php?do=view&cat_id=2&day=16&month=04&-year=2013&NewsID=5832&lang=arm,

6. http://www.parliament.am/news.php?do=view&cat_id=2&day=26&month=06&-year=2013&NewsID=6008&lang=arm:

Գրախոս 2՝ Ես համաձայն եմ գնահատականի հետ, սակայն ցանկանում եմ ավելացնել մեկնաբանություն: Այս գնահատականը կարելի է ճիշտ համարել միայն այն դեպքում, եթե սահմանափակվենք երևույթի ձևական առումով: Սակայն ավելի խորքային դիտարկման պարագայում ակնհայտ է դառնում, որ պաշտպանության նախարարությունը դրանք հիմնականում կազմակերպում է թափանցիկության պատրանք ստեղծելու համար, մինչդեռ ինչպես զորակոչի խնդիրների, այնպես էլ Չինված ուժերում արտակարգ դեպքերի ու պատահարների պատճառները անցնող տարիների ընթացքում գոնե մասամբ արմատախիլ չեն լինում: Դրա վառ ապացույցն են խաղաղ պայմաններում մահվան մեծաթիվ դեպքերը անցյալ և այս տարվա ընթացքում:

ՀՀ ՊՆ՝ Քաղաքացիական հասարակության հետ (ՀԽ, միջազգային կազմակերպությունների կամ ՀՀ ԱԺ ձևաչափերով) ՊՆ համագործակցության վերաբերյալ վերը մանրամասն նշվեց, որին կրկին անգամ անդրադառնալ նպատակահարմար չէ: Համագործակցության առաջարկությամբ հանդես եկող յուրաքանչյուր ՀԿ-ի ծրագիր մանրամասն ուսումնասիրվում է ՊՆ և զինված ուժերի գլխավոր շտաբի համապատասխան ստորաբաժանումների կողմից, որից հետո, ելնելով ՊՆ խնդիրների ինքնագնահատման արդյունքներից, որոշում է կայացվում՝

արդյոք առաջարկվող ուսումնասիրությունը կամ հետազոտությունը այդ պահին անհրաժեշտ է, թե ոչ: Հարկ է նկատել, որ պետական մարմինները, այդ թվում նաև՝ ՊՆ-ն պարտավոր չեն անվերապահորեն ընդունել համագործակցության յուրաքանչյուր առաջարկ: Ինչ վերաբերում է Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակի պնդումներին, թե փորձ է արվել ստանալ տեղեկատվություն, որը ՊՆ կողմից մերժվել է, ապա պետք է նշել, որ ՊՆ կողմից տեղեկույթի տրամադրումը մերժվել է այն դեպքերում միայն, երբ դա «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ պարունակել է գաղտնի տեղեկություններ, որոնց տրամադրումն արգելվում է ՀՀ օրենսդրությամբ:

Անհիմն է նաև ՊՆ կողմից հասարակական կազմակերպությունների հետ իրականացվող ծրագրերում Չինված ուժերի գլխավոր շտաբի ներգրավվածությունը կասկածի տակ դնող ձևակերպումը: Նույն զեկույցում մատնանշվող գորակոչի կազմակերպման, զինկոմիսարիատների նոր մոդելի մշակման և դրանց գործունեությունը մարդու իրավունքների չափորոշիչներին համապատասխանեցման, ինչպես նաև ռազմաբժշկական ոլորտի բազմաթիվ ծրագրեր, որոնք իրականացվում են ՀԿ-ների կողմից, անմիջականորեն մտնում են Չինված ուժերի գլխավոր շտաբի իրավասության մեջ, և դրանց իրականացման գործընթացի համադրումն իրականացվում է հենց Չինված ուժերի գլխավոր շտաբի ստորաբաժանումների կողմից:

«Բանակն իրականում» նախաձեռնության ղեկավարների հետ հանդիպումից հետո ՀՀ պաշտպանության նախարարի առաջին տեղակալի նկատմամբ իբրև թե գործադրված ճնշումների վերաբերյալ տեղեկությունն իրականությանը չի համապատասխանում:

ԹԻՅԿ՝ ՊՆ-ի հետ քննարկումներ են կազմակերպում նաև ՀԿ-ները:

Փորձագետ՝ Համաձայն եմ Գրախոս 2-ի հետ, սակայն 0 գնահատականը կնշանակի, որ ընդհանրապես քննարկումներ չեն կազմակերպվում: Այդպես են վկայում հարցաշարի մոդելային պատասխանները: Կարծում եմ՝ Գրախոս 2-ի տեսակետը արտացոլվում է այլ հարցերի պատասխաններում: Ինչ վերաբերում է Գրախոս 1-ի տեսակետին, համաձայն եմ, որ քննարկումներից դուրս է մտնում Չինված ուժերի գլխավոր շտաբը: Տեքստը համապատասխանաբար փոփոխվել է:

Համաձայն չեմ նախարարության մեկնաբանության հետ: ՀԿ-ների կողմից հնչեցված առաջարկների քննարկման վերաբերյալ հրապարակված տեղեկությունն չկա: Եթե դա ճիշտ լիներ, ՊՆ-ն կարող էր գոնե հրապարակել այս առաջարկությունները և քննարկման արդյունքները: Լրատվամիջոցներում ՊՆ-ի կողմից այս համագործակցության առաջարկների վերաբերյալ քննարկումների մասին ևս տեղեկություններ չկան: Ինչ վերաբերում է քաղաքացիական հասարակության հետ աշխատանքներում Գլխավոր շտաբի ներգրավվածությանը, ապա լրատվամիջոցներում որևէ տեղեկություն չկա այն մասին, որ Գլխավոր շտաբը նախաձեռնել է որևէ հանդիպում կամ քննարկում ՀԿ-ների հետ մի շարք խնդիրների վերաբերյալ: Ինչ վերաբերում է այն հայտարարությանը, որ Դավիթ Տոնոյանի նկատմամբ ճնշումներ չեն գործադրվել, ապա մեկնաբանությունը կարելի է հիմնավորել՝ լրատվամիջոցներին հղում կատարելով: Նախաձեռնության հետ նշված հանդիպումը առաջին ու վերջինն էր, որ հիմք է տալիս կասկածելու, որ նման ճնշումներ իսկապես տեղի են ունեցել: Միևնույն ժամանակ, ՊՆ կողմից որևէ նյութական փաստարկ չի տրամադրվել այս ճնշումների իրավացիությունը ապացուցելու կամ հերքելու համար:

Հակակոռուպցիոն քաղաքականություն

0 1 2 3 4

7. Արդյո՞ք երկիրն ունի պաշտպանության ոլորտի համար հրապարակված և ակտիվորեն իրականացվող հակակոռուպցիոն քաղաքականություն:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. Փոլիսի Ֆորում Արմենիա, «Կոռուպցիան Հայաստանում» զեկույց, http://www.pf-armenia.org/sites/default/files/documents/files/PFA_Corruption_Report.pdf, հոկտեմբեր, 2013, վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
2. ՀՀ կառավարության 08.10.2009թ. թիվ 1272-Ն որոշում Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարության և դրա իրականացման 2009-2012թթ. միջոցառումների ծրագիրը հաստատելու մասին, <http://www.gov.am/files/docs/430.pdf>, Երևան, 2009թ.,
3. Հաշվետվություն ՀՀ հակակոռուպցիոն ռազմավարության 2009-2012թթ. միջոցառումների ծրագրի 2011թ. արդյունքների մոնիտորինգ, <http://www.gov.am/files/docs/915.pdf>, Երևան, 2011թ.,
4. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Երկիրը չունի հատուկ հակակոռուպցիոն ռազմավարություն, որը կվերաբերի միայն պաշտպանության ոլորտին: Գործում է 2009-2012 թվականների հակակոռուպցիոն ռազմավարությունը, որի իրականացման վերջին գնահատումն իրականացվել է 2011թ.: Ընդ որում, պաշտպանության ոլորտի մասին որևէ խոսք չի եղել ո՛չ միջոցառումների ծրագրում, ո՛չ գնահատման զեկույցում: Ըստ զրուցակից 1-ի, 2013թ. ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը նախաձեռնել է հակակոռուպցիոն նպատակներով ինքնագնահատման գործընթաց, որի ամփոփումը նախատեսված է մինչև 2013թ. վերջը: Ըստ նրա տվյալների, բացահայտված կոռուպցիոն ռիսկերը չեն հրապարակվել: Բացի այդ, որևէ տեղեկատվություն չկա բացահայտված կոռուպցիոն ռիսկերը նվազեցնելու ուղղությամբ ձեռնարկվող միջոցառումների վերաբերյալ:

Գրախոս 1՝ Ես համաձայն եմ գնահատականի հետ և առաջարկում եմ հաշվի առնել ՀՀ վերահսկիչ պալատի կայքը՝ www.coc.am, պատասխանը հիմնավորելու համար:

Գրախոս 2՝ Ոչ, ես համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Բերված մեկնաբանությունները միանշանակ կերպով հիմնավորում են, որ հակակոռուպցիոն քաղաքականություն պարզապես չկա: Ուստի առաջարկում եմ գնահատել 0:

ՀՀ ՊՆ՝ Պաշտպանության ոլորտի համար հատուկ հակակոռուպցիոն քաղաքականություն մշակված չի եղել, սակայն միանալով ՆԱՏՕ-ի Բարեվարքության ամրապնդման նախաձեռնությանը՝ ՊՆ կողմից մշակվել է գործողությունների պլան, որով նախատեսվում է մինչև 2014թ. երկրորդ կիսամյակը ավարտին հասցնել ինքնագնահատման գործընթացը, որի ավարտից հետո, ՆԱՏՕ-ի փորձագետների առաջարկների հիման վրա, մշակել Բարեվարքության իրականացման պլան, որում կներառվեն կատարվելիք գործողությունները, դրանց կատարման պատասխանատուները, ակնկալվող արդյունքները և ժամկետները:

ԹԻՀԿ՝ Հակակոռուպցիոն ռազմավարության վերաբերյալ փաստաթուղթը

կոչվում է «ՀՀ հակակոռուպցիոն ռազմավարություն և դրա իրականացման 2009-2012 թվականների միջոցառումների ծրագիր» (ավարտվել է 31.12.2013թ.): Կառավարության կողմից մշակվել է գնահատման զեկույց, որը, սակայն, չի հրապարակվել: Քանի որ «ՀՀ հակակոռուպցիոն ռազմավարության և դրա իրականացման 2009-2012 թվականների միջոցառումների ծրագրում» ներառված չէին գնահատման ցուցանիշներ, հետևաբար, գնահատման զեկույցում ևս, այն բացակայում է:

Փորձագետ՝ Համաձայն չեմ Գրախոս 2-ի դիրքորոշման հետ: Կառավարությունը ընդունում է կոռուպցիայի առկայության փաստը, սակայն որևէ լուրջ քայլ չի ձեռնարկում: Ըստ մոդելային պատասխանների, գնահատականը պետք է լինի 1:

8. Արդյո՞ք պաշտպանության և անվտանգության համակարգում գոյություն ունեն անկախ, լավ ապահովված և արդյունավետ կառույցներ, որոնք նպատակն է օրինավորության հաստատումը և կոռուպցիայի դեմ պայքարը:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Ներքին աուդիտի մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 22.12.2010թ., <http://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=65056>,
2. ՀՀ ֆինանսների նախարարության ներքին աուդիտի կայքէջ, <http://www.mfe.am/index.php?cat=150&lang=1>,
3. «Հետք» ինտերնետային թերթ, «Կաշառք ստանալու պահին ձերբակալվել է ՀՀ ՉՈՒ գնդապետը», 10.09.2013թ.:

Սեկնաբանություններ

ՀՀ պաշտպանության նախարարությունում՝ անմիջապես նախարարի հսկողության ներքո, գործում է ներքին աուդիտի ստորաբաժանումը, որի խնդիրն է պաշտպանության նախարարության գործունեության ընթացքում ռիսկերի բացահայտումը, և չարաշահումներից ու կորուստներից ակտիվների պահպանության հուսալիության վերաբերյալ եզրակացության տրամադրումը: Ներքին աուդիտի աշխատակիցները պետք է հանձնեն համապատասխան որակավորման քննություններ: Ըստ գրուցակցի, ներքին աուդիտի ստորաբաժանումները բավարար չափով ապահովված են համապատասխան նյութատեխնիկական բազայով: Բացի այդ, օրենքով սահմանված է ներքին աուդիտի աշխատակիցների հետ համագործակցելու մյուս կառուցվածքային ստորաբաժանումների պարտականությունը: Ընդհանուր առմամբ, հանրային սեկտորի ներքին աուդիտի կողմից 2012թ. ընթացքում հայտնաբերվել է խարդախության 1, չարաշահումների 11 և վատնումների 1 դեպք, որոնք բոլորն էլ փոխանցվել են իրավապահ մարմիններին: Որևէ կերպ հնարավոր չէ գտնել ՀՀ պաշտպանության ոլորտում իրականացված ներքին աուդիտի հաշվետվությունը: Մյուս մարմինը, որը պատասխանատու է կոռուպցիայի դեմ պայքարի համար պաշտպանության ոլորտում, ՀՀ ՊՆ քննչական վարչությունն է և ՀՀ ՊՆ ռազմական ոստիկանությունը:

Հակակոռուպցիոն հաստատություններ

0 1 2 3 4

2011-2013թթ. ՀՀ ՊՆ համակարգում տեղի ունեցան մի շարք ծերբակալություններ՝ կապված կոռուպցիոն հանցագործությունների հետ: Սակայն, ըստ գրուցակցի, այդ կառույցների արդյունավետությունը ցածր է՝ պայմանավորված այն հանգամանքով, որ դրանք գործում են հենց պաշտպանության նախարարության կազմում: Ըստ Չրուցակցի, դրա պատճառով հաճախ տուժում է քննչական մարմինների անկախությունը՝ բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց կոռուպցիոն գործողությունների դեմ պայքարում:

Գրախոս 1՝ Տե՛ս հարց 7-ի մեկնաբանությունը:

Գրախոս 2՝ Համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Բերված մեկնաբանությունները միանշանակ կերպով հիմնավորում են, որ հակակոռուպցիոն կառույցներն ավելի քիչ արդյունավետ են: Ուստի առաջարկում եմ գնահատել 1:

ՀՀ ՊՆ՝ 1. ՀՀ ՊՆ քննչական ծառայությունը նախարարության աշխատակազմից դուրս առանձնացված ստորաբաժանում է, որն իր լիազորությունների սահմաններում նախաքննություն է իրականացնում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված հանցագործությունների վերաբերյալ քրեական գործերով: Իր գործունեության ընթացքում քննչական ծառայությունը ղեկավարվում է ՀՀ Սահմանադրությամբ, ՀՀ օրենքներով, այլ իրավական ակտերով, կանոնադրությամբ, ինչպես նաև ՀՀ միջազգային պայմանագրերով:

Օրենսդրությամբ սահմանված են ՀՀ ՊՆ քննչական ծառայության գործունեության ընթացքում անկախությունն ապահովող մի շարք երաշխիքներ՝

ա) Քննչական ծառայությունն ստեղծվում է, վերակազմակերպվում և գործունեությունը դադարեցվում է ՀՀ կառավարության կողմից:

Քննչական ծառայության կանոնադրությունը, կառուցվածքն ու թվաքանակը նույնպես հաստատում է հիմնադիրը՝ ՀՀ կառավարությունը:

բ) Քննչական ծառայության անմիջական ղեկավարումն իրականացնում է քննչական ծառայության պետը, որին պ

է ապահովել նախաքննության մարմինների գործունեության սկզբունքների միասնականությունը և նախաքննության առավել արդյունավետ իրականացումը: Նախատեսվում է, որ քննչական կոմիտեն գործելու է հրապարակային, ապահովելու է քննչական մարմինների արտաքին և ներքին անկախությունը, դատավարական ինքնուրույնությունը, քննիչների կարգավիճակի միասնականությունը:

2. Փորձագիտական զեկույցի Աղբյուրներ և հղումների վերաբերյալ հարկ է նշել, որ ՀՀ պաշտպանության նախարարության ներքին աուդիտի վարչությունը ներքին աուդիտի կայքէջ չունի:

«Մեկնաբանություններ» բաժնում նշված՝

ա) «...ներքին աուդիտի ստորաբաժանման խնդիրն է պաշտպանության նախարարության գործունեության ընթացքում ռիսկերի բացահայտումը, և չարաշահումներից ու կորուստներից ակտիվների պահպանության հուսալիության վերաբերյալ եզրակացության տրամադրումը» միտքը վերցված է ՀՀ ֆինանսների նախարարի 17.02.2012թ. թիվ 143Ն հրամանի Գլուխ 11. ՈՒՑ 1600. «Խարդախության դեմ պայքարի և հակակոռուպցիոն միջոցառումներ» բաժնից, որտեղ սակայն նման խնդիրներ դրված չեն ներքին աուդիտի ստորաբաժանման վրա, այլ նշված է՝ մեջբերում եմ. «35. Ներքին աուդիտի ստորաբաժանումը պատասխանատվություն չի կրում խարդախության դեմ

պայթարի և հակակոռուպցիոն միջոցառումների ծրագրերի (կանխարգելում, բացահայտում, քննություն և այլն) համար, սակայն կարող է դեր ունենալ դրանց իրագործման ընթացքում: Կորուստներից, չարաշահումներից և վսասներից ակտիվների պահպանման հուսալիության վերաբերյալ ներքին աուդիտի ստորաբաժանման բացահայտումները, ինչպես նաև խարդախության դեմ պայթարի և հակակոռուպցիոն միջոցառումների ծրագրերի իրականացման վերաբերյալ խորհրդատվական ծառայությունների մատուցումն օգտավետ է կազմակերպության համար: Ներքին աուդիտորները պետք է տիրապետեն անհրաժեշտ գիտելիքների, հմտությունների և այլ ունակությունների խարդախության հատկանիշների հայտնաբերման համար, որոնք կարող են էականորեն աջակցել կազմակերպության գործառնությունների իրականացման հարցում»:

Նշենք նաև, որ ՀՀ ՊՆ Ներքին աուդիտի խնդիրները սահմանվում են ՀՀ ՊՆ ներքին աուդիտի վարչության կանոնադրությամբ:

բ) «Ընդհանուր առմամբ հանրային սեկտորի ներքին աուդիտի կողմից 2012թ. ընթացքում հայտնաբերվել է խարդախության 1, չարաշահումների 11, վատնումների 1 դեպք, որոնք բոլորն էլ փոխանցվել են իրավապահ մարմիններին: Որևէ կերպ հնարավոր չէ գտնել ՀՀ պաշտպանության ոլորտում իրականացված ներքին աուդիտի հաշվետվությունը» միտքը չի համապատասխանում իրականությանը, մասնավորապես՝ խարդախության, չարաշահումների, վատնումների վերաբերյալ քանակները հավաստի չեն, ինչպես նաև նշված չեն դրանց ստացման աղբյուրները, իսկ ինչ վերաբերում է ներքին աուդիտի հաշվետվությանը, ապա այն, համաձայն «Ներքին աուդիտի մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածի պահանջների, ներկայացվում է կազմակերպության ղեկավարին և ներքին աուդիտի կոմիտեի քարտուղարությանը, ինչպես նաև լիազոր մարմին, ինչի առնչությամբ նշենք, որ ՀՀ ՊՆ ներքին աուդիտի ստորաբաժանման ստեղծման օրվանից նշված հաշվետվությունները ներկայացվել են համապատասխան մարմիններ՝ համաձայն օրենքի:

Փորձագետ՝ Ես համաձայն չեմ Գրախոս 2-ի մեկնաբանության հետ: Մոդելային պատասխանների համաձայն, 1 գնահատականը կնշանակի, որ նման կառույց գոյություն չունի: Սակայն ներքին աուդիտի ստորաբաժանումն իրականում գոյություն ունի:

9. Արդյո՞ք հանրությունը վստահում է պաշտպանության կառույցներին՝ իրենց համակարգում կոռուպցիան և կաշառակերությունը կանխարգելելու գործում:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «NEWS.am» լրատվական-վերլուծական գործակալություն, «Պաշտպանության նախարարություն. բոլոր ուժերն ուղղված են կոռուպցիայի դեմ պայթարին», <http://news.am/arm/news/136446.html>, 18.01.2013թ.,

2. «Հետք» ինտերնետային թերթ, «Կաշառք ստանալու պահին ձերբակալվել է ՀՀ ՉՈՒ գնդապետը», <http://hetq.am/arm/news/29230/kasharq-stanalu-pahin-dzerbakalvel-e-hh-zu-gndapety.html>, 10.09.2013թ.,

3. Հայաստան. Պետականության հնարավորություն, Միջազգային ճգնաժամային

Հանրային վստահություն

0 1 2 3 4

խմբի զեկույց, 25.06.2012թ. վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,

4. Փոլիսի Ֆորում Արմենիա, «Կոռուպցիան Հայաստանում», http://georgien.ahk.de/fileadmin/ahk_georgien/Armenien/PFA_Corruption_Report_1_Armenia.pdf, հոկտեմբեր, 2013թ. վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,

5. «Չորրորդ իշխանություն» թերթ, «Բանակի մարտունակության գողական բաղադրիչը», <http://www.chi.am/index.cfm?objectID=-80F51EE0-8DC0-11E0-9A42005056A30FF7&year=2010&month=9&legacyURL=100908/10090801>, 08.09.2010թ.,

6. Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ, «Հայաստանում կոռուպցիայի և հակակոռուպցիոն պայքարի ընդհանուր պատկերը», http://www.transparency.org/files/content/corruption-qas/Overview_of_corruption_in_Armenia_1.pdf, 23.08.2013թ., վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը բազմիցս նշել է կոռուպցիայի դեմ պայքարի գործում իր խիստ վերաբերմունքի և անհանդուրժողականության մասին: Ի հավաստումս դրա, օրինակ, վերջին 2 տարիների ընթացքում կաշառք ստանալու համար ձերբակալվել է մեկ բարձրաստիճան սպա: Կազմակերպվել են նաև սեմինարներ հակակոռուպցիոն թեմաներով: Սակայն Միջազգային Ճգնաժամային Խումբ, Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ, Փոլիսի Ֆորում Արմենիա կազմակերպությունների զեկույցները և մամուլի հրապարակումները ցույց են տալիս, որ հասարակությունը չի հավատում, որ պաշտպանության նախարարության կառույցները իրականում պատրաստակամ են պայքարելու կոռուպցիայի դեմ:

Գրախոս 2՝ Համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Բերված մեկնաբանությունները միանշանակ կերպով հիմնավորում են, որ վստահություն չկա: Ուստի առաջարկում եմ գնահատել 0:

ՀՀ ՊՆ՝ Իրականացված որոշ սոցիոլոգիական հետազոտությունների արդյունքների համաձայն հարցվողների մեծամասնությունը կոռուպցիան և կաշառակերությունը կանխարգելելու գործընթացում վստահում է պաշտպանական գերատեսչությանը: ՀՀ պաշտպանության նախարարին առընթեր հասարակական խորհուրդ ներկայացված քաղաքացիների՝ թեմային առնչվող դիմումները վկայում են, որ հասարակությունը հասարակական խորհրդին ևս համարում է իրենց խնդիրների լուծման վստահելի կառույց: Սակայն վստահության վերաբերյալ իրական պատկեր ստանալու նպատակով անհրաժեշտ է անցկացնել նշվող ոլորտի վերաբերյալ համապետական սոցիոլոգիական հարցում, ինչպիսին, մեր ունեցած տվյալներով մինչ օրս չի անցկացվել:

Փորձագետ՝ Ըստ մոդելային պատասխանների, հասարակությունը ընդունում է, որ պաշտոնյաները դեմ են կոռուպցիային, սակայն դրանք լոկ խոսքեր են: Կարծում եմ, վերլուծությունը հիմնավորում է հենց այդ գնահատականը:

ԹԻՀԿ՝ Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլի վերը նշված զեկույցը չի վերաբերում պաշտպանության ոլորտին: Ըստ 2013թ. Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրի՝ հարցվածների 47% կարծում է, որ ռազմական ոլորտը կոռումպացված է կամ չափազանց կոռումպացված է, որը ուսումնասիրված 12 հաստատությունների շարքում զբաղեցնում է 9-րդ տեղը

Ռիսկերի գնահատում

0 1 2 3 4

10. Արդյո՞ք պաշտպանության նախարարությունը կամ կառավարական այլ մարմին իրականացնում է նախարարության կամ զինված ուժերի անձնակազմի առավել մեծ կոռուպցիոն ռիսկերի գնահատումներ, և արդյո՞ք դրանք կիրառում են համապատասխան միջոցներ այդպիսի ռիսկերը նվազեցնելու համար:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. Թրանսպարենսի Ինթերնեշլ, «Հայաստանում կոռուպցիայի և հակակոռուպցիոն պայքարի ընդհանուր պատկերը», http://www.transparency.org/files/content/corruption-gas/Overview_of_corruption_in_Armenia_1.pdf, 23.08.2013թ., վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
2. «Արմենպրես» լրատվական գործակալություն, «ՀՀ պաշտպանության ոլորտում բարեվարքության պլան կմշակվի», <http://armenpress.am/arm/news/740587/hh-pashtpanakan-olortum-barevarqutyplan-kmshakvi.html>, 19.11.2013թ.,
3. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Չնայած այն հանգամանքին, որ ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը բազմիցս նշել է կոռուպցիայի նկատմամբ անհանդուրժողական վերաբերմունքի մասին և որոշ քայլեր ձեռնարկել է կոռուպցիայի ռիսկերը նվազեցնելու ուղղությամբ (հիմնականում գորակոչի և զինվորական ծառայության ոլորտում), 2013 թվականի դրությամբ որևէ համապարփակ գնահատում նախարարության ոլորտում կոռուպցիոն ռիսկերի վերաբերյալ չի իրականացվել: 2013 թվականի ընթացքում ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը նախաձեռնել է կոռուպցիոն ռիսկերի ինքնագնահատման գործընթաց, որի վերաբերյալ որևէ ապացույց չկա, որ այն պարբերական բնույթ է կրելու: Ըստ զրուցակցի, պաշտպանության նախարարությունը չի իրականացրել նաև առավել մեծ կոռուպցիոն ռիսկեր պարունակող պաշտոնների գնահատում: Դրա հետ մեկտեղ, առհասարակ ՀՀ հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացման գործընթացի վերաբերյալ նշվել է, որ այն չունի հստակ նախագծված մարմին, որը կգբաղվի հակակոռուպցիոն ռազմավարության կիրառման գնահատմամբ և նոր միջոցառումներ առաջարկելով:

Գրախոս 1՝ Չինված ուժերի անձնակազմի կոռուպցիոն ռիսկերի տեսակետից մտահոգիչ է իրականացվող կադրային քաղաքականությունը: Սահմանված չեն սպաների առաջխաղացման, խրախուսական չափորոշիչները: Վերջին տարիներին նկատվում է սպաների զինվորական ծառայությունից հրաժարվելու միտում, որը պայմանավորված է զինված ուժերում կոռուպցիոն ռիսկերի առկայությամբ: Այդ մասին բարձրաձայնվել է ՀՀ ԱԺ պաշտպանության, ազգային անվտանգության եւ ներքին գործերի մշտական հանձնաժողովի կողմից կազմակերպված լսումների ժամանակ ՀՀ պաշտպանության նախարարի ներկայությամբ:.... Տես՝ հարց 6-ի մեկնաբանության մեջ գրված հղումները:

Գրախոս 2՝ Համաձայն չեն գնահատականի հետ: Բերված մեկնաբանությունները միանշանակ հիմնավորում են, որ հակակոռուպցիոն քաղաքականություն պարզապես չկա: Ուստի առաջարկում են գնահատել 0:

ՀՀ ՊՆ՝ Այստեղ պարզաբանման է ենթակա «ամավել մեծ կոռուպցիոն ռիսկ» եզրույթը: Ինչպես վերը նշվեց՝ կոռուպցիայի դեմ պայքարում իրավասություններ ունի Ներքին աուդիտի վարչությունը: Կանխարգելման հարցերով որոշակի իրավասություններ ունի նաև ՀՀ ՊՆ ռազմական ոստիկանությունը, որի գործառույթների շրջանակը սահմանվում է «Ռազմական ոստիկանության մասին» ՀՀ օրենքով: Այս ոլորտում «Վերահսկիչ պալատի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն գործառույթներ է իրականացնում նաև ՀՀ վերահսկիչ պալատը, որի գործունեության շրջանակին կարելի է ծանոթանալ այդ մարմնի կայքէջում:

Ինչ վերաբերում է Բարեվարքության ամրապնդման ծրագրի շրջանակում իրականացվող ինքնազնահատման գործընթացի պարբերականության ապահովմանը, ապա կոնկրետ Բարեվարքության ամրապնդման նախաձեռնության շրջանակում դրա պարբերականացում չի ենթադրվում: Սակայն, չի բացառվում, որ ինքնազնահատման արդյունքների ամփոփումից հետո մշակվելիք Բարեվարքության իրականացման պլանի շրջանակում նախատեսվի որոշակի պարբերականությամբ՝ պաշտպանական ոլորտի ամբողջական կամ մասնակի ինքնազնահատման արդյունքների իրականացում:

Փորձագետ՝ Գրախոս 2-ը գնահատականի իր առաջարկը չի հիմնավորել ոչ մի էական փաստով: Պատասխանը համապատասխանում է 1 գնահատականին: Հետևաբար, ես համաձայն չեմ Գրախոս 2-ի առաջարկի հետ: Ինչ վերաբերում է Գրախոս 1-ի մեկնաբանությանը, ապա հարցն առնչվում է կոռուպցիոն տեսակետից ռիսկ ներկայացնող պաշտոնների գնահատմանը: Օրինակ՝ արդյոք այս պաշտոնը իր մեջ կոռուպցիոն ռիսկ պարունակում է, թե ոչ:

ԹԻ ՊԱԾ՝ Առաջարկում ենք 1 գնահատական: Ինչպես նշում է փորձագետը, ռիսկի մասնակի գնահատում կա, սակայն ռիսկերի գնահատման ընդունված կարգ չկա:

Ծախսերի պլանավորում

11. Արդյո՞ք երկիրն ունի գնումների պլանավորման հրապարակային ընթացակարգ, և արդյո՞ք այն ներառում է հստակ հսկողության մեխանիզմներ:

0 **1** 2 3 4 **Աղբյուրներ և հղումներ**

1. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 12.22.2010թ., <http://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=64473>,
2. ՀՀ ֆինանսների նախարարության գնումների համակարգ, <http://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=64473>,
3. ՀՀ կառավարության 10.02.2011թ. N168-Ն որոշում գնումների գործընթացի կազմակերպման մասին, <http://www.mil.am/files/Kar-voroshum-168-N.pdf>,
4. ՀՀ կառավարության 20.12.2012թ. N1616-Ն հավելված,
5. Ազգային ժողովի նիստերի սղագրություններ, www.parliament.am,
6. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Գնումների մասին օրենսդրությունը սահմանում է, որ գնումների պլանները հրապարակվում են, բացառությամբ պետական և ծառայողական գաղտնիք պարունակող գնումների: Չնայած այն հանգամանքին, որ ՀՀ ՊՆ կարիքների համար գնումների անվանացանկերը հրապարակված են ՀՀ կառավարության 20.12.2012թ. N1616-Ն հավելվածում, սակայն գնումների համակարգի պաշտոնական կայքէջի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ պաշտպանության նախարարության գնումների պլանները բացակայում են: Գնումների պլանների նկատմամբ հսկողությունը իրականացնում է միայն գործադիրը: Որևէ լիազորություն խորհրդարանը չունի: Ազգային ժողովի նիստերի սղագրությունների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ պատգամավորները 2011-2013թթ. ընթացքում երբևէ հարց չեն բարձրացրել որևէ գնման առարկայի նպատակահարմարության մասին:

ՀՀ ՊՆ՝ Գնումների պլանի հրապարակումը, որպես պատվիրատուի գործառույթ, սահմանվել է ՀՀ կառավարության 18.04.2013թ. N372-Ն որոշմամբ, համաձայն որի՝ մինչև յուրաքանչյուր տարվա փետրվարի 1-ը պատվիրատուի ղեկավարը հաստատում է գնումների պլանը և 5 աշխատանքային օրվա ընթացքում ձեռնարկում միջոցներ՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարի սահմանած կարգով այն հրապարակելու համար: Եվ, քանի որ հրապարակման կարգը հաստատող ՀՀ ֆինանսների նախարարի N1153-Ն հրամանն ուժի մեջ է մտել 11.06.2013թ.-ից, ուստի վերոգրյալով պայմանավորված, օրենսդրության պահանջի կատարումը ժամանակագրական առումով գործնականում հնարավոր չէր կիրառել: Չնայած դրան՝ ՀՀ ՊՆ գնումների անվանացանկը, բացառությամբ պետական կամ ծառայողական գաղտնիք պարունակող գնումների, ներառված էր համապատասխան կայքերում հրապարակված ՀՀ կառավարության 20.12.2012թ. N1616-Ն որոշման համապատասխան հավելվածներում:

Հարկ է նշել նաև, որ ՀՀ կառավարության 05.09.2013թ.-ի N950-Ն որոշմամբ փոփոխություն է կատարվել ՀՀ կառավարության 10.02.2011թ. N168-Ն որոշմամբ հաստատված «Գնումների գործընթացի կազմակերպման» կարգում (այսուհետև՝ կարգ), համաձայն որի «գնումների պլանի ձևը, դրա լրացման կարգը և գնումների միասնական անվանացանկի բացվածքը՝ ըստ թվային ծածկագրի յուրաքանչյուր բաժնի խմբերի, դասերի և դասակարգիչների, սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարությունը»: Իսկ գնումների պլանի ձևը, դրա լրացման կարգը հաստատվել է ՀՀ ֆինանսների նախարարի 10.10.2013թ.-ի N896-Ն հրամանով:

Այնուամենայնիվ, գնման պլանում ներառված յուրաքանչյուր գնման առարկայի մասով գնման գործընթացն իրականացնելիս գնումների պաշտոնական տեղեկագրում գնումների օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հրապարակվել են գնումների հայտարարությունները, հրավերները, պայմանագիր կնքելու մասին, ինչպես նաև կնքված պայմանագրի մասին հայտարարությունները (հաշվետվությունները):

Բյուջեի թափանցիկություն և մանրամասներ

0 1 2 3 4

12. Արդյո՞ք պաշտպանության բյուջեն թափանցիկ է և բացահայտում է ծախսերի հիմնական ուղղությունները: Արդյո՞ք առկա է համապարփակ տեղեկատվություն ռազմական նախագծա-նախահաշվային աշխատանքների մասին, վարժանքների, անձնակազմի ծախսերի, ձեռք բերած միջոցների, հատկացումների և պահպանման ծախսերի վերաբերյալ:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակի զեկույց, «Չինված ուժերի նկատմամբ ժողովրդավարական, քաղաքացիական և հասարակական վերահսկողության հնարավորությունները Հայաստանում», <http://hcav.am/wp-content/uploads/2012/04/Report.pdf>, Վանաձոր, 2012թ.:
2. ՀՀ կառավարության 20.12.2012թ.-ի N1616-Ն որոշում «ՀՀ 2013 թվականի պետական բյուջեի կատարումն ապահովող միջոցառումների մասին»,
3. ՀՀ կառավարության 04.07.2013թ.-ի N740-Ն որոշում «2014-2016թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագիրը հաստատելու մասին», https://e-gov.am/u_files/file/decrees/kar/2013/07/13_740.pdf,
4. ՀՀ 2013թ. ինտերակտիվ բյուջե, <https://www.e-gov.am/interactive-budget/>,
5. Տեղեկատվության ազատության կենտրոնի զեկույց, «Գրենական պարագաների գնումները նախարարություններում 2009-2011թթ.», http://www.foi.am/u_files/file/Grenakan.pdf, 2012թ.:

Մեկնաբանություններ

ՀՀ կառավարության 20.12.2012թ.-ի N1616-Ն որոշման 12-րդ հավելվածով հրապարակվել է ՀՀ պաշտպանության նախարարության համար գնման ենթակա ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների ցանկը: Պետական բյուջեի մասին օրենքով ընդհանուր թվով ներկայացված են ռազմական կարիքների համար կատարվող ծախսերի ուղղությունները: Չնայած այն հանգամանքին, որ բարձրաստիճան պաշտոնյաների կողմից նշվում էր սպառազինությունների ձեռքբերումների աննախադեպ աճի մասին, բյուջեն դրա վերաբերյալ որևէ տեղեկատվություն չի պարունակում: ՀՀ կառավարության 04.07.2013թ. N740-Ն որոշմամբ հաստատված 2014-2016թթ. պետական միջնաժամկետ ծախսային ծրագրում պաշտպանության ծախսերը նշվում են որպես հույժ գաղտնի և դրա վերաբերյալ տեղեկությունները բացակայում են: 2013 թվականի ինտերակտիվ բյուջեի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ ռազմական կարիքների բավարարման նպատակով հետազոտական աշխատանքների համար հատկացվել է ընդհանուր պաշտպանական բյուջեի շուրջ 0.7 տոկոսը, սակայն դրա մանրամասների մասին տեղեկատվությունը բացակայում է:

ՀՀ ՊՆ՝ Ի լրումն մեկնաբանության՝ ռազմական կարիքների համար հատուկ գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքների պետական պատվերի ֆինանսավորումը կատարվում է «Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի N1 հավելվածի բյուջետային ծախսերի գործառնական դասակարգման 02 բաժնի 04 խմբի 01 դասի՝ «Գիտական և գիտատեխնիկական նպատակային-ծրագրային հետազոտություններ»

ծրագրի շրջանակներում կատարվող «Հատուկ գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքներ» ծրագրով նախատեսված միջոցների հաշվին: Նշված աշխատանքների անվանացանկը, համաձայն ՀՀ կառավարության 13. 03. 1998թ. N173 որոշման 1-ին կետի, համարվում է պետական գաղտնիք:

12Ա. Արդյո՞ք գոյություն ունի օրենսդրական հանձնաժողով, որը պատասխանատու է պաշտպանական բյուջեի արդյունավետ վերահսկողության և վերլուծության համար և արդյո՞ք այդ մարմինը ստանում է պաշտպանական բյուջեի մասին մանրամասն և ժամանակին տեղեկատվություն:

Բյուջեի վերահսկողություն

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. ՀՀ Ազգային ժողովի կանոնակարգ-օրենք, ընդունված՝ 20.02.2002թ.,
2. ՀՀ ԱԺ պաշտպանության, ներքին գործերի և ազգային անվտանգության նիստերի օրակարգեր, http://parliament.am/committees.php?do=show&ID=111168&month=all&year=2013&cat_id=agendas&lang=arm,
3. ՀՀ ԱԺ պաշտպանության, ներքին գործերի և ազգային անվտանգության նիստերի արձանագրություններ, http://parliament.am/committees.php?do=show&ID=111168&month=all&year=2013&cat_id=registers&lang=arm,
4. ՀՀ Ազգային ժողովի նիստերի տրանսկրիպտներ, <http://parliament.am/transcript.php?lang=arm>:

Մեկնաբանություններ

Ըստ Ազգային ժողովի կանոնակարգի՝ ՀՀ ԱԺ պաշտպանության, ներքին գործերի և ազգային անվտանգության հանձնաժողովը՝ ՀՀ ԱԺ ֆինանսաբյուջետային հանձնաժողովի հետ միասին, քննարկում է պետական և ծառայողական գաղտնիք կազմող բյուջետային հատկացումները: Ըստ կարգի՝ ՀՀ ԱԺ հանձնաժողովը Ազգային ժողովի նիստում միայն ներկայացնում է եզրակացությունը: 2010-2013 թթ. տրանսկրիպտների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ որևէ անհամաձայնություն չի եղել հանձնաժողովի և գործադիրի միջև: Բացի այդ, քանի որ միշտ հանձնաժողովում քննարկումները գաղտնի են եղել, որևէ տեղեկատվություն հնարավոր չէ ստանալ այն մասին, թե որքանով են մանրամասն ներկայացվում բյուջետային տողերը հանձնաժողովում:

ՀՀ ՊՆ՝ ՀՀ պաշտպանական բյուջեն կազմվում է «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն ՀՀ վարչապետի որոշմամբ հաստատված ժամանակացույցի և «ՀՀ օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանության մարմինների, ՀՀ դատախազության, ՀՀ օրենքներով ստեղծված մշտապես գործող մարմինների կողմից միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի հայտերի և բյուջետային ֆինանսավորման հայտերի կազմման և դրանք ՀՀ ֆինանսների նախարարություն ներկայացման» վերաբերյալ ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից մշակված մեթոդական ցուցումներով սահմանված պահանջներին համապատասխան (առանց բացառությունների):

Բյուջետավորումը, ներառյալ՝ ՀՀ ԱԺ ֆինանսաբյուջետային և պաշտպանության, ներքին գործերի և ազգային անվտանգության հանձնաժողովներում (թվով 2) համատեղ իրականացվող քննարկումները, արտացոլում են բյուջետային այն ընթացակարգն ու պրակտիկան, որոնք հաստատված են հանրային ամբողջ հատվածի համար:

Բյուջեի հրապարակայնություն

0 1 2 3 4

12Բ. Արդյո՞ք հաստատված պաշտպանական բյուջեն հրապարակային է: Գործնականում, արդյո՞ք քաղաքացիները, քաղաքացիական հասարակությունը և լրատվամիջոցները կարող են ծանոթանալ պաշտպանական բյուջեի մանրամասներին:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակի զեկույց, «Զինված ուժերի նկատմամբ ժողովրդավարական, քաղաքացիական և հասարակական վերահսկողության հնարավորությունները Հայաստանում», <http://hcav.am/wp-content/uploads/2012/04/Report.pdf>, Վանաձոր, 2012թ.,
2. ՀՀ կառավարության 20.12.2012թ.-ի N1616-Ն որոշում 12-րդ Հավելված «ՀՀ 2013 թվականի պետական բյուջեի կատարումն ապահովող միջոցառումների մասին»,
3. ՀՀ կառավարության 04.07.2013թ.-ի N740-Ն որոշումը «2014-2016թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագիրը հաստատելու մասին», https://e-gov.am/u_files/file/decrees/kar/2013/07/13_740.pdf,
4. ՀՀ 2013թ. ինտերակտիվ բյուջե, <https://www.e-gov.am/interactive-budget/>,
5. Տեղեկատվության ազատության կենտրոնի զեկույց «Գրենական պարագաների գնումները նախարարություններում 2009-2011թթ.», http://www.foi.am/u_files/file/Grenakan.pdf, 2012թ.:

Մեկնաբանություններ

Հաստատված պաշտպանական բյուջեն տեղեկություններ է պարունակում ծախսային հիմնական ուղղությունների մասին: ՀՀ կառավարության 20.12.2012թ. N1616-Ն որոշման 12-րդ հավելվածով նշվում են ձեռք բերման ենթակա ոչ ռազմական բնույթի ապրանքները: Ռազմական ծախսերով ձեռք բերվող սպառազինությունների մասին տեղեկատվությունը իսպառ բացակայում է:

Պաշտպանության եկամուտներ

0 1 2 3 4

13. Արդյո՞ք պաշտպանության եկամուտները, որոնք այլ են, քան կենտրոնական կառավարությունից ստացվողները, հրապարակվում և վերահսկվում են:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Սահմանված կարգի խախտմամբ պարտադիր զինվորական ծառայություն

չանցած քաղաքացիների մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 17.12.2003թ.,

2. ՀՀ ֆինանսների նախարարության արտաքուլքետային միջոցների վերաբերյալ հաշվետվություններ, <http://mfe.am/index.php?cat=83&lang=1>,

3. Լրատվամիջոցների համահայկական ընկերակցություն, «Շահագործման է հանձնվել ՀՀ պաշտպանության նախարարության նոր շենքը», <http://mediaforum.nt.am/armtoday.php?year=2008&month=09&day=21&LangID=4>, 21.09.2008թ.,

4. ՀՀ ֆինանսների նախարարության կայքէջ, www.mfe.am:

Մեկնաբանություններ

ՀՀ պաշտպանության նախարարության արտաքուլքետային միջոցների (այն միջոցների, որոնք տարբեր են բյուջետային հատկացումներից) վերաբերյալ որևէ տեղեկատվություն գոյություն չունի: Դրա հետ մեկտեղ, օրենսդրական բազայում որոնման արդյունքում հնարավոր չէր գտնել նաև ՀՀ կառավարության որոշումը ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը արտաքուլքետային միջոցների հաշիվ բացելու մասին: ՀՀ ֆինանսների նախարարության կայքէջը տեղեկատվություն չի պարունակում նաև ՀՀ ՊՆ արտաքուլքետային միջոցների մուտքերի, այնպես էլ դրանցից կատարվող ծախսերի վերաբերյալ: Մինչդեռ պաշտպանության նախարարության արտաքուլքետային միջոցների գոյության մասին վկայում են մամուլի միջոցներով, մասնավորապես Լրատվամիջոցների համահայկական ընկերակցության կողմից 21.09.2008թ.-ին հրապարակած նյութերը, համաձայն որոնց ՀՀ պաշտպանության նախարարության նոր շենքը կառուցվել է ամբողջությամբ արտաքուլքետային միջոցների հաշվին (շուրջ 13 մլրդ.): Ինչ վերաբերում է մուտքերին, ապա «Սահմանված կարգի խախտմամբ զինվորական ծառայություն չանցած անձանց մասին» ՀՀ օրենքով սահմանվում է, որ օրենքի կարգավորման առարկա անձինք պարտավոր են ՀՀ պաշտպանության նախարարության արտաքուլքետային հաշվին վճարել համապատասխան գումարները: Որևէ տեղեկատվություն չկա նաև այդ եղանակով ստացված վճարների չափերի և դրանց ծախսման վերաբերյալ:

Գրախոս 1՝ Նախ, հարկ է նշել, որ ներկայիս նախագահ Սերժ Սարգսյանի, նրա նախկին տեղակալ Արթուր Աղաբեկյանի, ՊՆ իրավաբանական վարչության պետ Ս. Սեդրակյանի կողմից հիմնադրվել է «Մարտիկ հիմնադրամը», որի ֆինանսական միջոցները ձևավորվել են զինված ուժերի անձնակազմի կողմից՝ իրենց աշխատավարձերից՝ որոշակի վճարների հիման վրա: Հիմնադրամի միջոցները պետք է օգտագործվեին, ըստ կանոնադրության, զինծառայողների սոցիալական ապահովության և սոցիալական խնդիրների լուծման նպատակով: Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակը համապատասխան հարցմամբ դիմել է ՀՀ արդարադատության նախարարությանը «Մարտիկ հիմնադրամի» ֆինանսական եկամուտների մասին, որը մերժվել է: Տեղեկատվությունը ստանալու պահանջով կազմակերպությունը դիմել է ՀՀ վարչական դատարան, սակայն դատարանները մերժել են տեղեկատվությունը տրամադրելու պահանջը (<http://hcav.am/events/hpa-վանաձորի-գրասենյակ-ընդդեմ-hh-արդ/>):

Երկրորդ, պաշտպանության բնագավառում այլ ֆինանսական ներդրումների աղբյուր է հանդիսանում ՆԱՏՕ-Հայաստան անհատական գործընկերության գործողությունների ծրագրով (ԱԳԳ) ֆինանսական աջակցությունը, սույն

համագործակցության շրջանակում 19.12.2013թ.-ին հայտնի է դարձել ԱՄՆ կողմից ՀՀ խաղաղապահ գործերի զարգացման համար տրամադրվող 1,5 մլրդ ԱՄՆ դոլարի մասին, սակայն ՆԱՏՕ-ի կողմից աջակցության ամբողջ ծավալը հայտնի չէ <http://www.natoinfo.am/am/news/150/>

ՀՀ ՊՆ՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարության արտաբյուջետային գործառնությունները հիմնականում իրականացվում են 16.08.2004թ-ին սահմանված կարգով գրանցված «Հայրենիք» ռազմահայրենասիրական հիմնադրամի բանկային հաշիվների միջոցով: Հիմնադրամի գործունեության տարեկան ցուցանիշները օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հրապարակվում են ՀՀ հրապարակային ծանուցումների պաշտոնական ինտերնետ կայքում. www.azdarar.am:

Միաժամանակ ՀՀ պաշտպանության նախարարության արտաբյուջետային միջոցների ձևավորվում են՝

- ա) «Սահմանված կարգի խախտմամբ գինվորական ծառայություն չանցած անձանց մասին» ՀՀ օրենքով մուտքագրվող դրամական միջոցներից,
- բ) սահմանված կարգով ոչ պիտանի ճանաչված ապրանքանյութական միջոցների իրացումից,
- գ) վարձակալական վճարներից:

Դրանք հաշվառվում են ՀՀ ֆինանսների նախարարության կենտրոնական գանձապետարանում բացված հատուկ գանձապետական հաշվում:

Արտաբյուջետային միջոցների հաշվին իրականացվող ծախսերի պլանավորումը, բյուջետավորումը և բյուջեի կատարումն ամբողջովին համապատասխանում է ՀՀ բյուջետային համակարգի համար սահմանված պահանջներին:

ՀՀ պաշտպանության նախարարության համար արտաբյուջետային միջոցների մուտքեր ապահովող գործունեության այլ տեսակներ և վճարովի ծառայությունների մատուցումներ նախատեսված չեն: ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը տեսականորեն և գործնականում այլ դրամական միջոցների մուտքեր ապահովող լծակներ և հնարավորություններ չունի:

Նշված հաշիվներով բանկային (վճարային) գործառնություններն իրականացվում են ՀՀ տարածքում գրանցված իրավաբանական անձանց համար ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված պայմաններին և կարգին համապատասխան:

Փորձագետ՝ Ես համաձայն չեմ ՊՆ-ի մեկնաբանության հետ: Թեև ըստ օրենսդրության արտաբյուջետային ռեսուրսներին վերաբերող գործարքները պետք է արձանագրվեն Ֆինանսների նախարարության հաշվետվություններում, նման տեղեկատվությունն առկա չէ: Ինչպես նշվում է մեկնաբանության մեջ, ՊՆ-ի նոր շենքի կառուցման համար արտաբյուջետային միջոցներից ծախսեր կատարելու վերաբերյալ փաստարկ կա, սակայն այս տեղեկատվությունը ևս առկա չէ Ֆինանսների նախարարության հաշվետվություններում: Այսպիսով, պարզ չէ՝ արդյոք արտաբյուջետային ծախսերը գրանցվում են, թե ոչ:

14. Արդյո՞ք գոյություն ունի պաշտպանության նախարարության ծախսերի արդյունավետ ներքին աուդիտ:

Ներքին աուդիտ

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Հանրային ֆինանսական կառավարում. միջազգային տենդենցներ. առաջնահերթությունները Հայաստանում», Համաշխարհային բանկի ավագ մասնագետ Յենս Կրոման Զրիսթենսենի ելույթը, 2010թ.,
2. Հայաստանյան ՀԿ-ները նշում են «Բաց կառավարման գործընկերության» նախաձեռնության «ձևական» բնույթը, http://armenianow.com/hy/society/49250/armenia_open_governance, 16.10.2013թ.,
3. «Ներքին աուդիտի մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 22.12.2010թ.,
4. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Համաձայն ներքին աուդիտի մասին ՀՀ օրենքի՝ պաշտպանության նախարարությունում ձևավորվել է ներքին աուդիտի ստորաբաժանում: Ըստ օրենքի՝ ներքին աուդիտի ստորաբաժանման աշխատակիցներ կարող են հանդիսանալ բացառապես այն անձինք, որոնք ունեն համապատասխան որակավորում և հանձնել են համապատասխան քննություններ: Ներքին աուդիտի համակարգի մասին առհասարակ (ներառյալ՝ պաշտպանության նախարարության ներքին աուդիտի մասին) Համաշխարհային բանկի հանրային հատվածի մասնագետ Յենս Կրոման Կրիստենսենը իր զեկույցում նշել է, որ ներքին աուդիտորները չունեն անկախություն, քանի որ վերջիններս ենթակա են գերատեսչության ղեկավարին, ինչը խանգարում է վերջիններիս աշխատանքին և վստահում է դրա արդյունավետությանը: Ինչ վերաբերում է ներքին աուդիտորների գործունեության հրապարակայնությանը, ապա ուսումնասիրությունները հնարավորություն չեն տվել բացահայտելու պաշտպանության նախարարության աուդիտորական եզրակացությունների մասին տեղեկատվությունը: Աուդիտորական գործունեության նկատմամբ հսկողություն չի իրականացնում նաև Ազգային ժողովը, քանի որ օրենքում բացակայում են խորհրդարանի կողմից վերահսկողություն իրականացնելու դրույթները:

ՀՀ ՊՆ՝ Ի պատասխան Յենս Կրոման Կրիստենսենի «Մեկնաբանություններ» բաժնում տրված տեղեկատվության՝ տեղեկացնում ենք, որ համաձայն «Ներքին աուդիտի մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետի՝ «Հանրային հատվածի ներքին աուդիտը անկախ օբյեկտիվ հավաստիացման և խորհրդատվական գործառնույթ է, որն ուղղված է կազմակերպության գործունեության արդյունքի մեծացմանն ու բարելավմանը: Ներքին աուդիտն իրականացվում է ներքին աուդիտի ռազմավարական և տարեկան ծրագրերի հիման վրա՝ կազմակերպության ղեկավարությանը հավաստիացման կամ խորհրդատվական ծառայություններ մատուցելու միջոցով»: Ինչ վերաբերում է ՀՀ պաշտպանության նախարարության աուդիտորական եզրակացությունների մասին տեղեկատվություն ստանալու անհնարինությանը, ապա տեղեկացնում ենք, որ ՀՀ ՊՆ ներքին աուդիտի վարչություն որևէ գրություն կամ հարցում չի արվել տեղեկատվություն ստանալու

համար, սակայն հարկ է նշել, որ ՀՀ ՊՆ ներքին աուդիտի վարչությունը իրավասու է արտաքին մարմիններին տրամադրելու գաղտնիություն պարունակող տեղեկատվություն: Աուդիտորական գործունեության նկատմամբ հսկողության իրականացման հետ կապված նշենք, որ ՀՀ ՊՆ ներքին աուդիտի վարչության գործունեությունը վերահսկելու իրավունք ունեն Լիազոր մարմինը (ՀՀ ֆինանսների նախարարի 17.02.2012թ. N143-Ն որոշում, Գլուխ 94. ՈՒՑ 6330. «Արտաքին գնահատում», կետ 385), ինչպես նաև Ազգային ժողովի վերահսկիչ պալատը (ՀՀ ֆինանսների նախարարի 12.12.2012թ. N1096-Ն հրաման, Գլուխ 17, կետ 80՝ «Ներքին աուդիտի ստորաբաժանումը ՀՀ ներքին աուդիտի օրենսդրությամբ սահմանված կարգով պարտավոր է աջակցություն ցուցաբերել ստուգում իրականացնող մարմիններին և արտաքին աուդիտի մարմնի՝ Վերահսկիչ պալատի հետ»):

Արտաքին աուդիտ

0 1 2 3 4

15. Արդյո՞ք գոյություն ունի պաշտպանական ծախսերի արդյունավետ և թափանցիկ արտաքին աուդիտ:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Վերահսկիչ պալատի մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 25.12. 2006թ.,
2. ՀՀ նախագահի հանդիպումը, <https://www.youtube.com/watch?v=QH3t7SIlgP4>, 29.06.2013թ.,
3. www.mediama.am կայք, «Աղմկահարույց բացահայտումներ՝ մի շարք ոլորտներում. Վերահսկիչ պալատի տարեկան հաշվետվությունը», <http://topnews.mediama.am/?id=34868>, 13.06.2013թ.,
4. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20,12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

ՀՀ օրենսդրության համաձայն բյուջետային միջոցների ծախսման նկատմամբ վերահսկողությունն իրականացնում է Վերահսկիչ պալատը, որի նախագահին նշանակում է Ազգային ժողովը: Ըստ զրուցակցի, Վերահսկիչ պալատը պարբերաբար կազմակերպում է ստուգումներ: Դրա հետ մեկտեղ, ոչ պաշտպանության ոլորտի ստուգումների, ոչ էլ ստուգումների արդյունքների մասին որևէ տեղեկատվություն չի հրապարակվում: Ըստ օրենքի՝ Վերահսկիչ պալատի եզրակացությունը, որը պարունակում է պետական և ծառայողական գաղտնիք, քննարկվում է ՀՀ ԱԺ պաշտպանության, ներքին գործերի և ազգային անվտանգության հանձնաժողովի ու ֆինանսաբյուջետային հանձնաժողովի դռնփակ նիստերում: Հանձնաժողովի նախագահը ԱԺ-ին միայն հաղորդում է տալիս, թե արդյո՞ք եզրակացությունը դրական է, թե բացասական: 2013թ. հունիսին Վերահսկիչ պալատը հրապարակեց իր հաշվետվությունը 2012 թվականի բյուջեի կատարողականի վերաբերյալ, որտեղ, ընդհանուր առմամբ, նշվում էր գնումների ոլորտում «խայտառակ» չափերի հասնող չարաչափումների մասին: Հաշվետվությունը բուռն քննարկումների

ամարկա դարձավ: Հաշվետվության վերաբերյալ խորհրդակցություն հրավիրեց նաև նախագահը: Սակայն որևէ տեղեկատվություն բուն չարաշահումների վերաբերյալ պաշտպանության ոլորտում, ինչպես նաև որևէ տեղեկատվություն հաշվետվությունում տեղ գտած չարաշահումների առնչությամբ ձեռնարկված գործողությունների վերաբերյալ մամուլում չի հայտնվել:

Գրախոս 1՝ Անհրաժեշտ է նշել, որ ՀՀ վերահսկիչ պալատի կողմից պաշտպանական բյուջեի միջոցների ծախսման նկատմամբ ստուգումներ չեն իրականացվել:

Փորձագետ՝ Իրականում, ըստ զրուցակիցների և սեփական փորձից իմանալով, վերահսկիչ պալատը ստուգումներ իրականացնում է: Դրանք ուղղակի չեն հրապարակվում:

16. Արդյո՞ք կան ապացույցներ, որ երկրի պաշտպանության կառույցները ունեն ֆինանսական շահեր կամ վերահսկողություն երկրի բնական ռեսուրսների շահագործման ոլորտում աշխատող ձեռնարկություններում: Եթե այո, արդյո՞ք դրանք հրապարակայնորեն հայտարարված են և վերահսկելի:

Բնական ռեսուրսներ

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. Չարագաման հայկական գործակալություն. Հայաստանի բնական ռեսուրսներ, <http://www.ada.am/am/about-armenia/general-info/natural-resources/>,
2. ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչության պաշտոնական կայքէջ, www.spm.am,
3. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Հայաստանը, ըստ հրապարակումների, հարուստ է մետաղներով, մասնավորապես՝ երկաթ, պղինձ, մոլիբդեն, ցինկ, ոսկի, արծաթ, ալյումին և այլ թանկարժեք մետաղներ, տուֆ, կավ, բազալտ, գրանիտ: Այդ հանածոների հանքավայրերը շահագործվում են մասնավոր ընկերությունների կողմից: Ըստ «Ընդերքի մասին» ՀՀ օրենսգրքի՝ ընդերքօգտագործող կարող են լինել միայն իրավաբանական անձինք: Այսինքն՝ պետական մարմինները, ներառյալ՝ պաշտպանության կառույցները, չեն կարող տնօրինել բնական պաշարների հանքերի շահագործման իրավունք: Հրապարակային աղբյուրների ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը չի տնօրինում հանքեր շահագործող ընկերություններ: Դրա վերաբերյալ չկան նաև մամուլի հրապարակումներ:

ԹԻՅԿ՝ 2013թ.-ին «Հայկական ժամանակ» օրաթերթում տեղեկություն հրապարակվեց այն մասին, որ «ՁորաՅԷԿ» ՓԲԸ-ի ակտիվները, որոնք վերահսկվում էին Պաշտպանության նախարարության կողմից վաճառվել են «Ձորագետ» ՓԲԸ-ին, որը ենթադրաբար պատկանում է ՀՀ նախագահի փեսային:

Կազմակերպված հանցագործ խմբերի հետ կապեր

0 1 2 3 4

17. Արդյո՞ք գոյություն ունեն ապացույցներ, որ զինված ուժերում գործում են կազմակերպված հանցավոր խմբեր: Եթե ոչ, արդյո՞ք կան ապացույցներ, որ կառավարությունը զգոն է և պատրաստ է նման ռիսկերի:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Lragir.am» ինտերնետային թերթ, «Ձերբակալվել է զինվորներից գումարներ շորթող սպան», <http://www.lragir.am/index/arm/0/right/view/39645>, 14.10.2010թ.,
2. «Ազատություն» ռադիոկայան, «Աժ պաշտպանության հանձնաժողովի նախագահը մտահոգված է դրամաշորթության մեջ մեղադրվող հրամանատարի գործի կարճմամբ», <http://www.azatutyun.am/content/article/2297590.html>, 04.02.2011թ.

Մեկնաբանություններ

Պաշտպանության նախարարությունը բազմիցս նշել է բանակում հանցավոր երևույթների դեմ պայքարի պատրաստակամության մասին: Այս նպատակով ձեռնարկվել են որոշակի քայլեր, ներառյալ՝ թե՛ գծի գործարկումը: Մինևույն ժամանակ, իրականում, բանակում տեղ են գտնում որոշ հանցավոր երևույթներ, որոնք հովանավորվում են բարձրաստիճան սպաների կողմից: Այսպես, 2010թ. վերջին մամուլում կայքում հրապարակվեց տեղեկություն երկու սպաների կալանավորման մասին՝ դրամաշորթության մեղադրանքով, ինչը կատարվել էր զորամասի հրամանատարի հովանավորությամբ: Սակայն, ի վերջո, նրանց նկատմամբ հարուցված քրեական գործերը կարճվեցին:

ՀՀ ՊՆ՝ ՀՀ զինված ուժերի կազմավորման 22 տարվա ընթացքում հանցավոր խմբերի գործունեության վերաբերյալ որևէ տեղեկատվություն առկա չէ: Չինված ուժերում արձանագրվում են իրավախախտումների տարաբնույթ մասնակի դեպքեր, որոնք չի կարելի բնութագրել որպես կազմակերպված հանցագործություն:

Չինձառայողների կողմից կամ նրանց մասնակցությամբ կատարված յուրաքանչյուր իրավախախտում ենթարկվում է մանրակրկիտ վերլուծության, անցկացվում է հետաքննություն կամ նախաքննություն, հետագայում՝ նմանատիպ հակաիրավական արարքները կանխարգելելու նպատակով զորամասերի հրամանատարության և իրավապահ մարմինների կողմից համատեղ ձեռնարկվում են համալիր միջոցներ, իսկ իրավախախտ զինձառայողները՝ ելնելով արարքի բնույթից, ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ենթարկվում են պատասխանատվության:

Կազմակերպված հանցագործության դեմ պայքար

0 1 2 3 4

18. Արդյո՞ք զինված ուժերում պայքարում են կոռուպցիայի և կազմակերպված հանցագործության դեմ, և արդյո՞ք առկա են այդպիսի պայքարի արդյունավետության ապացույցներ:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Lragir.am» ինտերնետային թերթ, «Ձերբակալվել է զինվորներից գումարներ շորթող սպան», <http://www.lragir.am/index/arm/0/right/view/39645>, 14.10.2010թ.,

2. «Ազատություն» ռադիոկայան, «ԱԺ պաշտպանության հանձնաժողովի նախագահը մտահոգված է դրամաշորթության մեջ մեղադրվող հրամանատարի գործի կարճամամբ», <http://www.azatutyun.am/content/article/2297590.html>, 04.02.2011թ.,
3. «Հրապարակ» օրաթերթ, «Սյուրռեալիստական պատկերներ խաղաղապահ գումարտակի առօրյայից», <http://www.hraparak.am/news/view/37768.html>, 02.08.2013թ.,
4. «Նախագահը դժգոհ է», ՀՀ նախագահի հանդիպում ՀՀ կառավարության անդամների հետ, <https://www.youtube.com/watch?v=DUZNMmkqpsg>, 05.09.2012թ.,
5. «168 ժամ» ինտերնետային շաբաթաթերթ, «Ձեռնարկվել են մի շարք միջոցառումներ՝ ուղղված թափանցիկության աստիճանը բարձրացնելուն», <http://archive.168.am/am/articles/23485-pr>, 24.06.2010թ.:

Մեկնաբանություններ

Պաշտպանության նախարարությունը բազմիցս նշել է բանակում կոռուպցիայի և հանցավորության նկատմամբ անհանդուրժողականության վերաբերյալ: Միջոցառումներ են նախաձեռնվել նաև զորամասերում սպաների կողմից չարաշահումները կանխարգելելու ուղղությամբ: ՀՀ պաշտպանության նախարարության ռազմական ոստիկանությունը և քննչական վարչությունը ունեն համապատասխան լիազորություններ՝ կոռուպցիոն ռիսկերի դեմ պայքարելու համար: Մինչդեռ մամուլում հրապարակումներ են եղել այն մասին, որ կոռուպցիոն հանցագործություններում մեղավոր անձինք շատ ժամանակ անպատժելիություն են վայելում: Մասնավորապես, Վարդան Մարտիրոսյանի կողմից դրամաշորթության դեպքում վերջինս ազատվեց պատասխանատվությունից: Ընդ որում, այդ հարցում իր դժգոհությունը հայտնեց նաև ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտպանության, ազգային անվտանգության և ներքին գործերի հանձնաժողովի նախագահը: Բացի այդ, ընդունված պրակտիկա է, երբ կոռուպցիոն բնույթի չարաշահումների համար անձինք պատասխանատվության ենթարկվելու փոխարեն ուղղակի ազատվում էին աշխատանքից: Այդ պրակտիկայի մասին 2013 թվականի սեպտեմբերի իր խոսքում նշել է նաև նախագահը:

Գրախոս 1՝ Չանգվածային լրատվական միջոցներում բազմիցս նշվել է զինված ուժերում բարձրագույն սպայական կազմի առանձին ներկայացուցիչների՝ գեներալների կողմից տարբեր բիզնեսներ ունենալու մասին:

Գրախոս 2՝ Ոչ, ես համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Բերված մեկնաբանությունները միանշանակ հիմնավորում են, որ հակակոռուպցիոն պայքար պարզապես չկա: Ուստի առաջարկում եմ գնահատել 0:

ՀՀ ՊՆ՝ Չինված ուժերում շարունակական սկզբունքային պայքար է տարվում կոռուպցիոն երևույթները և կազմակերպված հանցավորության դրսևորումները բացառելու, դրանց առաջացմանը նպաստող պատճառներն ու պայմանները բացահայտելու, վերացնելու ուղղությամբ:

Այս առումով զինված ուժերի ղեկավարության կողմից կատարվել և կատարվում են մի շարք հիմնարար միջոցառումներ, իրականացվում են կարևոր ծրագրեր, որոնցից են.

- 1) պետական մակարդակով հռչակվել է ՀՀ պաշտպանության նախարարի և Չինված ուժերի գլխավոր շտաբի գլխավոր շտաբի պետի բարձր պատրաստակամությունը՝ ամրապնդելու բարեվարքությունը և հետևողականորեն հակակոռուպցիոն միջոցների ձեռնարկումը (ուղերձներ, կոլեգիաներ, խորհրդակցություններ և դրանց ժամանակ բարոյական բնույթի խրատներ),
- 2) ժողովրդավարական վերահսկողության, թափանցիկության ապահովումը, ինչպես նաև մարդու իրավունքների ոլորտում ստանձնած միջազգային պարտավորությունների կատարումը,
- 3) «Բարեվարքության ամրապնդումը և կոռուպցիայի նվազեցումը պաշտպանության ոլորտում» լավագույն փորձերի օրինակների ժողովածուի և «Ինքնագնահատման գործիքը» փաստաթղթի լայն քննարկումն ու դրանց ներդրման գործողությունների իրականացման նպատակով պլան-ժամանակացույցի միջոցառումների կատարումը,
- 4) հանրապետական հավաքակայանում զորակոչի վիճակահանության կարգով իրականացումը և զորակոչիկների ծնողների, իրավապահ մարմինների կողմից ընթացքի վերահսկելիությունն ու դիտարկումը,
- 5) պետի (հրամանատարի) կամ այլ պաշտոնատար անձի կողմից իշխանությունը կամ պաշտոնական դիրքի չարաշահման, իշխանագանցության կամ պաշտոնական լիազորությունների սահմանն անցնելու բացահայտված արարքների առնչությամբ հարուցվել են քրեական գործեր, հանցագործություն կատարած զինծառայողները ենթարկվել են օրենքով սահմանված պատասխանատվության,
- 6) գործողության են դրվել ընթացակարգեր, որոնք պաշտպանության ոլորտի պաշտոնյաներին և զինված ուժերի անձնակազմին հնարավորություն են տալիս ներկայացնել կոռուպցիոն դրսևորումների հատկանիշների մասին հաղորդումներ,
- 7) «ՀՀ զինված ուժերում «ՀՀ պաշտպանության նախարարին» անվանմամբ փոստարկղերի կիրառման կանոնակարգը գործողության դնելու մասին» հրամանով փոստարկղերի տեղադրումը գործադարում,
- 8) «ՀՀ ՁՈՒ հրամանատարական կազմի և զինվորական իրավապահ մարմինների հետ համագործակցություն ապահովվելու մասին» հրամանով ՌՌ հենակետերի ստեղծումը գործադարում,
- 9) վերադաս հրամանատարության և զինվորական իրավապահ մարմինների, զինվորական դատախազության հետ ուղիղ կապի թեժ գծերի առկայությունը,
- 10) պաշտոնատար անձանց կողմից զինծառայողների և քաղաքացիների ընդունելությունը
- 11) գործադարում անձնակազմի շրջանում անցկացվող անսնուն սոցիոլոգիական հարցումները,
- 12) զինծառայողների հետ անհատական զրույցների անցկացումն ու այլ միջոցառումներ:

Փորձագետ՝ Օ գնահատելը, ըստ մոդելային պատասխանների, կնշանակի, որ առհասարակ չի իրականացվում ոստիկանական ֆունկցիա: Համաձայն են Գրախոս 2-ի հետ, որ այդ ֆունկցիան զուտ ընտրանքային է իրականացվում, սակայն այն գոյություն ունի, ինչն, ըստ մոդելային պատասխանների, 1 է: Ինչ վերաբերում է Գրախոս 1-ի գնահատականին, ապա գեներալների բիզնեսների մասին առանձին խոսք կա այս պատասխաններում:

19. Արդյո՞ք հետախուզության ծառայությունների քաղաքականությունները, բյուջեները և կառավարումը ենթակա են արդյունավետ, անկախ և ապահովված վերահսկողության:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 27.11.2008թ.,
2. ՀՀ Ազգային ժողովի կանոնակարգ-օրենք, ընդունված՝ 20.02.2002թ. <http://www.parliament.am/parliament.php?id=bylaw&lang=eng>,
3. 2013 թվականի ինտերակտիվ բյուջե, <https://www.e-gov.am/interactive-budget/>:

Մեկնաբանություններ

Հետախուզության ծառայությունների ծախսերը, այնքանով, որքանով դրանք ֆինանսավորվում են բյուջեից, ենթակա են վերահսկողության ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտպանության, ազգային անվտանգության և ներքին գործերի հանձնաժողովի կողմից: Ըստ Ազգային ժողովի կանոնակարգի՝ պետական և ծառայողական գաղտնիք պարունակող բյուջեները քննարկվում են միայն նշված հանձնաժողովում: Ազգային ժողովը չի լսում հետախուզության ծառայությունների բյուջեները: 2010-2013թթ. Ազգային ժողովի նիստերի սղագրությունները ցույց տվեցին, որ հետախուզության բյուջեները հաստատվում էին որպես պետական և ծառայողական գաղտնիք պարունակող: Ինչ վերաբերում է հետախուզության քաղաքականությունների և դրանց կառավարման նկատմամբ վերահսկողությանը, ապա օրենսդրությունը հատուկ որևէ դրույթ չի պարունակում հետախուզական ծառայությունների գործունեության նկատմամբ անկախ վերահսկողության մասին: Ավելին, հետախուզական ծառայությունների ողջ գործունեությունը, ներառյալ՝ ՀՀ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի հետախուզության վարչության կանոնադրությունը, գաղտնի է: Հետախուզությանն ամնչվող հարցերը, ըստ ԱԺ նիստերի սղագրությունների, երբևէ չեն եղել Ազգային ժողովի քննարկման առարկա, ինչպես նաև չեն քննարկվել ԱԺ համապատասխան հանձնաժողովում: Ըստ զրուցակցի՝ հետախուզության հարցերի նկատմամբ հսկողությունը իրականացնում են բացառապես նախագահը, պաշտպանության նախարարը և զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետը:

ՀՀ ՊՆ՝ Մեկնաբանություններ չկան: ՀՀ պաշտպանության նախարարության և Չինված ուժերի գլխավոր շտաբի համակարգում հետախուզական հատուկ ծառայություններ չկան: Հետախուզության վարչությունը հանդիսանում է ՀՀ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի կազմում գործող ստորաբաժանում:

20. Արդյո՞ք հետախուզության ծառայություններում ավագ պաշտոնները համալրվում են ընտրության օբյեկտիվ չափանիշների հիման վրա և արդյո՞ք նշանակվողների վարքը և համապատասխանությունը ենթակա են քննության:

Հետախուզական ծառայությունների վերահսկողություն

0 1 2 3 4

Հետախուզության անձնակազմի հավաքագրում

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և մեկնաբանություններ

1. «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 27.11.2008թ.,
2. «Չինվորական ծառայություն անցնելու մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 03.07.2002թ.,
3. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

«Չինվորական ծառայություն անցնելու մասին» ՀՀ օրենքը հետախուզության պաշտոններում ընտրության որևէ ընթացակարգ և չափանիշներ չի սահմանում: ՀՀ օրենսդրությունը սահմանում է, որ ավագ հրամանատարական պաշտոններում նշանակումները կատարում է նախագահը: Որևէ չափանիշ, թե ինչ սկզբունքներով պետք է առաջնորդվի նախագահը նշանակումներ կատարելիս, օրենքում նշված չէ: Ըստ զրուցակցի՝ հետախուզության ծառայությունների ավագ պաշտոնյաները գրեթե միշտ ընտրվում են այն անձանց շրջանակից, որոնք ունեն նախկինում որոշակի հետախուզական աշխատանքի փորձ: Սակայն դրա վերաբերյալ հրապարակային աղբյուրները որևէ տեղեկատվություն չեն պարունակում: Մասնավորապես, ՀՀ ՊՆ պաշտոնական կայքէջում բացակայում է հետախուզության վարչության բարձր և միջին ղեկավար օղակների պաշտոններ զբաղեցնող անձանց կենսագրական տվյալները: Նախագահի հրամանները հետախուզական ծառայությունների ավագ պաշտոնյաների նշանակման վերաբերյալ չեն քննարկվում որևէ կառույցի հետ (ներառյալ՝ Ազգային ժողովի), հետևաբար չկա նաև նրա համապատասխանության ստուգման և նախնական վարքի քննության ընթացակարգ: Ըստ զրուցակցի՝ նման քննարկման պրակտիկա չի եղել:

ՀՀ ՊՆ՝ «Չինվորական ծառայություն անցնելու մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերում զինվորական պաշտոնները բաժանվում են հրամանատարականի և ոչ հրամանատարականի, հրամանատարական կազմի պաշտոններն էլ իրենց հերթին՝ բարձրագույն հրամանատարականի և ավագ հրամանատարականի: Սահմանվում է նաև, որ բարձրագույն հրամանատարական և բարձրագույն սպայական պաշտոնների ցանկը հաստատում է Հայաստանի Հանրապետության նախագահը:

Նույն հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսվում են բարձրագույն ու ավագ հրամանատարական կազմերի պաշտոններում նշանակման ենթակա թեկնածուներին ներկայացվող պահանջները, մասնավորապես, բարձրագույն հրամանատարական կազմի պաշտոնի կարող է նշանակվել այն զինծառայողը, որը մինչև նշանակումն առնվազն 3 տարի ժամկետով զբաղեցրել է զինված ուժերի (այլ զորքերի) ավագ հրամանատարական կամ բարձրագույն սպայական պաշտոն և ունի գնդապետից ոչ ցածր զինվորական կոչում կամ մինչև նշանակումն այլ պետական մարմիններում առնվազն 3 տարի զբաղեցրել է զինված ուժերի ավագ հրամանատարական կամ բարձրագույն սպայական պաշտոնին համապատասխան պաշտոն և ունի զինված ուժերի գնդապետից ոչ ցածր համապատասխան կոչում:

Իսկ ավագ հրամանատարական կազմի պաշտոնի կարող է նշանակվել այն զինծառայողը, որը մինչև նշանակումն առնվազն 3 տարի զբաղեցրել է միջին

հրամանատարական կամ ավագ սպայական (ընդհանուրի մեջ մեկ տարին միջին հրամանատարական) կազմի պաշտոն կամ մինչև նշանակումից այլ պետական մարմիններում առնվազն 3 տարի զբաղեցրել է զինված ուժերի միջին հրամանատարական կամ ավագ սպայական կազմի պաշտոնին համապատասխան պաշտոն և ունի բարձրագույն զինվորական (մասնագիտական) կրթություն:

ՀՀ օրենսդրության պահանջներին համապատասխան՝ զինծառայողին զինվորական պաշտոնի նշանակելիս հաշվի է առնվում վերջինիս համապատասխանությունը տվյալ պաշտոնին ներկայացվող պահանջներին /զինծառայողի մասնագիտական ու ծառայողական ունակությունները, հոգեբանական որակները, առողջական վիճակը և օրենքով նախատեսված այլ պայմաններ/: Չինծառայողը նշանակվում է իր հիմնական կամ հարակից զինվորական մասնագիտությանը համապատասխանող պաշտոնի՝ հաշվի առնելով ծառայողական գործունեության փորձը, իսկ նոր զինվորական մասնագիտական պաշտոնի նշանակմանը պետք է նախորդի համապատասխան վերապատրաստումը:

Ինչպես վերը նշվեց, «հետախուզական հատուկ ծառայություններ» ՀՀ պաշտպանության նախարարության և զինված ուժերի գլխավոր շտաբի համակարգում չեն գործում: Կա հետախուզության վարչություն, որում համալրումներն իրականացվում են վերը նշված ընդհանուր կարգով: Ինչ վերաբերում է ՊՆ կայքէջում հետախուզության վարչությունում բարձր և միջին պաշտոններ զբաղեցնող անձանց կենսագրական տվյալների ներբեռմանը, ապա կայքէջում ընդհանրապես բացակայում են որևէ ստորաբաժանման միջին կամ բարձր պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վերաբերյալ տվյալներ: Տեղադրված են միայն պաշտպանության նախարարության և զինված ուժերի գլխավոր շտաբի բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց կենսագրությունները, ինչպես նաև բոլոր վարչությունների ու առանձին ստորաբաժանումների պետերի վերաբերյալ հակիրճ տեղեկություններ. կոչում, պաշտոն, անուն ազգանուն: Դրանց թվում նշված է նաև ՀՀ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի հետախուզության վարչության պետի տվյալները:

21. Արդյո՞ք կառավարությունն ունի սպառնազինության արտահանմանն առնչվող որոշումների թափանցիկ և արդյունավետ վերահսկվող գործընթաց՝ համաձայն միջազգային փաստաթղթերին:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Վիքիլիքս. Հայաստանին սպառնում են սանկցիաներով Իրանի հետ զենքի գործարքից հետո», Արտահանման իրավունքի բլոգ, 29.11.2010թ.,
2. «Վիքիլիքս. Հայաստանի կողմից Իրան ուղարկված զենքով Իրաքում ամերիկացի զինվորներ են սպանել», «Վաշինգթոն Թայմս», 29.11.2010թ.,
3. Հայաստանի Հանրապետության զեկույցը ՄԱԿ-ի անվտանգության խորհրդին՝ 1540 (2004) բանաձևի կիրառման վերաբերյալ, 27-28.01.2011թ. վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
4. Հայաստան. զենքեր, փաստեր, թվեր և օրենք. ԱՄՆ դեսպանության

Արտահանման վերահսկողություն

0 1 2 3 4

դիվանագիտական խողովակները Վիքիլիքսից, <http://www.gunpolicy.org/firearms/region/armenia>, <http://dazzlepod.com/cable/09YEREVAN607/>, 30.08.2011թ.,

5. «Լիցենզավորման մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 30.05.2001թ.,

6. ՀՀ պաշտպանության նախարարության պաշտոնական կայքէջ, www.mil.am,

7. «Առավոտ» օրաթերթ, «ՀՀ ԱԳՆ մամուլի խոսնակ Տիգրան Բալայանի պատասխանը «Արմենպրես» լրատվական գործակալության հարցին», <http://www.aravot.am/2013/04/15/231025/>, 15.04.2013թ.,

8. ՄԱԿ-ի անվտանգության խորհրդի N1973 (2011) բանաձևը, վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Հայաստանը աջակցում է ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի 1540 բանաձևին: Հայաստանը անդամակցում է միջուկային զենքի չտարածման մասին համաձայնագրին, Կենսաբանական զենքի մասին համաձայնագրին, ինչպես նաև Քիմիական զենքերի մասին համաձայնագրին: Հայաստանը չի անդամակցում Վասենարյան համաձայնագրին, երկակի նշանակության ապրանքների արտահանման հսկողության ռեժիմին, ինչպես նաև արտահանման հսկողության ռեժիմներից որևէ մեկին: Դրա հետ մեկտեղ, Հայաստանի ռազմական նշանակության արտադրանքի և երկակի նշանակության արտադրանքի ցանկերը, որոնք հաստատված են կառավարության կողմից, ամբողջովին հիմնված են Վասենարյան համաձայնագրի և երկակի նշանակության արտադրանքի արտահանման հսկողության ցուցակների վրա: Հայաստանը չի ստորագրել Չենքի առևտրի մասին համաձայնագիրը: 2010-2011 թվականներին Հայաստանում իրականացվեցին արտահանման հսկողության օրենսդրության ռեֆորմներ, որոնք, ըստ միջազգային փորձագետների, լիովին համապատասխանեցրին ՀՀ օրենսդրությունը միջազգային չափանիշներին: Մինչ այդ «Վաշինգթոն փոսթը» հրապարակեց տեղեկություններ, որ 2003թ. Հայաստանը Իրանին զենք է վաճառել, որն օգտագործվել է ԱՄՆ զինվորականներին սպանելու համար: Չնայած ռեֆորմներին, Հայաստանի արտահանման հսկողության համակարգը չունի թափանցիկություն, օրենսդրությունը չի նախատեսում արտահանման կամ ներմուծման դեպքում համապատասխան որոշումների հրապարակման պարտավորություն: Արտահանող կազմակերպությունների մասին տեղեկատվություն չկա նաև ՀՀ պաշտպանության նախարարության կայքէջում: Բացի այդ, չնայած օրենսդրական փոփոխություններին, 2011թ. ՄԱԿ-ի անվտանգության խորհրդի կողմից ընդունված 1973(2011) բանաձևով ստեղծված փորձագիտական խմբի զեկույցում նշվեց, որ Հայաստանի գրանցում ունեցող կազմակերպությունը ապօրինի կերպով զենք էր մատակարարում Լիբիային: Այդ փաստը հաստատեց նաև ՀՀ ԱԳՆ մամուլ խոսնակ Տիգրան Բալայանը «Առավոտ»-ին տված հարցազրույցում:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ

22. Որքանով է արդյունավետ ակտիվների իրացման նկատմամբ հսկողությունը, և արդյո՞ք ակտիվների իրացման և դրանց ընթացակարգերի մասին տեղեկատվությունը թափանցիկ է:

Ակտիվների իրացման հսկողություն

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. ՀՀ կառավարության 13.06.2003թ.-ի N 882-Ն որոշում,
2. Հայաստանի Հանրապետության իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրի գործակալության Հայաստանի Հանրապետության հրապարակային ծանուցումների պաշտոնական ինտերնետային կայքի սպասարկման բաժին, www.azdarar.am,
3. «Թերթ Էյ Էմ» ՍՊԸ, «ՊՆ-ն գույքը օտարում և ետ է գնում գեներալներից», <http://www.tert.am/am/news/2010/09/17/zhamanak/?sw>, 17.09.2010թ.,
4. «Հայկական ժամանակ» օրաթերթ, «Սակագին Միշիկի համար», <http://www.arm-times.com/hy/read/42687>, 08.06.2013թ.,
5. Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչության պաշտոնական կայք, <http://spm.am/am/>:

Մեկնաբանություններ

Պետական գույքի իրացման նկատմամբ հսկողությունը իրականացնում է ՀՀ կառավարությունը: Պետական գույքի օտարման հետ կապված հարցերը կարգավորվում են ՀՀ կառավարության 13.06.2003 թ.-ի N882-Ն որոշմամբ: Համաձայն այդ որոշման, գույքի վաճառքի մասին որոշումն ընդունում է ՀՀ կառավարությունը՝ պետական գույքի կառավարման վարչության ներկայացմամբ և համապատասխան պետական մարմնի համաձայնությամբ: Գույքի օտարումն իրականացվում է աճուրդով, մրցույթով կամ ուղղակի վաճառքի ձևով: Ընդ որում, ուղղակի վաճառքի դեպքում ՀՀ կառավարությունը պետք է հաստատի նաև գնորդի անունը և օտարման գինը: Օտարման մասին տեղեկատվությունը հրապարակվում է պետական գույքի կառավարման վարչության և www.azdarar.am կայքում: Պետական գույքի կառավարման վարչության կայքէջում որևէ տեղեկատվություն չկա գույքի օտարման կնքված պայմանագրերի վերաբերյալ:

Գրախոս 2՝ Համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Բերված մեկնաբանությունները միանշանակ հիմնավորում են, որ հսկողություն և թափանցիկություն չկա: Ուստի առաջարկում եմ գնահատել 0:

Փորձագետ՝ Համաձայն չեմ Գրախոս 2-ի գնահատականի հետ, քանի որ մեկնաբանությունը հիմնավորված չէ:

ԹԻ ՊԱԾ՝ Ըստ մոդելային պատասխանների՝ առաջարկում ենք 1 գնահատականը:

Ակտիվների իրացման վերահսկողություն

0 1 2 3 4

23. Արդյո՞ք պաշտպանության կառույցների կողմից իրականացվում է գույքի օտարման նկատմամբ հսկողություն, և արդյո՞ք այդպիսի հսկողության հաշվետվությունները թափանցիկ են:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. ՀՀ կառավարության 13.06.2003թ.-ի N882-Ն որոշում,
2. ՀՀ պաշտպանության նախարարության կայքէջ,
3. ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչության կայքէջ, <http://spm.am/am/>:

Մեկնաբանություններ

Պաշտպանության նախարարությունը չի իրականացնում գույքի օտարման նկատմամբ հսկողություն և երբևէ չի կազմել գույքի օտարման մասին հաշվետվություններ: Նմանատիպ հսկողություն իրականացնում է Վերահսկիչ պալատը: Սակայն պաշտպանության մասով պետական գույքի իրացման մասին տեղեկություններ Վերահսկիչ պալատի կողմից ևս չեն հրապարակվել, ինչը կասկածի տակ է դնում այդ գործընթացի արդյունավետությունը:

Գրախոս 2՝ Համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Բերված մեկնաբանությունները միանշանակ հիմնավորում են, որ հսկողություն և թափանցիկություն չկա: Ուստի առաջարկում եմ գնահատել 0:

ՀՀ ՊՆ՝ ՀՀ պաշտպանության կառույցների կողմից օտարվող գույքի նկատմամբ (դուրս գրված ավտոմոբիլային տեխնիկա, շենք-շինություններ, սարքավորումներ) իրականացվում է հսկողություն հանձնաժողովների միջոցով, վերահսկիչ վարչությունը հանձնաժողովի կազմում մասնակցում է ավտոմոբիլային տեխնիկայի օտարման գործընթացին՝ միաժամանակ իրականացնելով դրա վերահսկումը և հաշվետվությունները գաղտնիացված չեն:

ԹԻՀԿ՝ Չնայած վերը նշված հաշվետվությունները գաղտնիացված չեն, դրանք հրապարակային էլ չեն: Ենթադրաբար, այդ հաշվետվությունները տրամադրվում են հարցման դեպքում:

ԹԻ ՊԱԾ՝ Առաջարկում եմ 1 գնահատականը, քանի որ վերահսկում իրականացվում է վերահսկիչ պալատի կողմից:

Գաղտնի ծախսերի տոկոս

0 1 2 3 4

24. Ազգային անվտանգության և հետախուզության ծառայությունների համար գաղտնի ապրանքներ ձեռք բերումը պաշտպանության և ազգային անվտանգության կարիքների համար ձեռքբերումների դր տոկոսն է կազմում՝ ըստ բյուջեի:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակի զեկույց,

«Չինված ուժերի նկատմամբ ժողովրդավարական, քաղաքացիական և հասարակական վերահսկողության հնարավորությունները Հայաստանում», <http://hcav.am/wp-content/uploads/2012/04/Report.pdf>, Վանաձոր, 2012թ.,

2. «Հայաստան. Կույր թռիչք 400 մլն. ԱՄՆ դոլլարանոց ռազմական բյուջեով», Eurasianet.org, 10.11.2011թ.,

3. 2013թ. ինտերակտիվ բյուջե, <https://www.e-gov.am/interactive-budget/>:

Մեկնաբանություններ

Ազգային անվտանգության կարիքների և հետախուզության կարիքների համար իրականացվող գումարների և ընդհանուր բյուջետային հատկացումների հարաբերակցության մասին տեղեկատվությունը հասանելի չէ հանրությանը: Պաշտպանական բյուջեն սպառազինությունների գնման մասով ամբողջությամբ գաղտնի է: 2013թ. պաշտպանության բյուջեի ոչ ռազմական հատվածը ներառվեց ՀՀ կառավարության 20.12.2012թ. N1616-Ն որոշման 12-րդ Հավելվածի մեջ: Սակայն այդ որոշումը որևէ տեղեկատվություն չի պարունակում ռազմական կարիքների բավարարման համար ձեռք բերվող ապրանքների և հետախուզության ապահովման համար կատարված հատկացումների վերաբերյալ: 2013թ. ինտերակտիվ բյուջեն միայն տեղեկատվություն է պարունակում, որ ընդհանուր ռազմական բյուջեի մոտ 0.7 տոկոսը հատկացվել է հետազոտական և նախագծման աշխատանքներին:

ՀՀ ՊՆ՝ Քանի որ ազգային անվտանգության և հետախուզության ծառայությունների համար կատարվող գնումները պարունակում են պետական և ծառայողական գաղտնիք, ուստի դրանց վերաբերյալ ոչ մի տեղեկություն հրապարակման ենթակա չէ:

25. Արդյո՞ք օրենսդիր մարմինը (կամ համապատասխան հանձնաժողովը, կամ օրենսդիր մարմնի պատգամավորները) ստանում է ազգային անվտանգության և ռազմական հետախուզության համար գաղտնի ծախսերի վերաբերյալ ողջ տեղեկատվությունը:

Օրենսդիր մարմնի տեղեկացվածություն

0 1 **2** 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. ՀՀ Ազգային ժողովի կանոնակարգ-օրենք, ընդունված՝ 20.02.2002թ.,

2. ՀՀ Ազգային ժողովի նիստերի սղագրություններ, <http://parliament.am/transcript.php?AgendaID=2518&day=11&month=11&year=2013&lang=arm#11.11.2013>,

3. 2013թ. ինտերակտիվ բյուջե, <https://www.e-gov.am/interactive-budget/>:

Մեկնաբանություններ

Ըստ ՀՀ Ազգային ժողովի կանոնակարգի՝ գաղտնի ծախսերը քննարկվում են ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտպանության, ազգային անվտանգության և ներքին գործերի հանձնաժողովում և ֆինանսաբյուջետային հանձնաժողովում, որին կարող են մասնակցել նաև մյուս պատգամավորները: Քանի որ ազգային

անվտանգության և ռազմական հետախուզության համար ծախսերը համարվում են պետական և ծառայողական գաղտնիք, դրանք ներկայացվում և քննարկվում են հանձնաժողովում: Սակայն ընդհանուր բյուջեի կառուցվածքի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ պատգամավորներին միայն ներկայացվում են ընդհանուր ծախսային ուղղությունները՝ առանց նշելու կոնկրետ այն ապրանքները, ծառայությունները և աշխատանքները, որոնք պետք է գնվեն այդ բյուջետային հատկացումների հաշվին: Ինչ վերաբերում է ծախսային հոդվածները պատգամավորներին ներկայացնելուն, ապա ՀՀ ԱԺ պատգամավոր Հրանտ Բազրատյանը ԱԺ 2013թ. սեպտեմբերի նիստերից մեկի ժամանակ փաստել է, որ պաշտպանության նախարարության ծախսերը ներկայացվում են պատգամավորներին փակ ծրարով:

Գաղտնի ծրագրերի աուդիտի անցկացում

26. Արդյո՞ք տարեկան աուդիտի հաշվետվությունները տրամադրվում են Ազգային ժողովին կամ համապատասխան կոմիտեին, և արդյո՞ք դրանք հետագայում քննարկվում են խորհրդարանում:

Աղբյուրներ և հղումներ

0 1 2 3 4

1. ՀՀ Ազգային ժողովի կանոնակարգ-օրենք, ընդունված՝ 20.02.2002թ.,
2. ՀՀ Վերահսկիչ պալատի կայքէջ, www.coc.am,
3. ՀՀ Ազգային ժողովի նիստերի սղագրություններ, <http://parliament.am/transcript.php?AgendaID=2518&day=11&month=11&year=2013&lang=arm#11.11.2013>:

Մեկնաբանություններ

Պաշտպանության և հետախուզության ծառայությունների ծախսերի մասին տարեկան հաշվետվությունները, որոնք կազմում են պետական և ծառայողական գաղտնիք, ըստ կանոնակարգի քննարկվում են միայն ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտպանության, ազգային անվտանգության և ներքին գործերի և ֆինանսաբյուջետային հանձնաժողովներում՝ դռնփակ, և այդ քննարկումների կարող են մասնակցել այլ պատգամավորներ: Որևէ տեղեկատվություն չկա այն մասին, թե արդյո՞ք տեղեկատվությունը ամբողջությամբ է ներկայացվում, թե ոչ: Տարեկան աուդիտի արդյունքները չեն ներկայացվում խորհրդարան քննարկման համար և դրանք երբևէ խորհրդարանում քննարկման առարկա չեն դարձել: Ազգային ժողովի նիստերի սղագրությունների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ հանձնաժողովների նախագահները Ազգային ժողովի նիստերում երբևէ չեն խոսել վերահսկիչ պալատի եզրակացությունների մասին:

ԹԻ ՊԱԾ՝ Եթե աուդիտի հաշվետվություններն ընդհանրապես չեն ներկայացվում, ապա մենք առաջարկում ենք փոխել գնահատականը 0-ի՝ ըստ մոդելային պատասխանների:

27. Արտաբյուջետային ռազմական ծախսերը երկրի ներսում պաշտոնապես չհաստատված ծախսերն են, որոնք, որպես կանոն, դիտվում են որպես «ոչ պաշտոնապես իրականացվող»: Օրենքով արդյո՞ք թույլատրվում են արտաբյուջետային ծախսեր, և եթե դրանք թույլատրվում են, արդյո՞ք դրանք վերահսկելի են:

Արտաբյուջետային ծախսերը օրենքում

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. ՀՀ կառավարության 14.01.1999թ. N17 որոշում «ՀՀ բյուջետային հիմնարկների նվիրատվություններից կամ բարեգործական այլ ծրագրերից գոյացող արտաբյուջետային միջոցների սպասարկման, հաշվառման ու վերահսկողության կարգը հաստատելու և ՀՀ կառավարության 12.09.1998թ. N565 որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու մասին»,
2. «Արմենպրես» լրատվական գործակալություն, «Պաշտոնապես բացվել է ՀՀ պաշտպանության նախարարության նոր շենքային համալիրը», <http://armenpress.am/arm/print/460081/>, 22.09.2008թ.,
3. «Գևուժների մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 22.12.2010թ.:

Մեկնաբանություններ

Հայաստանում նախարարությունները, ներառյալ՝ պաշտպանության նախարարությունը, իրավունք ունեն ունենալու արտաբյուջետային միջոցներ: Ըստ կարգի, արտաբյուջետային միջոցների հաշիվներ բացելու վերաբերյալ որոշումն ընդունում է ՀՀ կառավարությունը՝ ՀՀ կառավարության 1999թ. հունվարի 14-ի թիվ 17 որոշմանը համապատասխան: Ըստ «Գևուժների մասին» ՀՀ օրենքի՝ արտաբյուջետային միջոցների հաշվին իրականացվող ծախսերը պլանավորում է նախարարությունն ինքնուրույն կերպով: Արտաբյուջետային միջոցների մասին հաշվետվությունը ուղարկվում է ՀՀ ֆինանսների նախարարություն: Ֆինանսների նախարարության կայքէջի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը ունի արտաբյուջետային միջոցներ, որոնցով որոշակի շարժ ներկայացված է 2008թ. հաշվետվության մեջ: Բացի այդ, ըստ «Սահմանված կարգի խախտմամբ զինվորական ծառայություն չանցած անձանց մասին» ՀՀ օրենքի, պատասխանատվությունից ազատվող անձինք գումարները վճարում են ՀՀ ՊՆ արտաբյուջետային հաշվին: Այս ամենը վկայում է ՀՀ ՊՆ արտաբյուջետային միջոցների գոյության մասին: Սակայն դրանց ծախսերի վերաբերյալ վստահելի տեղեկատվությունը բացակայում է: Մասնավորապես, ըստ «Արմենպրես» գործակալության, պաշտպանության նախարարության նոր շենքը կառուցվել է բացառապես արտաբյուջետային միջոցների հաշվին: Սակայն այդ ուղղությամբ միջոցները ծախսելու մասին տեղեկատվություն ներկայացված չէ: Գոյություն ունեցող հաշվետվությունների ուսումնասիրությունը ամեն դեպքում հնարավորություն չի տալիս պարզելու, թե ինչ ուղղություններով են ծախսվում արտաբյուջետային միջոցները:

Գրախոս 2՝ Համաձայն չեն գնահատականի հետ: Բերված մեկնաբանությունները միանշանակ հիմնավորում են, որ վերահսկողություն չկա: Ուստի առաջարկում են գնահատել 0:

ՀՀ ՊՆ՝ Մեկնաբանությունները տես հարց 13-ում:

ԹԻ ՊԱԾ՝ Եթե առկա է որևէ հաշվետվություն միջոցների ծախսման վերաբերյալ, չնայած և թերի ու ոչ վստահելի, ապա 1 ավելի համապատասխան է գնահատականը:

Արտաբյուջետային ծախսերը գործնականում

0 1 **2** 3 4

28. Գործնականում արդյո՞ք գոյություն ունեն արտաբյուջետային ռազմական ծախսեր: Եթե այո, արդյո՞ք կան ապացույցներ, որ դրանք ներառում են ապօրինի տնտեսական գործունեություն:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Արմենպրես» լրատվական գործակալություն, «Պաշտոնապես բացվել է ՀՀ պաշտպանության նախարարության նոր շենքային համալիրը», <http://armenpress.am/arm/print/460081/>, 22.09.2008թ.,
2. Գազիկ Ավագյան, «Հայաստան. Խաղաղության պարտադրում», www.safeworld.org.uk
3. ՀՀ ֆինանսների նախարարության կայքէջ, <http://www.mfe.am/>:

Մեկնաբանություններ

Ըստ «Արմենպրես» գործակալության՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարության նոր վարչական համալիրը կառուցվել է բացառապես արտաբյուջետային միջոցների հաշվին: Բացի այդ, «Սահմանված կարգի խախտմամբ զինվորական ծառայություն չանցած քաղաքացիների մասին» ՀՀ օրենքը սահմանում է, որ պատասխանատվությունից ազատվելու համար անձանց վճարած գումարները ծախսվում են ռազմական կարիքների համար: Այս փաստերը վկայում են, որ Հայաստանում արտաբյուջետային միջոցների հաշվին ծախսեր կատարելը ընդունված պրակտիկա է: Բացի այդ, ըստ [Safeworld.org.uk](http://www.safeworld.org.uk) կայքում հրապարակված Գազիկ Ավագյանի գրքի, բյուջեով նախատեսված Հայաստանի պաշտպանական ծախսերը չեն համապատասխանում իրականությանը: Իրականում պաշտպանության նախարարության հովանու տակ են գործում մի շարք եկամտաբեր ոլորտների ձեռնարկություններ, որոնցից ստացված եկամուտների մի մասն ուղղվում է զենք ձեռք բերելուն: Միաժամանակ, մամուլի հրապարակումները որևէ ապացույց չունեն, թե արտաբյուջետային միջոցներն օգտագործվում են ապօրինի տնտեսական գործունեություն իրականացնելու նպատակով կամ ստացվում են ապօրինի ճանապարհով:

ՀՀ ՊՆ՝ «Արտաբյուջետային ռազմական ծախսեր» գործնականում գոյություն չունեն: Հարց 13-ի տակ ներկայացվեց ՀՀ ՊՆ արտաբյուջետային միջոցների գոյացման ուղղությունները և դրանց ծախսերի իրականացման ընդհանուր կարգն ու պահանջները:

ԹԻՀԿ՝ Հասարակության մոտ կա ընկալում որ առկա են արտաբյուջետային միջոցներ և, օրինակ, այնպիսի ծախսեր, ինչպիսիք, օրինակ, ՀՀ կառավարության որոշումներով նախատեսվող ազատամարտիկների գերեզմանների համար նախատեսվող գումարներն են (<https://www.e-gov.am/transparent/>)

page=1,yr=2012,min=17/) տրամադրվում են այդպիսի միջոցներից: Նման կասկածներ ծագում են նաև այն պատճառով, որ պաշտպանության ոլորտի ծախսերն, ըստ էության, անվերահսկելի են:

29. Արդյո՞ք օրենքով ազգային անվտանգության պաշտպանության նպատակով տեղեկատվության պաշտպանության մեխանիզմները ենթակա են արդյունավետ հսկողության:

Տեղեկատվության դասակարգում

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Առավոտ» օրաթերթ, «Արթուր Սաքունցը ՍԴ իրենց հայցի մասին. «Գաղտնիք է, թե ինչ է գաղտնի», <http://www.aravot.am/2011/12/02/285772/>, 2.12.2011թ.,
2. «Հայկական ժամանակ» օրաթերթ, «Առանց ավելորդ պետական գաղտնիքների», <http://www.armtimes.com/39889>, 8.02.2013թ.,
3. Առաջին լրատվական, «Թեստ կազմողների անունները՝ պետական գաղտնիք», http://www.1in.am/arm/press_parmenia_193964.html, 25.06.2013թ.,
4. «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 03.12.1996թ.,
5. Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակի գեկույց, «Չինված ուժերի նկատմամբ ժողովրդավարական, քաղաքացիական և հասարակական վերահսկողության հնարավորությունները Հայաստանում», <http://hcav.am/wp-content/uploads/2012/04/Report.pdf>, Վանաձոր, 2012թ.:

Մեկնաբանություններ

Պետական գաղտնիքի հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են 1996 թվականին ընդունված «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքով: Ըստ օրենքի՝ պետական գաղտնիք է համարվում օրենքով սահմանված բնագավառների մասին այն տեղեկատվությունը, որը պաշտպանվում է պետության կողմից և որի տարածումը կարող է ծանր հետևանքներ առաջացնել ՀՀ անվտանգության համար: Օրենքի 11-րդ հոդվածի համաձայն, գաղտնագրումը պետք է իրականացվի հիմնավորվածության սկզբունքի վրա: ՀՀ կառավարությունը սահմանում է պետական և ծառայողական գաղտնիքների ցանկը՝ դրանց տնօրինելու իրավունք ունեցող գերատեսչությունների անվանումների հետ միասին: Այդ գերատեսչությունների ղեկավարները, իրենց հերթին, մշակում են գերատեսչական ընդլայնված ցանկերը: Օրենքը դրույթներ չի պարունակում գաղտնագրման օրինականության հիմնավորման ընթացակարգերի, ինչպես նաև դրա հիմնավորվածության նկատմամբ վերահսկողության վերաբերյալ: Դրա հետ մեկտեղ, «1-ին լրատվական», www.aravot.am լրատվական կայքերում 2009-2013թթ. պարբերաբար հաղորդագրություններ էին հայտնվում տեղեկատվության չիմաստավորված գաղտնագրման վերաբերյալ:

ՀՀ ՊՆ՝ Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքով կարգավորում

Է Հայաստանի Հանրապետության անվտանգության (քաղաքացիների, հանրության և պետության կենսական կարևոր շահերի) ապահովման նպատակով որոշակի բնագավառի տեղեկություններ պետական և ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասելու, գաղտնագերծելու և պաշտպանելու կապակցությամբ ծագող հարաբերությունները, սահմանում է պետական և ծառայողական գաղտնիք հասկացությունը, գաղտնիության աստիճանները, գաղտնիք կազմող տեղեկությունները պետական և ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասելու, պահպանելու, գաղտնագերծելու, օգտագործելու իրավական հիմքերը, գաղտնիքին առնչվող հարաբերություններում պետական մարմինների լիազորությունները:

Նույն օրենքի 8-րդ հոդվածով սահմանվում են տեղեկությունները պետական ու ծառայողական գաղտնիքի շարքին դասելու և դրանց պաշտպանության բնագավառում պետական, տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց լիազորությունները: Մասնավորապես, նույն հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ հանրապետական գործադիր, տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինները ապահովում են պետական և ծառայողական գաղտնիքի պաշտպանության բնագավառում համապատասխան ծրագրերի իրականացումը, ինչպես նաև պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին օրենսդրության պահանջների կատարումն իրենց ենթակա ձեռնարկություններում, հիմնարկներում և կազմակերպություններում:

ԹԻՅԿ՝ Այնուամենայնիվ, տեղեկատվության դասակարգումն ինքնին գաղտնի է: Այսինքն, եթե տեղեկատվության տրամադրելու մասին հարցումը մերժվում է գաղտնիության պատճառաբանությամբ, հարցում ներկայացնողը ապացույցներ չի կարող ստանալ այդ մասին, քանի որ տեղեկատվության տրամադրման ցանկացած գործընթաց ևս համարվում է գաղտնի:

Պաշտպանության հաստատությունների սեփականություն հանդիսացող բիզնեսների առկայություն

0 1 2 3 4

30. Արդյո՞ք ազգային պաշտպանության և անվտանգության հաստատությունները տնօրինում են առևտրային ձեռնարկություններում մասնաբաժիններ: Եթե այո, որքան թափանցիկ է այդպիսի ձեռնարկությունների գործունեությունը:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Պետական մասնակցությամբ ձեռնարկությունների ֆինանսական արդյունքների կիսամյակային վերլուծություններ», <http://spm.am/am/>,
2. «Հայկական ժամանակ» օրաթերթ, «ԲԱՍՕ-ն պարտք է ՀՀ ՊՆ-ին 20 մլն. դոլլար», <http://www.armtimes.com/hy/read/32272>, 17.03.2012թ.,
3. «Հայկական ժամանակ» օրաթերթ, «Սակագին Միշիկի համար», <http://www.armtimes.com/hy/read/42687>, 07.06.2013թ.,
4. Գագիկ Ավագյան, «Հայաստան. պարտադրելով խաղաղություն», www.Safeworld.org.uk, վերջին այցելությունը՝ 25.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

ՀՀ պաշտպանության նախարարությունն իր տնօրինության տակ ունի մասնավոր ձեռնարկություններ: 2013 թվականին մամուլում հայտնվեց տեղեկատվություն «ՁորաՅԷԿ» կոչվող ձեռնարկության վերաբերյալ, որը 2007թ. հանձնվել էր ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը: Ըստ հրապարակումների՝ «ՁորաՅԷԿ»-ը հայտնի էր որպես Էժան Էներգիա արտադրող ձեռնարկություն: Այնուհետև ձեռնարկության ամբողջ գույքը վաճառվեց «Ձորագետ» ՓԲԸ-ին, որն, ըստ հրապարակումների, պատկանում էր նախագահի փեսային, իսկ 2011 թվականին «ՁորաՅԷԿ» ՓԲԸ-ն լուծարվեց: Որևէ տեղեկատվություն «ՁորաՅԷԿ» ՓԲԸ ձեռնարկության միջոցով իրականացված գործունեության վերաբերյալ գոյություն չունի: Բացի այդ, 2012 թվականին լուրեր հայտնվեցին նաև ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից «Ավտոմատիկա» ՓԲԸ-ի 100 տոկոս բաժնետոմսերը գնելու վերաբերյալ: 2013թ. հունիսի դրությամբ ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը մասնակցություն ուներ 11 ձեռնարկություններում, ներառյալ՝ «65 ռազմական գործարան» ՓԲԸ-ում, «Ավտոմատիկա» ՓԲԸ-ում, «Գառնի Լեռ ԳԱՄ» ԲԲԸ-ում, «Չարենցավանի Հաստոցաշինական Գործարան» ՓԲԸ-ում, «Արմենիկում» ՓԲԸ-ում, «Լազերային տեխնիկա» ՓԲԸ-ում, «Յենակետ» ՓԲԸ-ում, «Չինամ» ՓԲԸ-ում: Նշված կազմակերպությունները գործունեություն են ծավալում ինչպես ռազմական արդյունաբերության, այնպես էլ այլ ոլորտներում, մասնավորապես՝ տպագրական աշխատանքներ, զինվորական հագուստի պարագաների վաճառք և ճաշարանային ծառայություններ: Այդ ձեռնարկությունների ֆինանսական գործունեության մասին որևէ տեղեկատվություն գոյություն չունի: 2012 թվականին մամուլում տեղեկատվություն հայտնվեց այն մասին, որ ՀՀ պաշտպանության նախարարությանն է անցնելու նաև մարզահամերգային համալիրը: Բացի այդ, ըստ Safeworld.org.uk կայքի, մի շարք եկամտաբեր ոլորտների ձեռնարկություններ, ինչպիսիք են բենզինի և ծխախոտի վաճառքը, գործում են ՀՀ ՊՆ հովանավորության տակ գործող ձեռնարկությունների միջոցով: Պաշտպանության նախարարության ձեռնարկությունների տնտեսական գործունեության վերաբերյալ որևէ տեղեկատվություն առկա չէ:

ՀՀ ՊՆ՝ ՀՀ կառավարության 16.12.2010թ.-ի N1660-Ն որոշման համաձայն ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը, որպես «ՁորաՅԷԿ» փակ բաժնետիրական ընկերության պետական սեփականություն հանդիսացող բաժնետոմսերի կառավարման լիազորություններն իրականացնող մարմնի թույլատրվել էր ընկերության գույքը օտարել «Ձորա Յիդրո» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությանը:

ՀՀ կառավարության 05.05.2011թ.-ին N546-Ն որոշման համաձայն «ՁորաՅԷԿ» փակ բաժնետիրական ընկերությունը սահմանված կարգով լուծարվել է:

ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը իր տնօրինության տակ մասնավոր ընկերություններ չունի: ՀՀ կառավարության որոշումներով 12 բաժնետիրական ընկերությունների պետական բաժնեմասի կառավարումը վերապահված է ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը:

Նշված ընկերությունների 8-ի հիմնական գործունեության ոլորտն Է՛նպառազինության և ռազմական տեխնիկայի մշակում, արտադրություն, նորոգում, արդիականացում և տեխնիկական սպասարկում: Մյուս 4 ընկերությունների հիմնական գործունեության ոլորտը՝ ՀՀ ՊՆ-ին և այլ կազմակերպությունների

ծառայությունների մատուցումն է: Այդ ընկերություններից չորսում, համաձայն ընկերությունների կանոնադրական պահանջների, գործում են խորհուրդներ, որոնց անդամները նշանակվել են բաժնետերերի ժողովների որոշմամբ՝ այդ ընկերություններում պետական բաժնեմասի նկատմամբ համամասնությունը պահպանելու սկզբունքով: ՀՀ պաշտպանության սախարարությանը վերապահված է «Ավտոմատիկա» փակ բաժնետիրական ընկերության 80% բաժնետոմսերի կառավարման լիազորությունները, այլ ոչ թե 100%-ի:

Համաձայն «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 83-րդ հոդվածի՝ խորհրդի անդամների համար կարող է սահմանվել պարգևավճար և (կամ) փոխհատուցում նրանց այն ծախսերի դիմաց, որոնք կապված են խորհրդի անդամի պարտականությունների կատարման հետ: Սակայն վերը նշված խորհուրդների անդամներն, ինչպես նաև ընկերություններում նշանակված ՀՀ ՊՆ լիազոր ներկայացուցիչներն իրենց պարտականություններն իրականացնում են առանց վարձատրման՝ ի լրումն հիմնական պարտականությունների՝ ելնելով ընկերությունների ֆինանսատնտեսական ցուցանիշներից:

Համաձայն «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 96-րդ հոդվածի՝ միայն բաց բաժնետիրական ընկերությունն է պարտավոր հրապարակել <http://www.azdarar.am> հասցեում գտնվող Հայաստանի Հանրապետության հրապարակային ծանուցումների պաշտոնական ինտերնետային կայքում: Վերը նշված 12 բաժնետիրական ընկերություններից միայն 2-ն են բաց բաժնետիրական ընկերություն: «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 94-րդ հոդվածի համաձայն՝ տարեկան ժողովի հաստատմանը ներկայացվող տարեկան հաշվետվության, տարեկան հաշվապահական հաշվեկշռի, շահույթների և փաստերի հաշվի հավաստիությունը հրապարակելուց առաջ պետք է հաստատվի ընկերության և ընկերության բաժնետերերի հետ ընդհանուր գույքային շահեր չունեցող աուդիտոս իրականացնող անձի կողմից, սակայն, հաշվի առնելով ընկերությունների ծանր ֆինանսատնտեսական վիճակը, ընկերություններում չի իրականացվել անկախ աուդիտ:

Պաշտպանության հաստատությունների սեփականություն հանդիսացող բիզնեսների վերահսկողություն

31. Արդյո՞ք ռազմական կառույցների կողմից տնօրինվող բիզնեսները ենթակա են թափանցիկ, անկախ վերահսկողության՝ համաձայն միջազգային չափանիշների:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 27.10.2001թ.,
2. ՀՀ ԿԱ պետական գույքի կառավարման վարչության կայքէջ, «Ամփոփ հաշվետվություն. ՀՀ պետական կառավարման մարմինների ենթակայության պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսատնտեսական դիտարկումների և վերլուծության 2013թ. առաջին կիսամյակի արդյունքների վերաբերյալ», <http://spm.am/am/>,
3. Հայաստանի Հանրապետության ինտերնետային ծանուցումների պաշտոնական կայք, www.azdarar.am,

4. Ամփոփ հաշվետվություն՝ 50 տոկոս և ավելի պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպություններում վերստուգող հանձնաժողովների (վերստուգողների) 2011 թվականի գործունեության նկատմամբ հսկողության իրականացման արդյունքների մասին, https://www.e-gov.am/u_files/file/decrees/arc_vo-roshum/2012/12/qax50-15.pdf,
5. Քաղվածք ՀՀ կառավարության 13.12.2012թ.-ի նիստի N50 արձանագրային որոշման,
6. «Չարենցավանի հաստոցաշինական ցործարան» ԲԲԸ 2011թ. կորպորատիվ կառավարման հայտարարագիր, <http://www.azdarar.am/announcements/cat/45/00009693/>,
7. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

2013թ. դրությամբ ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը տնօրինում է 11 ընկերություններում բաժնետոմսեր: Բաժնետիրական ընկերությունների թափանցիկության և հաշվետվողականության հետ կապված հարցերը կարգավորվում են «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 96-րդ հոդվածով, համաձայն որի բաց ընկերությունը պարտավոր է www.azdarar.am կայքում հրապարակել առնվազն իր տարեկան հաշվետվությունը, հաշվապահական հաշվեկշիռը, շահույթի և փասսների հաշիվը, ինչպես նաև այլ տեղեկություններ: Զանի որ ՊՆ կողմից տնօրինվող ձեռնարկություններից միայն «Գառնի-Լեռ ԳԱՄ» և «Չարենցավանի Հաստոցաշինական Գործարան» ձեռնարկություններն են հանդիսանում բաց ընկերություններ, ուսումնասիրությունն իրականացվեց վերջիններին մասով: www.azdarar.am կայքում որևէ տեղեկատվություն չհայտնաբերվեց այդ ձեռնարկությունների ֆինանսական ցուցանիշների մասին: Ինչ վերաբերում է մյուս ձեռնարկություններին, ապա դրանց ֆինանսական գործունեության վերաբերյալ ևս տեղեկատվություն առկա չէ: Նշված ձեռնարկություններից ոչ մեկը չունի սեփական կայքէջ: Ըստ ՀՀ կառավարության 13.12.2012թ.-ի նիստի N50 արձանագրային որոշման քաղվածքի՝ ընկերությունում իրականացվել են վերստուգումներ և բացահայտվել են որոշակի խախտումներ: Բացահայտված խախտումներից բացի որևէ այլ տեղեկատվություն նշված փաստաթուղթը չի պարունակում: Ըստ «Չարենցավանի Հաստոցաշինական Գործարան» ԲԲԸ-ի 2011թ. կորպորատիվ կառավարման հայտարարագրի՝ ձեռնարկությունում իրականացվել է արտաքին աուդիտ: Սակայն դրա եզրակացությունը ևս հրապարակված չէ:

Գրախոս 2՝ Համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Բերված մեկնաբանությունները բավարար են եզրակացնելու համար, որ թափանցիկություն ու վերահսկողություն չկա: Ուստի առաջարկում եմ գնահատել 0:

ՀՀ ՊՆ՝ Ռազմական կառույցների կողմից տնօրինվող «բիզնեսներ» գոյություն չունեն:

Փորձագետ՝ Համաձայն եմ, գնահատականը վերանայվել է:

ԹԻՀԿ՝ Բաժնետիրական ընկերությունների բաժնետերերի վերաբերյալ տեղեկատվությունը մատչելի չէ:

Ապօրինի մասնավոր ձեռնարկատիրություն

0 1 2 3 4

32. Արդյո՞ք ապացույցներ կան այն մասին, որ պաշտպանության նախարարության աշխատակիցները կամ զինվորականները ներգրավված են ապօրինի ձեռնարկատիրական գործունեության մեջ: Եթե այո, ապա ի՞նչ միջոցներ է ձեռնարկում կառավարությունը այդ ուղղությամբ:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 26.05.2011թ.,
2. «Հայկական ժամանակ» օրաթերթ, «Ինչու են լռում գեներալները», <http://www.arm-times.com/21000>, 19.11.2008թ.,
3. «Lragir.am» ինտերնետային թերթ, «Իսկ գեներալներն այստեղ խաղաղ են», <http://www.lragir.am/index/arm/0/comments/view/52266>, 26.08.2011թ.,
4. «Չարենցավանի Հաստոցաշինական Գործարան» ԲԲԸ-ի 2011թ. կորպորատիվ կառավարման հայտարարագիր, <http://www.azdarar.am/announcments/cat/45/00009693/>:

Մեկնաբանություններ

Համաձայն «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ հանրային ծառայողներին արգելվում է անձամբ զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ կամ զբաղեցնել այլ վճարովի պաշտոններ: Նմանատիպ դրույթ նախատեսված է նաև «Զինվորական ծառայություն անցնելու մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի 3-րդ մասի 7-րդ կետում: Սակայն, ըստ ՀՀ պաշտպանության նախարարության, որոշ պաշտոնյաներ պաշտոններ են զբաղեցնում ՀՀ ՊՆ տնօրինության տակ գտնվող գործարաններում: Օրինակ, ըստ «Չարենցավանի Հաստոցաշինական Գործարան» ԲԲԸ-ի 2011թ. կորպորատիվ կառավարման հայտարարագրի, ՀՀ ՊՆ 5 աշխատակիցներ զբաղեցնում են ընկերության խորհրդի անդամների պաշտոնները: Տեղեկություններ չկան, թե արդյո՞ք նրանք այդ պաշտոնները զբաղեցնում են վճարովի հիմունքներով, թե անվճար: Բացի այդ, www.lragir.am և «Հայկական ժամանակ» լրատվամիջոցներում տեղեկատվություն է հրապարակված ՀՀ պաշտպանության նախարարության և զինված ուժերի գլխավոր շտաբի բարձրաստիճան պաշտոնյաներին պատկանող բիզնեսների մասին: Այսպես, ըստ «Հայկական ժամանակի», ՀՀ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի տեղակալ Հայկազ Բաղմանյանին են պատկանում փայտամշակման ձեռնարկությունները, երթուղային մի քանի գծեր: Չնայած ՀՀ կառավարությունը հրապարակայնորեն քննադատում է հանրային ծառայողների և բարձրաստիճան պաշտոնյաների ներգրավվածությունը բիզնեսում, սակայն որևէ կոնկրետ քայլ այս ուղղությամբ չի իրականացվում:

ՀՀ ՊՆ՝ Մեկնաբանություններում բերված փաստերի վերաբերյալ տեղեկատվություն չկա:

ԹԻՎԿ՝ Մեզ հայտնի չեն կառավարության կողմից ձեռնարկվող այնպիսի միջոցառումներ, որոնք նպատակաուղղված են կանխարգելելու ձեռնարկատիրական գործունեության մեջ պաշտպանության հաստատությունների ծառայողների ներգրավվածությունը, թեև «Հանրային ծառայության մասին» և «Քաղաքացիական ծառայության մասին» օրենքներով արգելվում է ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելը: Առաջարկում ենք գնահատականը իջեցնել 1-ի:

ԱՆՁՆԱԿԱԶՄ

34. Արդյո՞ք պաշտպանության նախարարությունը, պաշտպանության նախարարության բարձրաստիճան պաշտոնյաները հրապարակայնորեն (մամուլի ասուլիսների, հրապարակային ճառերի ժամանակ) ընդունում են հակակոռուպցիոն միջոցառումների իրականացման անհրաժեշտությունը:

**Հանրային
պատասխա-
նատվություն**

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. www.mediama.am կայք, «Պաշտպանության նախարարություն. Բոլորն ուժերն ուղղված են կոռուպցիայի դեմ պայքարին», <http://topnews.mediama.am/?id=9334%D5%BE>, 18.01.2013թ.:
2. «Panorama.am» ինտերնետային թերթ, «Պաշտպանության նախարարը պայքարում է կոռուպցիայի դեմ», <http://www.panorama.am/am/society/2011/03/09/jamanak/%D5%BE>, 09.03.2011թ.:
3. «Ջեթ» ինտերնետային թերթ, «Բարեվարչության ամրապնդման հայեցակարգի ներդրումը ՀՀ պաշտպանության նախարարությունում և միջազգային փորձը», <http://hetq.am/arm/news/30876/barevarquty-an-amrapndman-hayecakargi-nerdrumy-hh-pashtpanuty-an-nakhararutyunum-ev-mijazgayin-pordzy.html>, 20.11.2013թ.:
4. Առաջին լրատվական, «Հայաստանի ՊՆ-ն միացել է ՆԱՏՕ-ի «Բարեվարչության Ամրապնդում» նախաձեռնությանը», <http://www.1in.am/205367.html%D5%BE>, 9.08.2013թ.:
5. «Ազգ» օրաթերթ, «Կաշառք վերցնողին՝ հեռացում զինված ուժերից և քրեական պատասխանատվություն», <http://www.azg.am/AM/2009052612%D5%BE>, 26.05.2009թ.:

Մեկնաբանություններ

ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը, ի դեմս ՀՀ պաշտպանության նախարարի և նախարարի տեղակալների, բազմիցս նշել է զինված ուժերում կոռուպցիայի խնդրի և դրա վերացման անհրաժեշտության մասին: Պաշտպանության նախարարը 2013թ. հունվարի 18-ին կայացած մամուլ ասուլիսի ժամանակ նշել է, որ բոլոր ջանքերը կուղղորդվեն զինված ուժերի շարքերում կոռուպցիան արմատախիլ անելու համար: Ըստ պաշտպանության նախարարի՝ 2013թ.-ից զորակոչի ընթացքում կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցման նպատակով, մասնավորապես, ներմուծվել է վիճակահանությամբ ծառայության վայրի որոշման ընթացակարգը: 2013թ. նոյեմբեր ամսին պաշտպանության նախարարությունում անցկացվեց նաև միջազգային սեմինար՝ բանակում կոռուպցիայի դեմ պայքարի թեմայով, որին մասնակցում էին ՀՀ ՊՆ բարձրաստիճան պաշտոնյաներ:

Գրախոս 2՝ Համաձայն եմ գնահատականի հետ, սակայն ցանկանում եմ ավելացնել մեկնաբանություն: Թեև ընդունում են, սակայն որևէ քայլ չեն ձեռնարկում դրա դեմ արդյունավետ կերպով պայքարելու համար:

ՀՀ ՊՆ՝ Կոռուպցիան բոլոր ժամանակներում էլ համարվել է մտահոգիչ խնդիր և, բնական է, որ պաշտպանական գերատեսչության ղեկավարությունը ընդունում է հակակոռուպցիոն միջոցառումների իրականացման անհրաժեշտությունը, որի հետ ուղղակիորեն կապված է երկրի սահմանների և ազգաբնակչության անվտանգությունը, բանակի մարտունակությունը, միջազգային գործընկերների հետ գործակցության արդյունավետությունը: Կարևորելով նշյալ գործոնները՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարն իր հարցազրույցներում, հրապարակային ելույթներում և հանդիպումների ընթացքում մշտապես անդրադառնում է կոռուպցիայի խնդրին, որի դեմ պայքարի ամենավառ արտահայտումը եղավ թափանցիկ զորակոչի կազմակերպումը: Փորձը ցույց տվեց, որ վիճակահանության տարբերակով զորակոչի կազմակերպումը նվազագույնի հասցրեց ոլորտում կոռուպցիոն ռիսկերը, ինչի հետևանքով հասարակության շրջանում բարձրացավ ՀՀ պաշտպանության նախարարության վարկանիշը:

Փորձագետ՝ Համաձայն եմ Գրախոս 2-ի հետ, սակայն այդ դիրքորոշումն արտահայտվում է մյուս հարցերի պատասխաններում:

Կոռուպացված պաշտոնյաների համար սահմանված միջոցներ

35. Արդյո՞ք գոյություն ունեն արդյունավետ միջոցներ, որոնք նախատեսված են կաշառք ստացած անձանց պատասխանատվության ենթարկելու համար, և արդյո՞ք ապացույցներ գոյություն ունեն, որ այդպիսի միջոցառումները կիրառվում են:

Աղբյուրներ և հղումներ

0 1 2 3 4

1. ՀՀ քրեական օրենսգիրք, ընդունված 18.04.2003թ.,
2. www.report.am կայք, «Շատ զարմացա, որովհետև դա աննախադեպ երևույթ է», <http://report.am/am/news/society-41/hrayr-karaprtyan-vazgen-sargsyan-zoramas>, 04.02.2011թ.,
3. «Հրապարակ» օրաթերթ, «Սյուրռեալիստական պատկերներ խաղաղապահ գումարտակի առօրյայից», <http://www.hraparak.am/news/view/37768.html%D5%BE>, 02.08.2013թ.,
4. «Այսօր» ինտերնետային թերթ, «Ձերբակալվել է ՊՆ զինծառայողների սոց. պաշտպանության վարչության պետի տեղակալը», <http://www.aysor.am/am/news/2013/09/10/davit-davtyan/%D5%BE>, 10.09.2013թ.,
5. «Panorama.am» ինտերնետային թերթ, «Կաշառք վերցնելու կասկածանքով ՊՆ պաշտոնյա է ձերբակալվել», <http://www.panorama.am/am/law/2011/08/24/corruption/%D5%BE>, 24.08.2011թ.,
6. Հելսինկյան բաղաբացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ «Ռոժի դեմ խաղ չկա», <http://hcav.am/events/%D5%BE%D5%A1%D5%AC%D5%A5%D6%80%D5%AB-%D5%A1%D5%A2%D6%80%D5%A1%D5%B0%D5%A1%D5%B4%D5%B5%D5%A1%D5%B6%D5%B6-%D5%A8%D5%B6%D5%A4%D5%A4%D5%A5%D5%B4-%C2%AB%D5%A1%D5%BA%D5%A1%D5%B0%D5%B8%D5%BE-%D5%BF%D5%A1/1.11.2010թ.>:

Մեկնաբանություններ

Հայաստանում կաշառք ստանալու և պաշտոնեական դիրքը չարաշահելու համար նախատեսված է քրեական պատասխանատվություն: Ըստ www.panorama.am և www.aysor.am լրատվական կայքերի՝ 2011-2013թթ. պաշտպանության նախարարության մի քանի աշխատակիցների նկատմամբ քրեական գործեր են հարուցվել կոռուպցիոն հանցագործությունների համար: Դրա հետ միասին, այդ հանցագործությունների համար պատասխանատվության միջոցների կիրառման անարդյունավետության մասին ապացույցներ կան: Մասնավորապես, 2011թ. կարծվեց հանրահայտ «Ռոժի գործը», որը հարուցվել էր զորամասի հրամանատարի հովանավորության ներքո գումարներ շորթելու գործով: Ընդ որում, քրեական գործը կարճելու մասին մտահոգություն է հայտնել նաև ՀՀ ԱԺ պաշտպանության, ներքին գործերի և ազգային անվտանգության հանձնաժողովի նախագահը: Ընդ որում, ըստ Յելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակի, ՀՀ ՊՆ քննչական ծառայությունը իր առջև խնդիր էր դրել գործը մինչև վերջ բացահայտելու: Մեկ այլ կոռուպցիոն սկանդալ կապված է խաղաղապահ բրիգադի հրամանատարի կողմից կաշառք ստանալու դեպքի հետ: Ինչպես հաղորդում է «Հրապարակ» լրատվամիջոցը, խաղաղապահ գումարտակում կաշառքներ ստանալու դեպքի առթիվ հարուցվել էր քրեական գործ, որը հետագայում կարճվել էր: Ընդ որում, գործով ցուցմունք տվող անձանցից ոմանք, ըստ լրատվամիջոցի, հետագայում փոխել են իրենց ցուցմունքները:

Գրախոս 2՝ Համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Բերված մեկնաբանությունները բավարար են եզրակացնելու համար, որ թափանցիկություն ու վերահսկողություն չկա: Ուստի առաջարկում եմ գնահատել 0:

Փորձագետ՝ Համաձայն չեմ 0 գնահատականի հետ, քանի որ, ըստ մոդելային պատասխանների, 0 նշանակում է, որ երբևէ որևէ մեկը պատասխանատվության չի ենթարկվել և պատասխանատվության ենթարկելու միջոցներ չկան:

ԹԻՀԿ՝ Կարծում եմ, որ 2 գնահատականի համար մեկնաբանության մեջ բերված հիմնավորումները բավարար ուժեղ չեն, ուստի առաջարկում եմ գնահատել 1:

ԹԻ ՊԱԾ՝ Ըստ մոդելային պատասխանների՝ ավելի համապատասխան է 2 գնահատականը, քանի որ առկա են ֆորմալ միջոցներ, անգամ եթե դրանք լիակատար չեն կիրառվում:

36. Արդյո՞ք ծառայակիցների կողմից կատարված իրավախախտումների մասին ահազանգումը խրախուսվում է կառավարության կողմից, և արդյո՞ք պաշտպանության նախարարությունում և զինված ուժերում ահազանգ հնչեցնող ծառայողները օրենքով և գործնականում ունեն բավարար պաշտպանվածություն բացասական հետևանքներից՝ կոռուպցիայի դեպքերի մասին տեղեկացնելու համար:

**Ապօրինու-
թյունների մասին
ահազանգում**

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք, 26.05.2011թ.

2. ՀՀ կառավարության որոշումը «Հանրային ծառայողի կողմից ծառայողական պարտականությունների կատարման բերումով այլ ծառայողների կատարած իրավախախտումների և հանրային ծառայությանն առնչվող անօրինական, այդ թվում՝ կոռուպցիոն բնույթի գործողությունների մասին համապատասխան պաշտոնատար անձանց, իրավասու պետական մարմիններին տեղեկացնելու և հանրային ծառայողի անվտանգության երաշխավորման կարգը սահմանելու մասին» 2011թ. N1816-Ն որոշում,
3. Գլոբալ Ինթեգրիթի 2011թ. զեկույց Հայաստանի վերաբերյալ. «Հայաստանում կոռուպցիայի և հակակոռուպցիոն պայքարի ընդհանուր բնութագիրը», «Հայաստանում կոռուպցիայի և հակակոռուպցիոն պայքարի ընդհանուր պատկերը» Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ կազմակերպության զեկույց, 23 օգոստոսի, 2013թ., վերջին այցելությունը՝ 23 դեկտեմբերի, 2013թ.,
4. «Հակակոռուպցիոն բիզնես պորտալ. Հայաստան. երկրի պրոֆիլ», վերջին այցելությունը՝ 25.12.2013թ.,
5. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Կոռուպցիոն գործողությունների մասին տեղեկացման պարտականությունը նախատեսված է «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքով: Հատուկ զինվորականների և պաշտպանության նախարարության աշխատակիցների համար այդպիսի պարտավորություն նախատեսված չէ, սակայն «Հանրային ծառայության մասին» օրենքը տարածվում է նաև զինվորականների և պաշտպանության նախարարության աշխատակիցների վրա: Տեղեկացման ժամանակ հանրային ծառայողների անվտանգության ապահովման կարգը սահմանվում է ՀՀ կառավարության որոշմամբ: Չնայած ընդունված օրենսդրությանը, 2011թ. Global Integrity ցուցանիշը գնահատում է տեղեկացնողների պաշտպանությունը Հայաստանում որպես չափազանց թույլ: Ըստ Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ կազմակերպության զեկույցի՝ Հայաստանում հարցվածների 2/3-րդը պատասխանում է, որ չի տեղեկացնի իր ծառայակցի կոռուպցիոն գործունեության մասին: Ըստ զրուցակցի՝ պաշտպանության նախարարության աշխատակիցները վարժանքներ չեն անցնում պարտադիր տեղեկացման վերաբերյալ: Չկան նաև համապատասխան իրավական ակտեր և ինստիտուցիոնալ մեխանիզմներ, որոնք կկարգավորեն տեղեկացման հետ կապված հարցերը: Բացի այդ, ըստ զրուցակցի, ծառայողները և զինվորական ծառայողները ևս թերահավատորեն են մոտենում տեղեկացման դեպքում պաշտպանություն ստանալու հանգամանքին:

ՀՀ ՊՆ՝ Մեկնաբանություններ չկան: Դիտարկվում է բարեվարքության իրականացման պլանում տեղեկացման մասով իրազեկվածության բարձրացման և տեղեկացնողների պաշտպանության մասով կետերի ընդգրկման նպատակահարմարությունը:

37. Արդյո՞ք հատուկ ուշադրություն է դարձվում զգայուն (կոռուպցիոն ռիսկերի ենթակա) պաշտոններում (ինչպիսիք են գնումների, ֆինանսական և առևտրային կառավարման ոլորտները) ծառայող պաշտոնատար անձանց ընտրությանը, պաշտոնավարման ժամկետներին և նրանց նկատմամբ վերահսկողությանը:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Չինվորական ծառայություն անցնելու մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 03.07.2002թ. <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&lang=arm&ID=1317>,
2. «Քաղաքացիական հատուկ ծառայության մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 28.11.2007թ. <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=3156>,
3. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Ըստ զրուցակցի՝ պաշտպանության նախարարությունը որևէ կերպ պաշտոնապես չի ճանաչել այն պաշտոնները, որոնք ավելի ենթակա են կոռուպցիոն ռիսկերին, քան մյուսները: Դա է վկայում նաև այն փաստը, որ ՀՀ պաշտպանության նախարարության պաշտոնական կայքէջում կատարված որոնումները որևէ արդյունք չեն տվել: Չկա նաև տարբերակված մոտեցում այդպիսի պաշտոնների նկատմամբ: ՀՀ պաշտպանության նախարարությունում պաշտոնի նշանակման հետ կապված հարցերը կարգավորվում են «Քաղաքացիական հատուկ ծառայության մասին» ՀՀ օրենքով՝ քաղաքացիական պաշտոնների մասով, և «Չինվորական ծառայություն անցնելու մասին» ՀՀ օրենքով՝ զինվորական պաշտոնների մասով: Ընդ որում, օրենքը որևէ տարբերակման հնարավորություն չի տալիս ըստ պաշտոնների նշանակման ժամանակ: Համաձայն «Քաղաքացիական հատուկ ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի, քաղաքացիական հատուկ ծառայողն անփոփոխելի է և պաշտոնավարում է մինչև 65 տարեկանը: Փաստորեն, օրենքը ռոտացիայի հնարավորություն չի ընձեռում: Դա է վկայում այն փաստը, որ ՀՀ ՊՆ ֆինանսական, գնումների ոլորտի գործող պատասխանատու բարձրաստիճան անձինք պաշտոնավարում են շուրջ 10 տարի: Միակ սահմանափակումը, որն առկա է օրենքում, քաղաքացիական ծառայողի արգելքն է աշխատել այն կազմակերպությունում, որի նկատմամբ վերջինս իր գործունեության վերջին մեկ տարվա ընթացքում հսկողություն է իրականացրել: Ընդ որում, խոսքը գնում է միայն հսկողություն իրականացնելու, այլ ոչ գործարար հարաբերություններում համագործակցելու մասին:

ՀՀ ՊՆ՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարության համակարգում պաշտոնի նշանակման և պաշտոնավարման ընթացքի վերահսկման հետ կապված հարցերը կարգավորվում են «Չինվորական ծառայություն անցնելու մասին» ՀՀ օրենքով՝ զինվորական պաշտոնների մասով, և «Քաղաքացիական հատուկ ծառայության մասին» ՀՀ օրենքով՝ քաղաքացիական պաշտոնների մասով: Մասնավորապես, «Չինվորական ծառայություն անցնելու մասին» ՀՀ օրենքի 16-19-րդ հոդվածներով կարգավորվում են զինծառայողներին առաջին պաշտոնի, բարձր պաշտոնի, հավասար պաշտոնի և ցածր պաշտոնի նշանակելու հետ կապված

Չգայուն պաշտոնների նկատմամբ հատուկ ուշադրություն

0 1 2 3 4

հարաբերությունները, իսկ օրենքի 4-րդ գլխում տրվում են զինծառայողների որակավորման ընթացակարգերը, այն է՝ պայմանագրային և պարտադիր զինվորական ծառայության սպայական կազմի զինծառայողների ճիշտ ընտրության, մասնագիտական ունակությունների բազմակողմանի և օբյեկտիվ գնահատման, զբաղեցրած զինվորական պաշտոնին համապատասխանելու և առաջխաղացման հեռանկարը որոշելու, ինչպես նաև պահեստազորում գտնվող քաղաքացիներին նախորոշելու նպատակով կատարվում է որակավորում:

«Քաղաքացիական հատուկ ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածով նախատեսվում է ՀՀ ՊՆ համակարգում քաղաքացիական հատուկ ծառայության թափուր պաշտոնն զբաղեցնելու արտամրցութային և մրցութային կարգը: Օրենքի 20-րդ և 21-րդ հոդվածներով սահմանվում են ՀՀ ՊՆ քաղաքացիական ծառայողների ատեստավորում և վերապատրաստում անցնելու ընթացակարգերը: Քաղաքացիական ծառայողները պարտավոր են երեք տարին մեկ անցնել հերթական ատեստավորում, իսկ վերջիններիս արտահերթ ատեստավորումն անցկացվում է հերթական ատեստավորումից առնվազն մեկ տարի հետո: Միաժամանակ, յուրաքանչյուր քաղաքացիական ծառայող առնվազն երեք տարին մեկ ենթակա է պարտադիր վերապատրաստման: Վերապատրաստումն անցկացվում է նաև քաղաքացիական հատուկ ծառայության տվյալ պաշտոնի անձնագրով քաղաքացիական ծառայողի իրավունքների ու պարտականությունների, մասնագիտական գիտելիքների և աշխատանքային ունակությունների տիրապետման կոնկրետ պահանջների կատարելագործման կամ այդ պահանջների փոփոխության դեպքում՝ քաղաքացիական ծառայողի կամ աշխատակազմի ղեկավարի նախաձեռնությամբ:

ԹԻ ՊԱԾ՝ Գնահատականը մտում է Օ՝ չնայած Պաշտպանության նախարարության մեկնաբանությանը, քանի որ ըստ մոդելային պատասխանների, 1 կամ ավելի գնահատական տալու համար ՊՆ-ն պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնի ռիսկային դերերին, մինչդեռ ՊՆ-ի պատասխանը վերաբերում է անձնակազմին ընդհանրապես:

Անձնակազմի թվաքանակի հրապարակայնություն

0 1 2 3 4

38. Արդյո՞ք քաղաքացիական ծառայողների և զինվորականների թվաքանակը հստակ հայտնի է և հրապարակային է:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. ՀՀ քաղաքացիական հատուկ ծառայողների պաշտոնների քանակը 2012թ. դրությամբ, <http://www.csc.am/documents/statistics/10.pdf>, վերջին այցելությունը՝ 25.12.2013թ.,
2. ԱՐՄՆՅՈՒԷ լրատվական հեռուստաալիք, «Խորհրդարանում քննարկվել են ուժային կառույցների աշխատավարձի բարձրացման խնդիրը», <http://www.armnewstv.am/1382972753%D5%BE>, 28.10.2013թ.,
3. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Ըստ գրուցակցի՝ ՀՀ զինված ուժերի սպաների թվաքանակը գաղտնի է և չի հրապարակվում: Դրա մասին է վկայում նաև այն փաստը, որ, ըստ www.armnewstv.am կայքի, 28.10.2013թ.-ին ՀՀ ԱԺ պաշտպանության, ներքին գործերի և ազգային անվտանգության հանձնաժողովում քննարկումների ժամանակ ՀՀ ԱԺ նախագահի տեղակալ է. Շարմազանովը միջամտել է քննարկումներին՝ ասելով, որ սպաների թվաքանակը հայտնելն անթույլատրելի է: ՀՀ ՊՆ համակարգում աշխատող քաղաքացիական հատուկ ծառայողների թվաքանակը, ըստ ՀՀ քաղաքացիական ծառայության խորհրդի պաշտոնական կայքէջի, 399 է: Մամուլում չկա որևէ հրապարակում այն մասին, որ այս թիվը արժանահավատ չէ:

ՀՀ ՊՆ՝ «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հանրապետության Նախագահը հաստատում է զինված ուժերի կառուցվածքը (թվաքանակը): Այն գաղտնի է և ենթակա չէ հրապարակման: «Քաղաքացիական հատուկ ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածով սահմանվում է, որ ՀՀ ՊՆ համակարգում քաղաքացիական հատուկ ծառայության պաշտոնների անվանացանկը հաստատում (փոփոխում) է քաղաքացիական ծառայության խորհուրդը՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարի առաջարկությամբ: Քաղաքացիական հատուկ ծառայության պաշտոնների հաստիքացուցակը համապատասխան մարմնի ղեկավարը հաստատում (փոփոխում) է քաղաքացիական հատուկ ծառայության պաշտոնների անվանացանկը հաստատելուց (փոփոխելուց) հետո՝ 15-օրյա ժամկետում:

39. Արդյո՞ք քաղաքացիական ծառայողների և զինվորական ծառայողների աշխատավարձերի և հավելավճարների մասին տեղեկատվությունը հրապարակային է:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. ՀՀ կառավարության 13.12.2007թ. N1554-Ն որոշում,
2. «Քաղաքացիական ծառայողների վարձատրության մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 02.03.2011թ.
3. ՀՀ կառավարության 25.03.2010թ. N325-Ն որոշում,
4. Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակի զեկույց, «Չինված ուժերի նկատմամբ ժողովրդավարական, քաղաքացիական և հասարակական վերահսկողության հնարավորությունները Հայաստանում», <http://hcav.am/wp-content/uploads/2012/04/Report.pdf>, Վանաձոր, 2012թ.,
5. «Հայկական վարկած» ինտերնետային օրաթերթ, «Վերջին երեք տարիների ընթացքում սպայի աշխատավարձը չի բարձրացել», <http://www.armversion.am/2012/05/16/%D5%BE%D5%A1%D5%A2%D5%B7%D5%A5-%D5%A9%D5%B8%D5%B2-%D5%A3%D5%A1%D5%B6-%D5%AD%D5%B4%D5%A2%D5%A1%D5%A3%D6%80%D5%A1%D5%AF%D5%A1%D5%B6/>, 05.12.2012թ.,

Աշխատավարձերի մասին տեղեկատվության հրապարակայնություն

0 1 2 3 4

6. 21.04.2011թ.-ի. ՀՀ կառավարության որոշում N479-Ն,

7. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20,12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Քաղաքացիական ծառայողների և զինվորական ծառայողների աշխատանքի վարձատրությունը բաղկացած է պաշտոնական դրույթաչափից, կոչման դրույթաչափերից, ստաժի համար հավելումներից և լրավճարներից: Չինվորականների և քաղաքացիական ծառայողների պաշտոնական դրույթաչափերի վերաբերյալ տեղեկատվությունը հրապարակային է: Ինչ վերաբերում է լրավճարներին, ապա զինվորականների մասով լրավճարների մասին տեղեկատվությունը բացակայում է, չնայած ըստ զրուցակցի, դրանք վճարվում են ամեն ամիս: Դրա մասին է վկայում նաև այն փաստը, որ զինծառայողների վարձատրության մասին հրապարակային աղբյուրներում նշված թվերը և «Հայկական վարկած» լրատվամիջոցի հրապարակած թվերի համեմատությունը ցույց է տալիս, որ սպայի միջին աշխատավարձը տարբերվում է պաշտոնական աղբյուրներում նշվածներից: Քաղաքացիական ծառայողների մասով լրավճարների մասին տեղեկատվությունը ևս հրապարակային է:

ՀՀ ՊՆ՝ Չինծառայողներին հաշվարկվող բոլոր վճարումների տեսակները ու չափերը հրապարակային են և դրանք սահմանված են ՀՀ կառավարության 27.11.2000թ. N 778, 13.12.2007թ. N 1554-Ն և 21.04.2011թ. 479-Ն որոշումներով: Չինծառայողների ամսական լրավճարների չափերը սահմանված են ՀՀ կառավարության 21.04.2011թ. N 479-Ն որոշման N 1 հավելվածով, որն էլ տեղադրված է ՀՀ կառավարության և համացանցի պաշտոնական տեղեկագրերի ինտերնետային կայքերում:

Փորձագետ՝ Համաձայն եմ Պաշտպանության նախարարության մեկնաբանությունների հետ և վերանայել եմ գնահատականը:

Լավ հաստատված վճարային համակարգ

0 1 2 3 4

40. Արդյո՞ք անձնակազմը վճարումը ստանում է ժամանակին, և արդյո՞ք վճարման համակարգը կայուն հաստատված, պարբերական և հրապարակային է:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20,12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Ըստ Չրուցակից 1-ի՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարության համակարգում և զինված ուժերում չեն արձանագրվել աշխատավարձերի վճարումների ուշացման

դեպքեր: Բազային աշխատավարձը վճարվում է կայուն եղանակով և որևէ մեկի հայեցողությունից կախված չէ: Մամուլում և ստեղծակալություն չկա աշխատավարձերի վճարումների ուշացման մասին:

41. Արդյո՞ք զինվորականների կառավարման համակարգի միջին և բարձրագույն օղակի համար սահմանված է անկախ, թափանցիկ և օբյեկտիվ նշանակման համակարգ:

Օբյեկտիվ նշանակումներ

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Չինվորական ծառայություն անցնելու մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 03.07.2002թ.,
2. ՀՀ պաշտպանության նախարարության պաշտոնական կայքէջ, www.mil.am,
3. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Ըստ զրուցակցի՝ զինվորական պաշտոններում նշանակման համակարգ գոյություն չունի ո՛րևէ միջին կառավարման պաշտոնների, ո՛րևէ բարձրագույն կառավարման պաշտոնների համար: Մասնավորապես, որևէ ստեղծակալություն չի հրապարակվում թափուր պաշտոնների մասին, զինվորականները պաշտոնապես որևէ կերպ չեն ծանուցվում թափուր պաշտոնում նշանակվելու համար անհրաժեշտ որակավորման չափանիշների մասին: Դրա մասին է վկայում նաև ՀՀ պաշտպանության նախարարության պաշտոնական կայքէջի ուսումնասիրությունը: Ըստ զրուցակցի՝ զինվորական պաշտոնները չունեն նաև պաշտոնի անձնագրեր, որտեղ հստակ սահմանված կլինեն տվյալ պաշտոնը զբաղեցնելու համար անհրաժեշտ գիտելիքները և հմտությունները: Ըստ զրուցակցի՝ զինվորական թափուր պաշտոն առաջանալու դեպքում կոնկրետ զինվորականը տեղեկացվում է ներքին կարգով, այնուհետև նրան ներկայացնում են նախարարի հաստատմանը:

ՀՀ ՊՆ՝ Չինվորական կառավարման համակարգի միջին և բարձրագույն օղակի նշանակման համակարգին առնչվող հարցման հետ կապված մանրամասնություններ արդեն իսկ նշվել են 20-րդ հարցի մասով դիրքորոշման մեջ: Ի լրումս՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարի 29.03.2013թ. N 571 և 25.10.2013թ. N 1191 հրամաններով հաստատվել են համապատասխանաբար ՀՀ զինված ուժերի սպայական կազմի և ՀՀ ՊՆ մարշալ Ա. Խանփերյանցի անվան ռազմական ավիացիոն ինստիտուտի սպայական կազմի պաշտոնների անձնագրերը, որոնցում ներառվել են այդ պաշտոններում ծառայության կազմակերպման, ղեկավարման և կառավարման գործառույթները, որոշումներ կայացնելու լիազորությունները, ինչպես նաև տվյալ պաշտոնատար անձանց ներկայացվող գիտելիքների, հմտությունների և ունակությունների անհրաժեշտ պահանջները:

Նշանակման համակարգում թափանցիկություն և օբյեկտիվություն ապահովելու համար ներդրվել է թափուր դասախոսական հաստիքներում պարտադիր մրցույթային կարգով նշա-նակումը: Նշված պաշտոնների համար մրցույթ անցկացնելու վերաբերյալ հայտարարությունը կատարվում է ՊՆ կայքէջի և «Հայ գինվոր» թերթի միջոցով:

Նշված գործընթացը հետագայում կկիրառվի այն պաշտոններ վրա, որոնք ՀՀ պաշտպանության նախարարի կողմից հաստատվել են որպես մրցույթային կարգով համալրվող պաշտոններ:

ԹԻ ՊԱԾ՝ Առաջարկում ենք 1 գնահատական, ՊՆ-ի կողմից տրամադրված նկարագրության և գոյություն ունեցող օրենքներից մեջբերումների, հիման վրա, ինչպես նաև հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ փորձագետը չի կարողացել համապատասխան տեղեկատվությունը գտնել ՊՆ-ի կայքում: Այս գնահատականը հիմնված է հետևյալ մոդելային պատասխանի վրա. «Նշվում է, որ պաշտոնի նշանակումների համակարգ գոյություն ունի, սակայն այն չի հրապարակվում: Բացահայտ ապացույցներ կան, որ պաշտոնի նշանակումները չեն կատարվում բացառապես արժանիքների վրա հիմնվելով»:

Օբյեկտիվ առաջխաղացման հնարավորություններ

42. Արդյո՞ք անձնակազմի առաջխաղացումն իրականացվում է օբյեկտիվ և արժանիքների վրա հիմնված գործընթացի միջոցով: Այո/այսի գործընթացը ներառում է առաջխաղացման նպատակով ղեկավարման շղթայից դուրս առաջխաղացման հանձնաժողովների ստեղծումը, ֆորմալ գնահատման գործընթացը, ինչպես նաև անկախ հսկողությունը:

0 1 **2** 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Քաղաքացիական հատուկ ծառայության մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 28.11.2007թ.,
2. «Չինվորական ծառայություն անցնելու մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 02.07.2002թ.,
3. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Օրենքով քաղաքացիական հատուկ ծառայողների համար սահմանվում է, որ առաջխաղացումը իրականացվում է բացառապես մրցույթի միջոցով: Ըստ օրենքի՝ մրցույթին կարող է մասնակցել ցանկացած անձ, որը բավարարում է օրենքով սահմանված պահանջներին: Մրցույթի ընթացքում հանձնաժողովի կողմից գնահատվում է տվյալ անձի որակավորումը: Օրենքի համաձայն՝ հանձնաժողովի կազմում, բացի կոնկրետ ստորաբաժանման աշխատակիցներից, ընդգրկվում են նաև այլ ստորաբաժանումների ներկայացուցիչներ: Ըստ զրուցակցի, հսկողությունը այս

համակարգի նկատմամբ գոյություն ունի միայն բողոքարկման մեխանիզմի տեսքով: Ըստ նրա՝ որևէ մարմին բողոքի բացակայության դեպքում չի իրականացնում ատեստավորման և մրցութային հանձնաժողովների գործունեության նկատմամբ հսկողություն: Ինչ վերաբերում է զինվորական ծառայողներին, ապա վերջիններիս պաշտոնական առաջխաղացումների կարգը հրապարակայնորեն հասանելի չէ:

ՀՀ ՊՆ՝ Անձնակազմի առաջխաղացումն իրականացվում է «Զինվորական ծառայություն անցնելու մասին» ՀՀ օրենքի 15, 17 և 27-րդ կետերի պահանջների համաձայն:

ՀՀ զինված ուժերի կադրերի ընտրության, որակավորման, առաջխաղացման գործընթացը կազմակերպելու նպատակով մշակվել և հաստատվել է ՀՀ զինված ուժերի սպայակազմի պաշտոնների անձնագրերի ընդհանուր նկարագիրը (ՀՀ ՊՆ 05.05.2012թ. N 443 հրաման), որի հիման վրա մշակվել և շարունակվում է զինված ուժերի յուրաքանչյուր սպայական պաշտոնի անձնագրի կազմումը և ՀՀ ՊՆ հրամանով հաստատումը:

Մշակվել և գործողության է դրվել ՀՀ զինված ուժերի սպայի բնորոշման և գնահատման ձևը (03.06.2011թ. ՀՀ ՊՆ N 652 հրաման):

Բարձր պաշտոնի նշանակելիս նախապատվությունը տրվում է մասնագիտական խոր իմացությամբ և կազմակերպչական առավել ունակություններով աչքի ընկած զինծառայողներին՝ որակավորման հանձնաժողովի եզրակացությամբ, մրցույթի արդյունքներով, ռեզերվում ընդգրկված լինելու դեպքում, համապատասխան դասընթացներն ավարտելուց հետո:

43. Եթե գոյություն ունի պարտադիր զինվորական ծառայություն, արդյո՞ք գոյություն ունի պարտադիր զինվորական ծառայությունից խուսափելու համար կաշառք ստանալուց հրաժարվելու պրակտիկա: Արդյո՞ք գոյություն ունեն այդպիսի կաշառքների դեմ պայքարի համապատասխան գործընթացներ, և արդյո՞ք դրանք կիրառվում են:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. ՀՀ քրեական օրենսգիրք, ընդունված՝ 18.04.2003թ. <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=arm&enc=utf8>,
2. «NEWS.am» լրատվական-վերլուծական գործակալություն, «Ձերբակալվել է ՊՆ զինվորական հոսպիտալի հոգեբուժական բաժանմունքի պետը՝ 2000 դոլլար կաշառք վերցնելու համար», <http://news.am/arm/news/78320.html%D5%BE>, 18.10.2011թ.,
3. «Առավոտ» օրաթերթ, «Սեյրան Օհանյան. Ամեն ինչ արեցինք, որպեսզի զորակոչային կոռուպցիան վերանա», <http://www.aravot.am/2013/03/08/212343/>, 18.09.2013թ.,
4. «Panorama.am» ինտերնետային թերթ, «Չորակոչը վիճակահանությամբ. «Միշտ հաջողակ եմ եղել, իմ քաշած թղթի վրա ուզածս զորամասը կլինի», 18.12.2013թ.,

Պարտադիր զինվորական ծառայությունից խուսափելու համար կաշառք

0 1 2 3 4

5. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության Նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Հայաստանում կաշառքը քրեականացված է: Ըստ www.news.am և «Առավոտ» օրաթերթի հաղորդման՝ 2009-2011թթ. զինվորական ծառայությունից խուսափելու նպատակով կաշառք ստանալու համար ձերբակալվել են մի քանի սպաներ: Բացի այդ, ըստ «Առավոտ» օրաթերթի, պաշտպանության Նախարարությունը բազմիցս անդրադարձել է զորակոչին՝ որպես կոռուպցիոն տեսանկյունից առավել մեծ ռիսկ պարունակող ոլորտի, և նշել է այդ ուղղությամբ միջոցառումներ իրականացնելու անհրաժեշտության մասին: Որպես առավել մեծ կոռուպցիայի օղակ նշվել են զորակոչային հանձնաժողովները, քանի որ ավանդաբար զորակոչից խուսափումը կատարվում էր հենց բժշկական հանձնաժողովների միջոցով: Այս ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցառումները ներառում էին հանձնաժողովների բոլոր անդամների փոփոխությունը, նախկինում բժշկական զննություն անցած և ազատված զորակոչիկների կրկնակի զննությունը, ինչպես նաև անմիջապես ՀՀ պաշտպանության Նախարարի և առողջապահության Նախարարի հսկողության տակ հանձնաժողովներ պահելը: Ըստ գրուցակցի, այն զորակոչիկները, որոնք առողջական վիճակի բերումով տարկետում են ստանում, կոռուպցիոն ռիսկերից խուսափելու նպատակով հաջորդ զորակոչի ընթացքում ևս ենթարկվում են բժշկական զննության:

Գրախոս 2՝ Համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Բերված մեկնաբանությունները բավարար են եզրակացնելու համար, որ վիճակն ավելի վատ է: Ուստի առաջարկում եմ գնահատել 2:

Փորձագետ՝ Համաձայն չեմ 2 գնահատականի հետ, քանի որ, ըստ մամուլի, լուրջ հիմքեր չկան այդպիսի գնահատականի համար:

ԹԻ ՊԱԾ՝ Համաձայն ենք փորձագետի հետ և կարծում ենք, որ 3 գնահատականը լավագույնն է՝ հաշվի առնելով մոդելային պատասխաններն ու համապատասխան մեկնաբանությունները:

Նախընտրելի գործառնություններում ծառայելու համար կաշառք

44. Պարտադիր կամ կամավոր զորակոչի դեպքում արդյո՞ք գոյություն ունի զորամասի ընտրության համար կաշառքները մերժելու քաղաքականություն: Արդյո՞ք գոյություն ունեն համապատասխան ընթացակարգեր այդպիսի կաշառքների դեմ պայթարելու համար, և արդյո՞ք դրանք արդյունավետ կերպով իրականացվում են:

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1.«Նոյյան Տապան» լրատվական կենտրոն, «Ձերբակալվել է Հայաստանի զինված ուժերի փոխգնդապետ՝ կաշառք վերցնելու կասկածանքով», <http://www.nt.am/am/news/11252/ht%3Ctp://hayworld=>, 11.09.2011թ.,

2. www.razm.info կայք, «Կայացել է ռազմական ինստիտուտների շրջանավարտների ծառայության վայրի ընտրության վիճակահանությունը», <http://www.razm.info/15967>, 25.07.2013թ.,
3. Առաջին լրատվական, «Այս տարի զորակոչիկների ծառայության վայրը կորոշվի վիճակահանությամբ», <http://www.1in.am/233915.html>, 29.11.2013թ.,
4. «Հրապարակ» օրաթերթ, «Ռոժ-2», <https://ilur.am/news/view/5375.html>, 23.03.2011թ.,
5. «Հրապարակ» օրաթերթ, «Սյուրռեալիստական պատկերներ խաղաղապահ գումարտակի առօրյայից», <http://www.hraparak.am/news/view/37768.html>, 02.08.2013թ.,
6. «Առավոտ» օրաթերթ, «Սեյրան Օհանյան. Ամեն ինչ արեցինք, որպեսզի զորակոչային կոռուպցիան վերանա», <http://www.aravot.am/2013/03/08/212343/>, 18.09.2013թ.,
7. «Panorama.am» ինտերնետային թերթ, «Չորակոչը վիճակահանությամբ. «Միշտ հաջողակ եմ եղել, իմ քաշած թղթի վրա ուզածս զորամասը կլինի», <http://www.panorama.am/am/comments/2013/12/18/muster/>, 18.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Հայաստանում կաշառքը քրեականացված է: ՀՀ կառավարությունը հայտնել է զորակոչի ընթացքում զորամասի ընտրության հարցերում կոռուպցիոն հանցագործությունների դեմ պայքարելու իր պատրաստակամության մասին: Որպես ապացույց, «Նոյան Տապան» լրատվամիջոցի հաղորդմամբ, ձերբակալվել է ՀՀ պաշտպանության նախարարության փոխգնդապետ: Չորամասի ընտրության հարցում կոռուպցիոն ռիսկերը նվազեցնելու համար, ըստ Առաջին լրատվականի, 2013թ. ծառայության վայրի ընտրությունն իրականացվում է վիճակահանությամբ: Ընդ որում, վիճակահանություն է իրականացվում ինչպես պարտադիր զորակոչիկների ծառայության վայրի ընտրության համար, այնպես էլ ՌՈՒՀ-երի շրջանավարտների ծառայության վայրի ընտրության համար: Դրա հետ միասին, «Հրապարակ» լրատվական կայքում հրապարակումներ են տեղ գտել, որոնք վկայում են, որ խաղաղապահ բրիգադի հրամանատարը կաշառք էր ստանում զինծառայողներին խաղաղապահ առաքելության հերթափոխի կազմում Աֆղանստան ծառայության ուղարկելու համար: Հոդվածում մասնավորապես մատնանշվում էր, որ Աֆղանստան ծառայության ուղարկելու համար չափանիշները հստակ չեն, և որ մեկնողների կազմում հայտնվել են այնպիսի անձինք, որոնք ոչ իրենց կարգապահությամբ, ոչ էլ ֆիզիկական և մյուս պատրաստվածությամբ չեն ունեցել այդ արժանիքները:

Գրախոս 2` Համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Այս, ինչպես նաև սույն զեկույցում կոռուպցիայի վերաբերյալ այլ հարցերի շուրջ կատարված մեկնաբանությունները բավարար են եզրակացնելու համար, որ ՊՆ համակարգում կոռուպցիան համակարգային բնույթ է կրում: Իսկ առանձին անձանց պատժի ենթարկելը որևէ կերպ չի կարելի համարել հակակոռուպցիոն քաղաքականություն: Ուստի առաջարկում եմ գնահատել 0:

Փորձագետ՝ Համաձայն չեմ Օ գնահատականի հետ, քանի որ, ըստ մոդելային պատասխանների, այն կնշանակի, որ պատասխանատվության նորմեր առհասարակ չկան:

ԹԻ ՊԱԾ՝ Գնահատականը փոխվել է 1-ի՝ ըստ մոդելային պատասխանների՝ գրախոսի ու փորձագետի մեկնաբանությունները հավասարակշռելու նպատակով:

**«Ուրվական»
զինվորներ**

45. Արդյո՞ք գոյություն ունեն «ուրվական-զինվորներ» կամ աշխատավարձ ստացող և գոյություն չունեցող զինվորներ:

0 1 2 **3** 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. Ազգային ՉԼՄ-ների ուսումնասիրության արդյունքում չգտնվեց ոչ մի համապատասխան տեղեկություն,
2. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Մամուլի հրապարակումներում առկա չէ որևէ տեղեկատվություն «ուրվական-զինվորների» մասին: Ըստ զրուցակցի՝ Կենտրոնական ապարատում և կենտրոնական զորամասերում աշխատավարձի և դրամական բավարարման վճարումն իրականացվում է բանկային փոխանցումների եղանակով, ինչը բացառում է «ուրվական զինվորների» գոյությունը: Դրա հետ մեկտեղ, հեռավոր զորամասերում դրամական վճարումն իրականացվում է կանխիկ դրամով: Չնայած այն հանգամանքին, որ մամուլը հրապարակումներ չունի այս ոլորտում չարաշահումների վերաբերյալ, այնուամենայնիվ, հեռավոր զորամասերում կանխիկով դրամական բավարարման վճարումը և հստակ տեղեկատվության բացակայությունը այդ զորամասում զինվորականների թվի վերաբերյալ որոշակի կոռուպցիոն ռիսկերի տեղիք է տալիս:

ՀՀ ՊՆ՝ Չորամասերում հանկարծակի ստուգումներ իրականացնելիս «ուրվական-զինվորներ» չեն հայտնաբերվել:

Հրամանատարության և վարձատրություն շղթաներ

46. Արդյո՞ք աշխատավարձերի վճարման համակարգը հրամանատարական համակարգից տարբեր է:

0 1 2 **3** 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Ըստ գրուցակցի, աշխատավարձերի վճարումը որևէ կերպ կապված չէ հրամանատարական շղթայի հետ: Աշխատավարձերի ցուցակները անմիջապես ուղարկվում են ֆինանսական ստորաբաժանում, որտեղ էլ հաշվարկվում են վճարման ենթակա գումարները: Ըստ գրուցակցի՝ հրամանատարը որևէ կերպ չի կարող ազդել անձին աշխատավարձ վճարելու փաստի վրա: Ինչևիցե, սա հրապարակված քաղաքականություն չէ, և հնարավոր չէ գտնել որևէ իրավական ակտ նշվածի վերաբերյալ:

ՀՀ ՊՆ՝ ՀՀ զինված ուժերի զինծառայողներին հաշվարկվում է դրամական բավարարում, ինչպես նաև դրան հավասարեցված լրավճարներ, հավելավճարներ ու պարգևավճարներ (զինծառայողներին աշխատավարձ չի հաշվարկվում), որոնց իրավական հիմքերն ամբողջովին բխում են «Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքից», ինչպես նաև 2013թ. դեկտեմբերի 12-ին ընդունված «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված դրույթներից:

Զինծառայողներին կատարվող վճարումների կարգն ու պայմանները.

Զինծառայողների դրամական ապահովությունը զինծառայողների նյութական ապահովության և նրանց զինվորական ծառայության պարտականությունների կատարումը խթանելու հիմնական միջոցն է:

Զինծառայողների դրամական ապահովությունն իրականացվում է «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված սկզբունքներին և հիմնական պայմաններին համապատասխան:

Ժամկետային պայմանագրային և ժամկետային պարտադիր ծառայության սպայական կազմի դրամական ապահովությունը բաղկացած է զինվորական կոչումներին, զինվորական պաշտոնների դասակարգման խմբերին և զինվորական ծառայության ստաժներին համապատասխան պաշտոնային դրույթաչափերից (այսուհետ՝ պաշտոնային դրույթաչափ), լրացուցիչ վճարումներից և պարգևատրումներից: Լրացուցիչ վճարումը ներառում է հավելումները և հավելավճարները:

Ժամկետային պայմանագրային և ժամկետային պարտադիր ծառայության սպայական կազմի պաշտոնային դրույթաչափը որոշվում է «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով պաշտպանության համակարգի զինվորական պաշտոն զբաղեցնողների պաշտոնային դրույթաչափերի հաշվարկման գործակիցների և պետական պաշտոն զբաղեցնող անձանց բազային աշխատավարձի արտադրյալով: Բազային աշխատավարձի չափը սահմանվում է յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեի մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենքով:

Ժամկետային պայմանագրային զինվորական ծառայության պաշտոնների յուրաքանչյուր խմբի համար նախատեսված է դրամական ապահովության՝ նվազագույն պաշտոնային դրույթաչափից մինչև առավելագույնը հաշվարկելու սանդղակի աղյուսակ, որը ներառում է պաշտոնային դրույթաչափերի հաշվարկման գործակիցները:

Յուրաքանչյուր սանդղակ բաղկացած է պաշտոնային դրույթաչափի

մակարդակներից, որոնցից յուրաքանչյուրում դրանց հաշվարկման համար սահմանվում է բազային աշխատավարձի նկատմամբ բազմապատիկ գործակից:

Առաջին անգամ ժամկետային պայմանագրային զինվորական ծառայության պաշտոնում նշանակված անձին հաշվարկվում է տվյալ պաշտոնի խմբին և զինվորական ծառայության ստաժին համապատասխանող մակարդակի պաշտոնային դրույթաչափ:

Ժամկետային պայմանագրային զինվորական ծառայության նախորդ պաշտոնի նկատմամբ սահմանված կարգով ավելի բարձր կամ ցածր պաշտոնի նշանակված զինծառայողը ստանում է նոր պաշտոնի խմբին և զինվորական ծառայության ստաժին համապատասխանող մակարդակի պաշտոնային դրույթաչափ:

Ժամկետային պայմանագրային զինծառայողին զինվորական ծառայության ստաժի համար սահմանվում է պաշտոնային դրույթաչափի բնականոն աճ՝ պաշտոնային դրույթաչափի նվազագույն մեծությունից առավելագույնը:

Պաշտոնային դրույթաչափի բնականոն աճը յուրաքանչյուր սանդղակի ներսում իրականացվում է աղյուսակի համաձայն, հետևյալ սխեմայով՝

- 1) պաշտոնային դրույթաչափի 1-7-րդ մակարդակների համար սահմանվում է միավոր ավելացում,
- 2) մինչև 2 տարվա զինվորական ծառայության ստաժի համար սահմանվում է 1-ին մակարդակ,
- 3) 2-ից 5 տարվա զինվորական ծառայության ստաժի համար սահմանվում է 2-րդ մակարդակ,
- 4) 5 տարվա զինվորական ծառայության ստաժից հետո հետագա յուրաքանչյուր 5 տարիների զինվորական ծառայության ստաժի համար սահմանվում է 3-7-րդ մակարդակներ:

Ժամկետային պայմանագրային զինծառայողների հերթական միավոր ավելացումն իրականացվում է սահմանված զինվորական ծառայության ստաժը լրանալուն հաջորդող ամսվա 1-ից:

Զինծառայողների լրացուցիչ վճարումները զինծառայողների դրամական ապահովության փոփոխական մասն է և հաշվարկվում է պաշտոնային դրույթաչափի նկատմամբ:

Հավելում՝ սույն կետում նշված պայմաններից որևէ մեկի կամ դրանցից մի քանիսի, այն է՝ խաղաղ ժամանակ կյանքի համար և առողջությանը վտանգ ներկայացնող պայմանների, ծանր, փասակար, առանձնապես ծանր, առանձնապես փասակար և զինվորական ծառայության այլ առանձնահատուկ պայմանների, աշխարհագրական, ինչպես նաև այլ միջավայրի, պետական և ծառայողական գաղտնիք կազմող տեղեկությունների հետ առնչվելու համար պաշտոնային դրույթաչափի նկատմամբ հաշվարկվող տոկոսային ավելացում:

Հավելավճար՝ սույն կետում նշված պայմաններից որևէ մեկի կամ դրանցից մի քանիսի, այն է՝ զինծառայողների կարգայնության, հրամանատարության և ղեկավարելու, օտար լեզուների իմացության համար պաշտոնային դրույթաչափի

Նկատմամբ հաշվարկվող տոկոսային ավելացում:

Պարզևատրում՝ միանվագ վճար, որը զինծառայողներին տրվում է ծառայողական գործունեության գնահատման և (կամ) հատուկ առաջադրանքների և (կամ) որակյալ աշխատանքների կատարման համար:

«Չինվորական ծառայություն անցնելու մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 21-ի 1-ին մասի 1-ին կետով կազմակերպչահաստիքային միջոցառումների կապակցությամբ, 3-րդ, 4-րդ կետերով, 8-րդ կետով ռազմաուսուժական հաստատություն ընդունվելիս կամ վերադառնալիս պետական լիազոր մարմնի կադրերի (կադրային մարմնի) տրամադրության տակ թողնված, ինչպես նաև արձակուրդի (բացառությամբ երեխայի խնամքի համար) սահմանված ժամանակահատվածի համար զինծառայողների պաշտոնային դրույթաչափը պահպանվում է:

Ռազմաուսուժական հաստատություններն ավարտած, սկզբնական սպայական «լեյտենանտ զինվորական կոչում ստացած կուրսանտ պայմանագրային զինծառայողներին մինչև պաշտոնի նշանակումը, իսկ ռազմաբժշկական ուսուժական հաստատություններն ավարտած, սկզբնական սպայական «լեյտենանտ» զինվորական կոչում ստացած կուրսանտ պայմանագրային զինծառայողներին ինտերնատուրայում և օրդինատուրայում սովորելու ընթացքում պաշտոնային դրույթաչափը հաշվարկվում է սպայական կազմի նվազագույն խմբի 2-րդ մակարդակի գործակցով:

Ժամկետային պայմանագրային սպայական պաշտոն զբաղեցրած զինծառայողներին օրդինատուրայում սովորելու ժամանակահատվածի համար հաշվարկվում է վերջին պաշտոնի պաշտոնային դրույթաչափը:

Երկարամյա ծառայության կենսաթոշակի անցնելու կամ զինվորական ծառայության մեջ գտնվելու սահմանային տարիքը կամ պայմանագրի ժամկետը լրանալու կամ առողջական վիճակի պատճառով զինվորական ծառայության համար ոչ պիտանի ճանաչվելու կամ հաստիքների կրճատման, այդ թվում՝ ստորաբաժանման լուծարման, կապակցությամբ զինվորական ծառայությունից արձակվելիս պայմանագրային ժամկետային զինծառայողներին հաշվարկվում է դրամական օգնություն՝

- 1) 3 տարուց մինչև 10 տարի զինվորական ծառայության համար՝ օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հնգապատիկի չափով.
- 2) 10 տարուց մինչև 15 տարի զինվորական ծառայության համար՝ օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի տասնապատիկի չափով.
- 3) 15 տարուց մինչև 20 տարի զինվորական ծառայության համար՝ օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի տասնհինգապատիկի չափով.
- 4) 20 և ավելի տարի զինվորական ծառայության համար՝ օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի քսանհինգապատիկի չափով:

Մինչև 3 տարվա զինվորական ծառայության ստաժ ունեցող և առողջական վիճակի պատճառով զինվորական ծառայության համար ոչ պիտանի ճանաչվելու կապակցությամբ զինվորական ծառայությունից արձակվելիս ժամկետային պայմանագրային զինծառայողներին հաշվարկվում է դրամական օգնություն՝ օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի եռապատիկի չափով:

Պարտադիր զինվորական ծառայության օրենքով սահմանված ժամկետը լրանալու

կապակցությամբ, ինչպես նաև առողջական վիճակի պատճառով զինվորական ծառայության համար ոչ պիտանի ճանաչվելու կամ ընտանեկան պայմաններից ելնելով ժամկետից շուտ զինվորական ծառայությունից արձակվելիս պարտադիր ժամկետային զինծառայողներին հաշվարկվում է դրամական օգնություն՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած չափով, իսկ նույն կազմից այն զինծառայողին, ում հայրը և մայրը (այդ թվում՝ միայնակ մոր կարգավիճակ ունեցող մայրը) մահացած են՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած չափի քսանապատիկի չափով: Պարտադիր զինվորական ծառայության ընթացքում օրենքով սահմանված կարգով պայմանագրային զինվորական ծառայության անցած զինծառայողների պարտադիր զինվորական ծառայության ժամանակահատվածը հաշվարկվում է սույն հոդվածի 8-րդ մասում սահմանված դրամական օգնության իրավունք տվող պայմանագրային զինվորական ծառայության համապատասխան ստաժում:

Չինվորական ծառայության ընթացքում դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով ազատագրվման դատապարտվելու կամ զինվորական կոչումից զրկվելու կապակցությամբ կամ կարգապահական տույժի կարգով զինվորական ծառայությունից արձակված և հետագայում օրենքով սահմանված կարգով արդարացված նախկին զինծառայողն օգտվում է դրամական օգնություն ստանալու իրավունքից՝ զինվորական ծառայությունից արձակվելու օրվա դրությամբ ունեցած սույն հոդվածով սահմանված զինվորական ծառայության ստաժին համապատասխանող չափով, եթե չի դիմել վերականգնվելու զինվորական ծառայության մեջ: Նշված դեպքում զինծառայողի զինվորական ծառայության ժամկետը՝ մինչև սույն հոդվածի 8-րդ մասում սահմանված դեպքերում զինվորական ծառայությունից արձակվելը, համարվում է անընդմեջ:

Նախկինում զինվորական ծառայությունից արձակված և հետագայում օրենքով սահմանված կարգով կրկին պայմանագրային զինվորական ծառայության անցած զինծառայողներին սույն հոդվածի 8-րդ մասում սահմանված դեպքերում զինվորական ծառայությունից հերթական անգամ արձակվելիս դրամական օգնությունը հաշվարկվում է արձակման օրվա դրությամբ դրամական օգնության իրավունք տվող զինվորական ծառայության լրիվ ստաժի (առանց պարտադիր զինվորական ծառայության ստաժի հաշվարկի) և պայմանագրային զինվորական ծառայության լրիվ ստաժի մեջ առանձին ժամանակահատվածների համար սահմանված դրամական օգնության չափի բազմապատիկների տարբերության չափով: Ընդ որում, հերթական անգամ հաշվարկվող և նախկինում հաշվարկված դրամական օգնությունների բազմապատիկների հանրագումարը չի կարող գերազանցել ծառայության ընդհանուր ստաժի տվյալ խմբի համար սահմանված բազմապատիկի չափը: Սույն հոդվածի 8-րդ մասում չնշված ու օրենքով սահմանված այլ հիմքով պայմանագրային ժամկետային զինվորական ծառայությունից արձակված և հետագայում օրենքով սահմանված կարգով կրկին պայմանագրային զինվորական ծառայության անցած զինծառայողներին սույն հոդվածի 8-րդ մասում սահմանված դեպքերում զինվորական ծառայությունից արձակվելիս դրամական օգնություն հաշվարկվում է կրկին անգամ պայմանագրային զինվորական ծառայության մեջ գտնվելու ժամանակահատվածին համապատասխանող չափով:

Ժամկետային պայմանագրային և ժամկետային պարտադիր ծառայության սպայական կազմի զինծառայողներին տարվա ընթացքում մեկ անգամ հաշվարկվում է նաև դրամական օգնություն ծառայության նոր վայր տեղափոխվելու դեպքում՝

1) նախկին և նոր ծառայության վայրերի հեռավորությունը 50-100 կմ լինելու դեպքում՝ պաշտոնային դրույթաչափի 25 տոկոսի չափով,

2) նախկին և նոր ծառայության վայրերի հեռավորությունը 100 կմ և ավելի լինելու դեպքում՝ պաշտոնային դրույթաչափի 50 տոկոսի չափով:

Սույն հոդվածի 27-րդ մասում նախատեսված դեպքերում զինծառայողի հետ նոր ծառայության վայր մեկնող նրա ընտանիքի յուրաքանչյուր անդամին դրամական օգնություն հաշվարկվում է սույն հոդվածի 13-րդ մասի 1-ին կամ 2-րդ կետերով նախատեսված համապատասխան գումարի 10 տոկոսի չափով:

Ժամկետային պայմանագրային և ժամկետային պարտադիր ծառայության սպայական կազմի զինծառայողներին տարվա ընթացքում մեկ անգամ տրվում է նաև դրամական օգնություն՝ պաշտոնային դրույթաչափի չափով, հետևյալ դեպքերում՝

1) զինծառայողի ամուսնության, կամ

2) տարերային աղետի հետևանքով զինծառայողին սեփականության իրավունքով պատկանող գույքին վսաս պատճառվելու, կամ

3) զինծառայողի կամ նրա ընտանիքի անդամի երկարատև հիվանդության, կամ

4) զինծառայողի ընտանիքի անդամի մահվան:

Հաշմանդամության զինվորական կենսաթոշակ ստացող նախկին զինծառայողներին, ծառայության ընթացքում զոհված (մահացած) զինծառայողների ընտանիքների անդամներին Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած չափով տարվա ընթացքում մեկ անգամ տրվում է նաև միանվագ դրամական օգնություն:

47. Արդյո՞ք քաղաքացիական և զինվորական անձնակազմի համար գոյություն ունեն վարքագծի կանոններ, որոնք դրույթներ են պարունակում, «inter alia», կաշառքների, նվերների, հյուրասիրությունների, շահերի բախման և աշխատանքից ազատվելուց հետո գործունեության վերաբերյալ:

**Վարքագծի
կանոնների
սահմանում**

0 1 **2** 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Ներքին ծառայության կանոնագիրքը հաստատելու մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 03.12.1996թ.,

2. ՀՀ կառավարության 17.02.1993թ. N 48 որոշումը «Պաշտոնի բերումով ստացած նվերները պետությանը հանձնելու կարգի մասին»,

3. ՀՀ պաշտպանության նախարարի 26.05.2008թ. N 573-Ն հրամանը «Քաղաքացիական ծառայողի էթիկայի կանոնները հաստատելու մասին»,

4. Հարցագրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.

Մեկնաբանություններ

Քաղաքացիական ծառայողների համար հաստատված էթիկայի կանոնները որևէ դրույթներ չեն պարունակում նվերներ ստանալու դեպքում գործելակերպի մասին: Նման դրույթներ է պարունակում ՀՀ կառավարության 1993թ. որոշումը «Պաշտոնի բերումով ստացած նվերները պետությանը հանձնելու կարգի մասին», համաձայն որի պաշտոնական պարտականությունների կատարման ընթացքում ստացած նվերները պետք է հանձնվեն պետությանը: Սակայն ըստ զրուցակցի, քաղաքացիական ծառայողների մեծ մասը տեղյակ չէ այդ դրույթների մասին: Շահերի բախումների հետ կապված որոշ դրույթներ բովանդակվում են էթիկայի կանոններում, սակայն դրանք պատշաճ կերպով մանրամասնեցված չեն: Ինչ վերաբերում է աշխատանքից ազատվելուց հետո սահմանափակումներին, ապա համաձայն «Քաղաքացիական հատուկ ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի, քաղաքացիական ծառայողն իրավունք չունի աշխատել այն գործատուի մոտ, որի նկատմամբ նա վերահսկողություն է իրականացրել: Ինչ վերաբերում է զինվորականներին, ապա նրանց վարքագիծը կարգավորվում է ներքին ծառայության մասին կանոնագրքով, որը դրույթներ չի պարունակում շահերի բախումների և աշխատանքից ազատվելուց հետո իր վարքագծի վերաբերյալ:

ՀՀ ՊՆ՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարի 14.05.2008թ. N 573-Ն հրամանով սահմանվում են «Քաղաքացիական հատուկ ծառայության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 4-րդ հոդվածով նախատեսված Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության հանրապետական գործադիր մարմնում քաղաքացիական հատուկ ծառայության պաշտոն զբաղեցնող քաղաքացիական ծառայողի (այսուհետ՝ քաղաքացիական ծառայող) էթիկայի կանոնները: ՀՀ պաշտպանության նախարարի 20.09.2012թ. N 992-Ն հրամանով սահմանվում են «Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի կարգապահական կանոնագիրք» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված ՀՀ զինված ուժերի սպայի պատվի կանոնները՝ որպես սպայի վարվելակերպի, վարքագծի և փոխհարաբերությունների առանձնահատկությունները կարգավորող նորմեր, որոնց խախտումը համարվում է կարգապահական խախտում: Ինչ վերաբերում է քաղաքացիական և զինվորական անձնակազմի կողմից կաշառքներ, նվերներ և այլ նմանատիպ արժեքներ ստանալու համար պատասխանատվության հիմքերին, ապա նմանատիպ դեպքերում կիրառվում են ՀՀ քրեական օրենսգրքով (311-րդ, 312-րդ և 313-րդ հոդվածներ) և ՀՀ կառավարության ՀՀ կառավարության 17.02.1993թ. «Պաշտոնի բերումով ստացած նվերները պետությանը հանձնելու կարգի մասին» N 48 որոշմամբ սահմանված կարգավորումները:

ԹԻՅԿ՝ Չինվորական և քաղաքացիական անձնակազմի վարքագծի կանոնները կարգավորվում են նաև «Հանրային ծառայության մասին» օրենքի, 29-րդ հոդվածով (նվերներ ընդունելու արգելքի վերաբերյալ): Շահերի բախման մասին նշումը վերաբերում է միայն բարձրաստիճան պաշտոնյաներին և կարգավորվում է նույն օրենքի 30-րդ և 31-րդ հոդվածներով, որոնք վերաբերում են տարբեր իրավիճակներում շահերի բախումների կառավարմանը:

48. Արդյո՞ք գոյություն ունեն ապացույցներ, որ վարքագծի կանոնների խախտումը արդյունավետորեն պատասխան է ստանում և որ ծառայողական քննությունների արդյունքները հրապարակային են:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Իրավունք» թերթ, «Էսօր ոչ թե շատ արտակարգ պատահարներն են մեզ ձեռնտու, այլ քիչը», <http://www.lragir.am/index/arm/0/right/view/84934>, 29.06.2013թ.,
2. ՀՀ պաշտպանության նախարարության պաշտոնական կայքէջ, www.mil.am,
3. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.

Մեկնաբանություններ

Ըստ զրուցակցի՝ քաղաքացիական ծառայողի էթիկայի կանոնները բավականաչափ հստակ չեն, և դրանց մեծ ուշադրություն չի դարձվում քաղաքացիական ծառայողների վերապատրաստման ընթացքում: ՀՀ պաշտպանության նախարարության պաշտոնական կայքէջի ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ քաղաքացիական ծառայողների ծառայողական քննությունների մասին տեղեկատվությունը չի հրապարակվում: Ինչ վերաբերում է զինվորականների նկատմամբ ծառայողական քննություններին, ապա www.lragir.am պարբերականի հաղորդմամբ, ՀՀ պաշտպանության նախարարը ՀՀ Ազգային ժողովում 29.06.2013թ.-ին տեղի ունեցած խորհրդարանական լսումների ընթացքում շեշտել է, որ հարկ չկա զինծառայողների վերաբերյալ ծառայողական քննության արդյունքները ամբողջությամբ բացահայտել:

ՀՀ ՊՆ՝ ՀՀ զինված ուժերի կանոնագրքին հակասող վարքագծի կանոնների հայտնաբերված խախտումները բոլոր դեպքերում ստանում են իրենց արժանի գնահատականը և անցկացված ծառայողական քննության արդյունքները, որոնք կրում են ներգերատեսչական բնույթ, ձևակերպվում են համապատասխան հրամաններով, ինչի մասին տեղեկացվում է ՀՀ զինված ուժերի անձնակազմն իրեն վերաբերող մասով:

49. Արդյո՞ք զինվորականների և քաղաքացիականների համար պարբերաբար տեղի են ունենում հակակոռուպցիոն վերապատրաստման դասընթացներ:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Յետք» ինտերնետային թերթ, «Բարեվարքության ամրապնդման հայեցակարգի ներդրումը ՀՀ պաշտպանության նախարարությունում և միջազգային փորձը», <http://hetq.am/arm/news/30876/barevarqutyany-amrapndman-hayecakargi-nerdrumy-hh-pashtpanutyany-nakhararutyunum-ev-mijazgayin-pordzy.html>, 20.11.2013թ.,

Վարքագծի կանոնների խախտումներ

0 1 2 3 4

Հակակոռուպցիոն վերապատրաստում

0 1 2 3 4

2. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Օրենքով զինվորականների համար նախատեսված չէ պարբերաբար դասընթացների կազմակերպման պարտավորություն: Ըստ զրուցակցի՝ գոյություն չունի իրավական ակտ, որը սահմանի զինծառայողների համար այդպիսի թրեյնինգների անցկացման պարբերականություն և կարգ: Գործնականում այդպիսի թրեյնինգներ, ըստ զրուցակցի, չեն անցկացվում: Ինչ վերաբերում է քաղաքացիական ծառայողներին, ապա նրանց համար առնվազն 3 տարին մեկ անգամ նախատեսված է վերապատրաստում անցկացնելու պարտականություն: Սակայն այդ ծրագրերի մեջ, ըստ զրուցակցի, ընդգրկված չեն հակակոռուպցիոն թեմաներով ծրագրերը: Դրա հետ մեկտեղ, ըստ ՀՀ արդարադատության նախարարության իրավաբանական ինստիտուտի, պարբերաբար պետական ծառայողների համար անցկացվում են հակակոռուպցիոն թեմաներով դասընթացներ:

ՀՀ ՊՆ՝ Մեկնաբանություններ չկան, սակայն «Բարեվարքության ամրապնդման» նախաձեռնության շրջանակում նախատեսվում է նմանատիպ թրեյնինգների իրականացում: Մասնավորապես, դիտարկվում է Չեկույցում նշված ՀՀ ԱՆ իրավաբանական ինստիտուտում անցկացվող դասընթացների ՀՀ ՊՆ անձնակազմի ընդգրկման, ինչպես նաև ՊՆ ռազմաուսումնական հաստատությունների պրոֆեսորադասախոսական կազմից համապատասխան մասնագետների վերապատրաստման հնարավորությունները: Թրանսփարենսի Ինթերնեշլ բրիտանական կազմակերպության և Միացյալ Թագավորության պաշտպանության նախարարության հետ համաձայնություն է ձեռք բերվել վերապատրաստման նպատակով 2014թ. ՀՀ ՊՆ ներկայացուցիչ գործուղել այդ կազմակերպություններ: Այդ ծրագրի նպատակն է նպաստել «Բարեվարքության ամրապնդման» ազգային ծրագրի շրջանակում ուսումնական դասընթացի մշակմանը:

Զննության արդյունքների թափանցիկություն

0 1 2 3 4

50. Արդյո՞ք կոռուպցիոն հանցագործությունների մեջ մեղադրվող անձանց նկատմամբ իրականացված վարույթի արդյունքները հրապարակվում են, և արդյո՞ք վերջին տարիներին գոյություն ունեն կոռուպցիոն հանցագործությունների դեմ արդյունավետ պայքարի ապացույցներ:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. www.report.am կայքէջ, «Շատ զարմացա, որովհետև դա աննախադեպ երևույթ է», <http://report.am/am/news/society-41/hrayr-karaprtyan-vazgen-sargsyan-zoramas>, 04.02.2011թ.,
2. «Հրապարակ» օրաթերթ, «Սյուրռեալիստական պատկերներ խաղաղապահ գումարտակի առօրյայից», <http://www.hraparak.am/news/view/37768.html%D5%BE>, 02.08.2013թ.,

3. «Այսոր» ինտերնետային թերթ, «Ձերբակալվել է ՊՆ զինծառայողների սոց. պաշտպանության վարչության պետի տեղակալը», <http://www.aysor.am/am/news/2013/09/10/davit-davtyan/%D5%BE>, 10.09.2013թ.,
4. «Panorama.am» ինտերնետային թերթ, «Կաշառք վերցնելու կասկածանքով ՊՆ պաշտոնյա է ձերբակալվել», <http://www.panorama.am/am/law/2011/08/24/corruption/%D5%BE>, 24.08.2011թ.,
5. Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ, «Ռոժի դեմ խաղ չկա», <http://hcav.am/events/%D5%BE%D5%A1%D5%AC%D5%A5%D6%80%D5%AB-%D5%A1%D5%A2%D6%80%D5%A1%D5%B0%D5%A1%D5%B4%D5%B5%D5%A1%D5%B6%D5%B6-%D5%A8%D5%B6%D5%A4%D5%A4%D5%A5%D5%B4-%C2%AB%D5%A1%D5%BA%D5%A1%D5%B0%D5%B8%D5%BE-%D5%BF%D5%A1/>, 01.11.2010թ.,
6. «Իրավունք» թերթ, «Էսոր ոչ թե շատ արտակարգ պատահարներն են մեզ ձեռնադրում, այլ քիչը», <http://www.Iragir.am/index/arm/0/right/view/84934>, 29.06.2013թ.,
7. Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ, Հայաստանում կոռուպցիայի և հակակոռուպցիոն պայքարի ընդհանուր պատկերը, 23.08.2013թ., վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

2009-2013 թթ. ընթացքում «Հրապարակ» օրաթերթը, www.panorama.am, www.aysor.am կայքերը հրապարակեցին ՀՀ պաշտպանության նախարարության աշխատակիցների կողմից կոռուպցիոն հանցագործությունների մեղադրանքով քրեական գործեր հարուցելու մասին նյութեր: Դրա հետ մեկտեղ, կոռուպցիոն հանցագործությունների հրապարակումն իրականացվում է հիմնականում լրատվամիջոցների ջանքերով: Որպես ապացույց, հիշարժան է «Իրավունք» պարբերականի հրապարակած այն նյութը, որտեղ նշվում էր ՀՀ պաշտպանության նախարարի այն պնդումը, որ գործերը պետք է հրապարակվեն այնքանով, որքանով դրա պահանջն ունի հասարակությունը: Չնայած հարուցված քրեական գործերին, անցյալ տարիների ընթացքում մի շարք սկանդալային կոռուպցիոն գործեր կարճվեցին: Այսպես, կարճվեց հանրահայտ «Ռոժի» գործը: Ի դեպ, ըստ «Ազատություն» լրատվամիջոցի, այդ առիթով իր զարմանքը հայտնել է նաև ՀՀ ԱԺ պաշտպանության, ազգային անվտանգության և ներքին գործերի հանձնաժողովի նախագահը: Ընդհանուր առմամբ, ըստ Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ կազմակերպության հրապարակած զեկույցի, հասարակությունը չի վստահում, որ կառավարությունը պատրաստակամ է արդյունավետորեն պայքարել կոռուպցիայի դեմ:

Գրախոս 2՝ Համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Չեկույցում կոռուպցիայի դեմ արդյունավետ պայքարին վերաբերող հարցերի շուրջ բերված մեկնաբանությունները բավարար են եզրակացնելու համար, որ այդպիսի պայքար, ըստ էության, չկա: Ուստի առաջարկում եմ գնահատել 0:

ՀՀ ՊՆ՝ Ինչպես որ նշված է հարցադրման մեջ «Վարույթի արդյունքների հրապարակումը» ՀՀ օրենսդրությամբ ամրագրված պահանջ չէ և լրացուցիչ պարզաբանման է ենթակա: Եթե խոսքը գնում է նման տեղեկատվության հրապարակումը դաստիարակչական կամ կանխարգելիչ նպատակով օգտագործելուն, ապա դա կարելի է դիտարկել որպես առաջարկ:

Փորձագետ՝ Համաձայն եմ Գրախոս 2-ի հետ, գնահատականը վերանայվել է:

Գործընթացը դյուրացնող վճարներ

0 1 2 3 4

51. Արդյո՞ք կան միջոցներ «գործընթացի դյուրացման վճարների» դեմ պայքարելու համար:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Policy Forum Armenia. Կոռուպցիան Հայաստանում», Փոլիսի Ֆորում Արմենիա կազմակերպության զեկույց, հոկտեմբեր, 2013թ., վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
2. «Հայաստանում կոռուպցիայի և հակակոռուպցիոն պայքարի ընդհանուր պատկերը», Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ կազմակերպության զեկույց, 23.08.2013թ., վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
3. «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 26.05.2011
4. «Կաշառք ստանալու պահին ձերբակալվել է ՊՆ զինծառայողների սոցիալական պաշտպանության վարչության պետի տեղակալը», www.7or.am, <http://www.7or.am/am/news/view/56503/>, 10.09.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Ըստ ՀՀ օրենսդրության՝ զինվորական ծառայողները և քաղաքացիական հատուկ ծառայողներն իրավունք չունեն իրենց աշխատանքի համար ստանալու այլ վարձատրություն, քան օրենքով նախատեսված կարգով: «Գործընթացի դյուրացման վճարները» ըստ ՀՀ քրեական օրենսգրքի, համարվում են կաշառք, և դրանց համար նախատեսված է քրեական պատասխանատվություն: ՀՀ կառավարությունը բազմիցս հայտարարել է, որ անհանդուրժողականություն է դրսևորում կաշառակերության դեմ: Իբրև նշվածի ապացույց կարող է ծառայել 2013թ. սեպտեմբերին ՀՀ պաշտպանության նախարարության զինծառայողների սոցիալական պաշտպանության վարչության պետի տեղակալի ձերբակալությունը, որը մեղադրվում էր նրանում, որ անձին իրավունքի տրամադրումը արագացնելու համար պահանջել էր 1000 ԱՄՆ դոլլար: Սակայն չնայած գոյություն ունեցող իրավական կարգավորումներին և վերը շարադրված փաստին, Փոլիսի Ֆորում Արմենիա և Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ կազմակերպությունների զեկույցների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ «գործընթացի դյուրացման վճարները» Հայաստանում առհասարակ, պաշտպանության ոլորտում նույնպես համատարած երևույթ են:

Գրախոս 2` Համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Չեկույցում կոռուպցիայի դեմ արդյունավետ պայքարին վերաբերող հարցերի շուրջ բերված մեկնաբանությունները բավարար են եզրակացնելու համար, որ կոռուպցիայի, այդ թվում՝ «գործընթացի դյուրացման վճարները» դեմ պայքար ըստ էության չկա, ուր մտաց այն արդյունավետ լինի կամ ոչ: Ուստի առաջարկում եմ գնահատել 0:

Փորձագետ` Համաձայն չեմ 0 գնահատականի հետ, քանի որ այն, ըստ մոդելային պատասխանների, կնշանակի, որ օրենքով դրանք թույլատրվում են և պաշտոնապես խրախուսվում են:

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

52. Արդյո՞ք զինված ուժերն ունեն ռազմական դոկտորին, որը նշում է կոռուպցիան որպես գործողությունների արդյունավետությունը փաստող կարևոր խնդիր:

**Ռազմական
դոկտորին**

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. Հարցագրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

ՀՀ զինված ուժերում բազմիցս նշվել է կոռուպցիայի նկատմամբ անհանդուրժողական վերաբերմունքի մասին: Սակայն զինվորական կառույցները չեն հրապարակել համապատասխան փաստաթուղթ, որը կվերաբերեր զինված ուժերում և պաշտպանական կառույցներում կոռուպցիոն ռիսկերի համապարփակ վերլուծությանը և համապատասխան միջոցառումներին: Ըստ գրուցակցի՝ չկա նաև համապատասխան փաստաթուղթ, որը կվերլուծեր և կգնահատեր կոռուպցիոն ռիսկերը մարտական գործողությունների/ծավալման ընթացքում և կսահմաներ դրանց նվազեցման ուղղությամբ համապատասխան միջոցառումները:

ՀՀ ՊՆ՝ Բացը կլրացվի Բարեվարքության ամրապնդման իրականացման պլանի ընդունմամբ:

53. Արդյո՞ք բոլոր մակարդակների հրամանատարներն անցնում են վարժանքներ կոռուպցիայի հարցերի վերաբերյալ՝ համոզվելու համար, որ այդ հրամանատարները երաշխավորված են կոռուպցիոն ռիսկերից՝ վերջիններիս ծավալման ժամանակ: Եթե այո, կա՞ն ապացույցներ, որ նրանց կիրառում են այս գիտելիքները գործնականում:

Վարժանքներ

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. Հարցագրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Ըստ գրուցակցի՝ զինված ուժերում զինվորական հրամանատարների համար կոռուպցիոն վարժանքներ իրականացնելու պահանջ նախատեսված չէ:

ՀՀ ՊՆ՝ Հարցը պարբերաբար քննարկվում է ՀՀ պաշտպանության նախարարի

խորհրդակցությունների և հանդիպումների ընթացքում, սակայն վարժանքների անցկացում նախատեսված չէ: Բացը կլրացվի «Բարեվարքության ամրապնդման իրականացման» պլանի ընդունմամբ:

Հակակոռուպցիոն մոնիտորինգ

0 1 2 3 4

54. Արդյո՞ք համապատասխան վարժանք ստացած անձինք գործուղվում են մարտական գործողության / խաղաղապահ գործողությունների վայրեր՝ կոռուպցիոն ռիսկերի մոնիտորինգի իրականացման համար:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. Հարցագրույց Չրուցակից 1-ի հետ, ՀՀ պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Ըստ զրուցակցի՝ պաշտպանության նախարարությունը չունի համապատասխան ընթացակարգեր, որոնց համաձայն համապատասխան վարժանք ստացած մասնագետները գործուղվում են գործողությունների վայր՝ կոռուպցիոն ռիսկերի մոնիտորինգի իրականացման համար:

ՀՀ ՊՆ՝ Ներքին առևտրի և Վերահսկիչ վարչությունների աշխատակիցները պարբերաբար գործուղվում են զորամասեր ստուգումների, իսկ ՀՀ տարածքից դուրս խաղաղապահ առաքելություններին մասնակցող ստորաբաժանումներ նման գործողությունների կազմակերպումը նպատակահարմար չէ, քանի որ ՀՀ զինված ուժերի ստորաբաժանումները խաղաղապահ առաքելություններին մասնակցում են փոքրաքանակ թվակազմով, այլ պետությունների զինվորական կազմավորումների կազմում և, որպես կանոն, կոռուպցիոն ռիսկ պարունակող գործառույթներ չունեն:

ԹԻ ՊԱԾ՝ Գնահատականը պահպանվում է: Պաշտպանության նախարարության առաջին տեսակետը չի վերաբերում մասնավորապես ռազմական գործողությունների մեջ ներգրավված զորամասերին:

Պայմանագրերի նկատմամբ վերահսկողություն

0 1 2 3 4

55. Արդյո՞ք գոյություն ունեն ուղեցույցներ և անձնակազմի վարժանքներ, որոնք առնչվում են մարտական գործողությունների վայրի կամ խաղաղապահ գործողությունների ընթացքում պայմանագրային հարաբերությունների հաստատման հարցում հակակոռուպցիոն պայթարին:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. Հարցագրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Հայաստանը խաղաղապահ առաքելություններ է գործուղել Աֆղանստան, Կոսովո, ինչպես նաև խաղաղապահ առաքելություններ է ունեցել Իրաքում: Բոլոր այս դեպքերում հայ խաղաղապահները գործել են որոշակի կոնտինգենտի կազմում, որն էլ հոգացել է հայ խաղաղապահների բոլոր կարիքները: Հայաստանը երբևէ իր միջոցներով որևէ գնում չի իրականացրել խաղաղապահ գործողությունների համար: Հետևաբար, Հայաստանը երբևէ օտարերկրյա պետությունում գտնվող իր կոնտինգենտի համար գնումներ կատարելու անհրաժեշտություն չի ունեցել: Գնումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսդրությամբ կարգավորվում է միայն ՀՀ սահմաններում կատարվող գնումների հետ կապված հարցեր: Պայմանագրերի կնքումը ՀՀ սահմաններից դուրս չի կարգավորվում ՀՀ օրենքով:

56. Արդյոք մասնավոր պահնորդական ծառայությունները ներգրավվում են ռազմական գործողություններում և եթե այո, արդյոք նրանք ենթակա են նույն վերահսկողությանը, ինչ զինված ուժերը:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 27.11.2008թ.,
2. «Մասնավոր պահնորդական գործունեության մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 09.09.2012թ.,
3. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Պաշտպանության գործում ներգրավվող կառույցների կազմը հաստատվում է «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքով: Համաձայն այդ օրենքի՝ պաշտպանությունը իրականացվում է միայն զինված ուժերի միջոցով: Ազգային անվտանգության ստորաբաժանումները, քաղաքացիական պաշտպանության գործերը և ոստիկանության գործերը կարող են ներգրավվել միայն ռազմական դրության ժամանակ: Ըստ օրենքի՝ այլ կազմավորումների ներգրավումն արգելվում է: Միաժամանակ մասնավոր պահնորդական գործունեությունը կարգավորվում է 2012 թվականին ընդունված «Մասնավոր պահնորդական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքով, որտեղ սահմանվում է, որ պահնորդական ծառայությունների պատվիրատու կարող են լինել միայն իրավաբանական անձինք: Ըստ զրուցակցի՝ մասնավոր պահնորդական գործունեությունն իրականացնող կազմակերպությունները չեն ներգրավվում պաշտպանության գործերին: Բացի այդ, մամուլում առկա չէ որևէ տեղեկատվություն այն մասին, որ պաշտպանության նախարարությունը դիմել է պահնորդական կազմակերպությունների ծառայությանը:

Մասնավոր ռազմական կապալառուներ

0 1 2 3 4

ԳՆՈՒՄՆԵՐ

Օրենսդրություն

0 1 2 3 4

57. Արդյո՞ք երկիրն ունի օրենսդրություն, որը կարգավորում է պաշտպանության կարիքների համար գնումները հատուկ հակակոռուպցիոն դրույթներով, և արդյո՞ք որոշակի գնումների տեսակներ բացառություն են կազմում այդ օրենքներից:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 22.12.2010թ.,
2. Armeff News կայք, «Կընդունվի «Ռազմարդյունաբերական համալիրի մասին» ՀՀ օրենք», http://armef.com/news/category/comment/article/article_1383482073, 03.11.2013թ.,
3. «Ռազմարդյունաբերական համալիրի մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծ, <http://www.mil.am/files/iravakan%20akt2PN-3.pdf>,
4. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Այս պահի դրությամբ Հայաստանը չունի պաշտպանության և ազգային անվտանգության կարիքների համար գնումների հետ կապված հարցերի կարգավորմանը նվիրված հատուկ օրենսդրություն: Պաշտպանության կարիքների համար գնումները կարգավորվում են գնումների մասին միասնական օրենսդրությամբ, որը որևէ յուրահատկություն չի նախատեսում պաշտպանության ոլորտի գնումների համար: Ըստ Գնումների մասին օրենքի, եթե գնումը պարունակում է պետական կամ ծառայողական գաղտնիք, ապա այն իրականացվում է սահմանափակ ընթացակարգերի միջոցով: Ըստ զրուցակցի, այսօր ռազմական կարիքների բավարարման համար կատարվող գնումները իրականացվում են սահմանափակ ընթացակարգերի միջոցով: Դրա հետ միասին, ըստ Armeffnews կայքի, 2013թ. հոկտեմբերին ՀՀ կառավարությունը համաձայնություն է տվել «Ռազմարդյունաբերական համալիրի մասին» ՀՀ օրենքի նախագծին, որով արդեն իսկ կկարգավորվեն պաշտպանական պատվերների հետ կապված հարցերը:

ՀՀ ՊՆ՝ ՀՀ օրենսդրությամբ՝ ՀՀ Պաշտպանության նախարարության գնումների գործընթացի համար հատուկ կարգ սահմանված չէ, ուստի և գնումներն իրականացվում են բացառապես ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված կարգով: Որպես առանձնահատկություն կարող է նշվել այն հանգամանքը, որ գնման առարկան պետական կամ ծառայողական գաղտնիք պարունակելու դեպքում գնումն իրականացվում է սահմանափակ ընթացակարգի (Օրենքի 19-րդ հոդված) կամ փակ շրջանակային համաձայնագրերի կնքման միջոցով, որի կիրարկման կարգը հաստատվել է ՀՀ կառավարության 20.09.2012թ. N 1259-Ն որոշմամբ:

58. Արդյո՞ք պաշտպանության կարիքների համար ձեռքբերումների ցիկլը՝ սկսած կարիքների գնահատման, պայմանագրի կնքման, կատարման և լուծման, ու վերջացրած գույքի օտարման փուլով, հասանելի է հանրության համար:

Գնումների թափանցիկ ցիկլ

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 22.12.2010թ.,
2. Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակի զեկույց, «Չինված ուժերի նկատմամբ ժողովրդավարական, քաղաքացիական և հասարակական վերահսկողության հնարավորությունները Հայաստանում», <http://hcav.am/wp-content/uploads/2012/04/Report.pdf>, Վանաձոր, 2012թ.,
3. Տեղեկատվության ազատության կենտրոնի զեկույց, «Գրենական պարագաների գնումները նախարարություններում 2009-2011թթ.», http://www.foi.am/u_files/file/Grenakan.pdf,
4. 2013թ. ինտերակտիվ բյուջե, <https://www.e-gov.am/interactive-budget/>,
5. ՀՀ պետական գնումների համակարգ, <http://gnumner.am/am/category/136/1.html>,
6. ՀՀ կառավարության 04.07.2013թ. N740-Ն որոշումը «2014-2016թթ. Միջնաժամկետ ծախսային ծրագիրը հաստատելու մասին», https://e-gov.am/u_files/file/decrees/kar/2013/07/13_740.pdf,
7. ՀՀ պաշտպանության նախարարության կայքէջ, www.mil.am:

Մեկնաբանություններ

Ըստ Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակի հրապարակած զեկույցի՝ պաշտպանական կարիքների համար բոլոր գնումները կազմում են պետական և ծառայողական գաղտնիք և հրապարակայնորեն հասանելի չեն: Դա վերաբերում է ինչպես ռազմական կարիքների բավարարման համար կատարվող գնումներին, այնպես էլ բյուջեի ոչ ռազմական հատվածին: 2013թ. դրությամբ ՀՀ պաշտպանության նախարարության կայքէջում, ինչպես նաև 2014-2016թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրում ՀՀ պաշտպանության նախարարության կարիքների գնահատման վերաբերյալ տեղեկատվությունը բացակայում է: 2013թ. ընթացքում բաց ընթացակարգերով կնքված պայմանագրերի մասին տեղեկատվությունը հրապարակված է ՀՀ գնումների պետական համակարգի պաշտոնական կայքէջում: Մյուս ընթացակարգերով կնքված պայմանագրերի մասին տեղեկատվությունը բացակայում է: Ո՛չ ՀՀ պաշտպանության նախարարության պաշտոնական կայքէջը, ո՛չ էլ ՀՀ գնումների պետական համակարգի կայքէջը տեղեկատվություն չեն պարունակում պայմանագրերի կատարման ընթացքի և միջոցների օտարման վերաբերյալ: Ըստ գրուցակցի, տեղեկատվությունը պայմանագրի կատարման ընթացքի վերաբերյալ հրապարակվում է միայն այն դեպքում, երբ մատակարարը խախտում է պայմանագրային պարտավորությունները:

ՀՀ ՊՆ՝ Հարցի վերաբերյալ մեկնաբանությունների առաջին մասը հակասում է երկրորդ մասին, քանի որ առաջին մասում նշվում է, որ ՀՀ ՊՆ-ի կողմից կատարվող բոլոր գնումները պարունակում են պետական կամ ծառայողական գաղտնիք և հասանելի չեն հանրությանը, այնինչ, երկրորդ մասում խոսվում է ՀՀ ՊՆ-ի կողմից

իրականացված բաց ընթացակարգերի արդյունքում կնքված և հրապարակված պայմանագրերի մասին:

Անհրաժեշտ է նշել, որ ՀՀ ՊՆ-ի կողմից գնումներն իրականացվում են «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի (այսուհետև՝ Օրենք) 17-րդ հոդվածով նախատեսված գրեթե բոլոր տեսակի գնման ընթացակարգերը, իսկ դրանց արդյունքում կնքված պայմանագրերի վերաբերյալ հայտարարությունները (հաշվետվությունները), որոնց ձևերը հաստատված են ՀՀ ֆինանսների նախարարի 02.08.2013թ. թիվ 667 հրամանով և պարունակում են ամբողջական տեղեկատվություն, Օրենքի 10-րդ հոդվածով սահմանված կարգով հրապարակվում են գնումների պաշտոնական տեղեկագրում, իսկ եթե գնման առարկան պարունակում է պետական կամ ծառայողական գաղտնիք, ապա այդ տեղեկատվությունը չի հրապարակվում և օրենսդրությամբ սահմանված կարգով (Օրենքի 8-րդ հոդված) ուղարկվում է լիազորված մարմին:

Ինչ վերաբերվում է պայմանագրերի կատարման նկատմամբ իրականացվող հսկողությանը, ապա Կարգի 17-րդ կետի համաձայն այդ գործառույթը դրված է պատասխանատու ստորաբաժանման (կոնկրետ վարչության) վրա, իսկ այդ հսկողության ընթացքում որևէ տեղեկություն հրապարակելու պահանջ գնումների մասին ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված չէ: Հարկ է նկատել, որ մասնակցի կողմից պայմանագիրը խախտելու դեպքում կիրառվում են պայմանագրով նախատեսված պատասխանատվության միջոցները, որոնց վերաբերյալ տեղեկատվություն հրապարակելու մասով Նույնպես որևէ օրենսդրական պահանջ գոյություն չունի: Իսկ համապատասխան հիմքերի առկայության դեպքում գնման պայմանագրերը միակողմանի լուծարելուց հետո՝ լուծարման համար հիմք հանդիսացող բոլոր փաստաթղթերը, լիազորված մարմնի կողմից սահմանված ձևով ուղարկվում են «Գնումների աջակցման կենտրոն» ՊՈԱԿ՝ գնումների գործընթացին մասնակցելու իրավունք չունեցող մասնակիցների ցուցակում ներառելու նպատակով ընթացակարգ վարելու համար: Վերջիններիս վերաբերյալ տեղեկատվությունը հրապարակվում է կայքում: Այսինքն, ենթադրվում է, որ մնացած պայմանագրերը կատարվել են պայմանագրային դրույթներով:

ԹԻՅԿ՝ Մեր դիտարկումներով, հանրությունը տեղեկացված չէ պայմանագրային պարտավորությունների իրականացման որակի, դրանց հանձնման-ընդունման, վճարումների և տույժերի-տուգանքների մասին: Գնումների գործընթացում առկա խնդիրների մասին հնարավոր է տեղեկանալ միայն կազմակերպությունների սև ցուցակից կամ բողոքարկման գործընթացից՝ այն դեպքում, երբ պայմանագրային պարտավորությունների կատարման վերաբերյալ կողմերի միջև առկա է վեճ:

Փորձագետ՝ Այն պնդումը, որը գնումները հրապարակային չեն, վերցված է Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակի զեկույցից: Դա վերաբերում էր 2012թ.-ից առաջ գոյություն ունեցող իրավիճակին և այն ժամանակ համապատասխանում էր իրականությանը:

ԹԻ ՊԱԾ՝ Առաջարկում ենք 2 գնահատական, քանի որ պաշտպանական գնումների ցիկլի մասին տեղեկատվություն զետեղվում է հանրությանը ներկայացված ամփոփման մեջ:

59. Արդյո՞ք պաշտպանության ոլորտի գնումների վերահսկողության մեխանիզմներ գոյություն ունեն, և արդյո՞ք այդպիսի մեխանիզմները թափանցիկ են և արդյունավետ:

Վերահսկողության մեխանիզմներ

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. Ստամբուլյան գործողությունների ծրագիր. մոնիտորինգի երկրորդ շրջան. Հայաստան. առաջընթացի զեկույց, ՏՀԶԿ զեկույց, 20.02.2012թ., վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013.:
2. «Հակակոռուպցիոն ռեֆորմները Արևելյան Եվրոպայում և Կենտրոնական Ասիայում. առաջընթացն ու մարտահրավերները, 2009-2013թթ.», ՏՀԶԿ զեկույց, 2013թ., վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.:
3. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 22.12.2010թ.:
4. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Գնումների մասին օրենսդրությունը նախատեսում է գնումների նկատմամբ վերահսկողություն միայն ընթացակարգերի ապահովման առումով, որոնք աշխատում են այն դեպքում, երբ անձը բողոքարկում է գնումների ընթացակարգեր իրականացնող անձանց գործողությունները: Ըստ «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի՝ գնումների վերաբերյալ բողոքները քննելու համար ձևավորվում է Գնումների բողոքարկման հանձնաժողով, որը բացարձակ անկախ մարմին է: Ընդ որում, խորհրդի կազմում ներգրավված է նաև ներկայացուցիչ հասարակական կազմակերպություններից: Ըստ ՏՀԶԿ զեկույցի՝ բողոքարկման հանձնաժողովի արդյունավետությունը պայմանավորված է նրանով, որ մասնակիցը կարող է բողոքարկել պատվիրատուի և գնահատման հանձնաժողովի ցանկացած որոշում, ներառյալ՝ գնման ձևը ընտրելու որոշումը: 2011-2013թթ. ընթացքում, ըստ պետական գնումների համակարգի հաշվետվության, գնումների բողոքարկման խորհուրդ պաշտպանության նախարարության ստացվել է ընդամենը 19 բողոք, որոնցից բավարարվել է 11-ը, 4-ը թողնվել առանց քննության: Բողոքարկման հանձնաժողովի նիստերի որոշումները հրապարակվում են ինտերնետային կայքում: Մամուլում որևէ հրապարակում գոյություն չունի գնումների բողոքարկման հանձնաժողովի աշխատանքի անարդյունավետության մասին:

ՀՀ ՊՆ՝ Ոչ միայն պաշտպանության ոլորտի, այլ ընդհանրապես ՀՀ-ում իրականացվող գնումների վերահսկողության մեխանիզմները բավականին արդյունավետ են և հնարավորություն են տալիս մասնակիցներին պաշտպանելու իրենց խախտված իրավունքները գնման գործընթացի ցանկացած փուլում: Մասնակիցների կողմից ահազանգեր, բողոքներ ներկայացնելու, դրանց քննարկման կարգերը, բողոքը քննող հանձնաժողովի վերաբերյալ տեղեկությունները և նմանատիպ այլ հարցերը կարգավորվում են Օրենքի 6-րդ բաժնով, Կարգի 10-րդ և 11-րդ գլուխներով: Բացի վերոնշյալը՝ մասնակիցը ցանկացած ժամանակ կարող է դիմել դատարան՝ բողոքարկելով պետական մարմինների կողմից կայացրած որոշումները կամ վիճարկելու իր խախտված իրավունքները:

Ի լրումն՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարության ոլորտի գնումների գործընթացի վերահսկման մեխանիզմներից է հանդիսանում նաև ՀՀ պաշտպանության նախարարության աշխատակազմի վերահսկիչ վարչության կողմից պարբերաբար առանձին ապրանքների գնման գործընթացի, գների և որակի համապատասխանության վերստուգումը, բացի դա, 2011թ. ՀՀ պաշտպանության նախարարի N 606 հրամանով, գործընթացին ներգրավված կառույցներին հանձնարարվել է խիստ վերահսկել մատակարարներից ստացվող ապրանքների համապատասխանությունը տեխնիկական բնութագրերին, շեղումներ հայտնաբերելու դեպքում, անմիջապես արձագանքվում է և կիրառվում պայմանագրով նախատեսված միջոցներ մատակարարների նկատմամբ:

ԹԻՅԿ՝ Մեր դիտարկումներով, վերահսկողության մեխանիզմները թափանցիկ ու արդյունավետ չեն, քանի որ չկա հասարակության մասնակցություն կամ կատարված ստուգումների վերաբերյալ որևէ հաշվետվություն՝ բացի Վերահսկիչ պալատի հաշվետվություններից:

ԹԻ ՊԱԾ՝ Առաջարկում ենք գնահատականը իջեցնել 3-ի, քանի որ բողոքարկման գործընթացը փորձագետի մեկնաբանության մեջ նշված վերահսկողության միակ ձևն է: Գնահատականը կարող է բարձրանալ 4-ի, միայն եթե փորձագետը հաստատի ՊՆ-ի մեկնաբանությունը այն մասին, որ այն կատարում է գնային համապատասխանության կանոնավոր ստուգումներ:

Փորձագետ՝ Համաձայն եմ 3 գնահատականի հետ: Թեև ՊՆ-ի կողմից նշված ստուգումներն իսկապես իրականացվում են, դրանք միտված չեն գնորդների շահերը պաշտպանելու: Բողոքարկման մեխանիզմից բացի, գնումների ընթացակարգերի նկատմամբ վերահսկողության այլ մեխանիզմներ գոյություն չունեն:

Գնումների հրապարակայնություն

60. Արդյո՞ք գոյություն ունեցող և պոտենցիալ պաշտպանական գնումները հանրամատչելի են:

Աղբյուրներ և հղումներ

0 1 2 3 4

1. Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակի զեկույց, «Չինված ուժերի նկատմամբ ժողովրդավարական, քաղաքացիական և հասարակական վերահսկողության հնարավորությունները Հայաստանում», <http://hcav.am/wp-content/uploads/2012/04/Report.pdf>, Վանաձոր, 2012թ.,

2. ՀՀ ֆինանսների նախարարության գնումների համակարգի կայքէջ, <http://gnumner.am/am/category/35/1.html>,

3. ՀՀ կառավարության 04.07.2013թ. N 740-Ն որոշում,

4. ՀՀ կառավարության 20.12.2012թ. N1616-Ն որոշման 12-րդ հավելված:

Մեկնաբանություններ

ՀՀ պաշտպանության նախարարության կարիքների համար ընթացիկ տարվա ընթացքում ձեռք բերվող ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների

ցանկը հրապարակված է ՀՀ կառավարության 20.12.2012թ. N1616-Ն որոշման 12-րդ հավելվածում: Ըստ զրուցակցի՝ հրապարակված չեն միայն ռազմական տեխնիկայի ձեռք բերման համար ծախսերը, որոնք կազմում են ռազմական բյուջեի մոտ 20 տոկոսը: Ինչ վերաբերում է ապագա ծախսերին, ապա 2014-2016թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագիրը տեղեկատվություն չի պարունակում ապագայում ձեռք բերվելիք գնումների մասին:

ՀՀ ՊՆ՝ Այո, հանրամատչելի են, բացառությամբ պետական կամ ծառայողական գաղտնիք պարունակող գնումներից: Ընդհանրապես, գնումներին վերաբերող ողջ անհրաժեշտ տեղեկատվությունը սահմանված կարգով տեղադրվում է (հրապարակվում է) գնումների պաշտոնական տեղեկագրում (Օրենքի 10-րդ և 24-րդ հոդված, ՀՀ կառավարության 05.12.2013թ. N 1370-Ն որոշմամբ հաստատված էլեկտրոնային ձևով գնումների կատարման կարգի 15-րդ կետ):

ԹԻ ՊԱԾ՝ Առաջարկում ենք 1 գնահատական՝ հաշվի առնելով, որ ընդհանուր գնումների վերաբերյալ տեղեկատվությունը հանրությանը հասանելի է, իսկ պաշտպանական գնումներինը՝ ոչ:

61. Ի՞նչ ստանդարտներ և ընթացակարգեր (օրինակ՝ համապատասխանության ծրագրեր և քիզնեսի վարքագծի կանոններ) պետք է ունենան պաշտպանության նախարարության գնումներին մասնակցող կազմակերպությունները:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 22.12.2010թ.,
2. ՀՀ կառավարության 10.02.2011թ. «Գնումների գործընթացի կազմակերպման մասին» N168-Ն որոշում,
3. ՀՀ կառավարության 20.10.2011թ. «Գնումների հնարավոր մասնակիցների նախատրակավորման կարգը հաստատելու մասին» N1481-Ն որոշում,
4. ՀՀ պետական գնումների համակարգի պաշտոնական կայքէջ, www.gnumner.am,
5. Հարցագրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20,12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Գնումների մասին օրենքը նախատեսում է, որ կազմակերպությունները, որոնց գործադիր մարմնի ներկայացուցիչը հայտը ներկայացնելու պահին նախորդող 3 տարիների ընթացքում դատապարտված է եղել կոռուպցիոն հանցագործությունների համար, չի կարող մասնակցել գնումների գործընթացին: Ըստ զրուցակցի՝ գործնականում կազմակերպությունը այդ մասին ուղղակի ներկայացնում է իր կողմից ստորագրված հայտարարություն: Հակակոռուպցիոն համապատասխանության ծրագրեր ունենալու վերաբերյալ որևէ պահանջ օրենքը չի պարունակում: Պետական գնումների համակարգի պաշտոնական կայքէջում

Կազմակերպություններին ներկայացվող պահանջներ

0 1 2 3 4

տեղադրված հրավերների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ հրավերում ևս համապատասխանության ծրագրեր ունենալու պահանջ նախատեսված չէ:

ՀՀ ՊՆ՝ Բիզնեսի վարքագծի կանոններ, որպես այդպիսին, գոյություն չունեն, հետևապես չեն կարող ընդգրկվել հրավերում, որի օրինակելի ձևը նույնպես հաստատված է լիազորված մարմնի կողմից:

Հարկ է նշել, որ Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի համաձայն, ընթացակարգերին մասնակցելու իրավունք չունեն անձինք, որոնց գործադիր մարմնի ներկայացուցիչը հայտը ներկայացնելու պահին նախորդող երեք տարիների ընթացքում դատապարտված է եղել տնտեսական գործունեության կամ պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործության համար, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դատվածությունը օրենքով սահմանված կարգով հանված կամ մարված է: Միաժամանակ, Կարգի 79-րդ կետը սահմանում է, որ մասնակիցների՝ Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված՝ «Մասնակցության իրավունքը» չափանիշը (որը ներառում է նաև վերևի պարբերությունը) գնահատվում է հետևյալ կարգով՝

1) եթե մասնակիցը հայտով ներկայացրել է օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված պահանջներին իր տվյալների համապատասխանության մասին գրավոր հայտարարություն, ապա տվյալ մասնակիցն իրավունք է ստանում մասնակցելու գնման ընթացակարգին:

2) բացի հայտարարությունից, օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված պահանջների հիմնավորման նպատակով մասնակցից, այդ թվում՝ ընտրված մասնակցից այլ փաստաթղթեր չեն կարող պահանջվել:

Ստացվում է, որ օրենսդրությամբ ուղղակի արգելում է Օրենքի 5-րդ կետի 1-ին մասով նախատեսված հանգամանքներն ապացուցելու համար մասնակցից պահանջել որևէ փաստաթուղթ՝ բացառությամբ իր կողմից հաստատված գրավոր հայտարարության: Չնայած կարգի 87-րդ մասի համաձայն գնումների համակարգողը և (կամ) գնահատող հանձնաժողովը կարող են ստուգել մասնակցի ներկայացրած տվյալների իսկությունը՝ օգտագործելով պաշտոնական աղբյուրներից ստացված տվյալներ կամ դրա մասին ստանալով իրավասու մարմինների գրավոր եզրակացությունը:

ԹԻՅԿ՝ Բացի այդ, կազմակերպությունները չպետք է ճանաչված լինեն սևակ դատարանի կողմից, չունենան ժամկետանց պարտքեր հարկային և պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների գծով, և ներառված չլինեն գնումների գործընթացին մասնակցելու իրավունք չունեցող մասնակիցների «սև» ցուցակում:

Ռազմավարությունից բխող կարիքներ

62. Արդյո՞ք գնումները բխում են հրապարակային և պատշաճ եղանակով աուդիտի ենթարկվող գործունեության ծրագրից, որը բխում է ազգային անվտանգության ռազմավարությունից:

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. ՀՀ Ազգային ժողովի կանոնակարգ-օրենք, ընդունված՝ 20.02.2002թ. <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=38&lang=eng>,

2. ՀՀ կառավարության 04.07.2013թ. N740-Ն որոշումը «2014-2016թթ. Միջնաժամկետ ծախսային ծրագիրը հաստատելու մասին», https://e-gov.am/u_files/file/decrees/kar/2013/07/13_740.pdf,
3. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Ըստ զրուցակցի՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարության գնումները պլանավորվում են համաձայն վերջինիս գործունեության ծրագրի: Հրապարակային աղբյուրների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ պաշտպանության նախարարության գործունեության ծրագիրը հրապարակված չէ: ՀՀ պաշտպանության նախարարության առաջնահերթությունների մասին տեղեկություններ չի պարունակում նաև 2014-2016թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագիրը: Ըստ զրուցակցի՝ ծրագրերի պլանավորում իրականացնելիս հաճախ հղում է կատարվում ազգային անվտանգության ռազմավարության վրա, սակայն դրա հիմնավորվածությունը երբեք վերահսկողության չի ենթարկվում:

63. Արդյո՞ք պաշտպանության կարիքների համար գնումները հիմնված են հստակ բնութագրված չափանիշների և հստակ ծավալների վրա:

Կարիքների քանակական գնահատում

Աղբյուրներ և հղումներ

1. ՀՀ կառավարության 20.12.2012թ. N1616-Ն որոշման 12-րդ հավելված,
 2. www.mediamaill.am կայքէջ, «Ինչ է փոխվել պետական գնումների ոլորտում», <http://topnews.mediamaill.am/?id=54376%D5%BE>, 25.10.2013թ.,
 3. «Կոռուպցիայի դեմ պայքարը անցումային տնտեսություններում», ՏՀԶԿ զեկույց,
 4. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.:

0 1 2 3 4

Մեկնաբանություններ

ՀՀ կառավարության 20.12.2012թ. N1616-Ն որոշման 12-րդ հավելվածի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ հստակ նշված է յուրաքանչյուր ապրանքի քանակը: Պաշտպանության նախարարությունը չի կարող սեփական նախաձեռնությամբ ձեռք բերել ավելին, քան սահմանված է: Ինչ վերաբերում է տեխնիկական բնութագրերին, ապա, ըստ զրուցակցի, տեխնիկական բնութագրերի անհստակությունը երկար ժամանակ կոռուպցիոն լուրջ ռիսկեր էր պարունակում: Ըստ www.mediamaill.am կայքի՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարի տեղակալը 25.10.2013թ.-ին տեղեկացրել է, որ ՀՀ կառավարությունը հաստատել է մի շարք

ապրանքների տեխնիկական բնութագրերը: Այնուամենայնիվ, ըստ զրուցակցի, տեխնիկական բնութագրերի խնդիրը դեռևս ամբողջությամբ լուծված չէ:

ՀՀ ՊՆ՝ Պաշտպանության նախարարության կարիքների համար գնումները պլանավորելիս հստակ սահմանվում են գնման ենթակա ապրանքների քանակները, միավորի նախահաշվային գները, իսկ տեխնիկական բնութագրերը կազմվում են Օրենքի 12-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան: Հարկ է նշել, որ ՀՀ կառավարության 18.04.2013թ. N 441 որոշմամբ հաստատված մի շարք ապրանքատեսակների տեխնիկական բնութագրերը կազմվել են՝ հիմք ընդունելով ՀՀ ՊՆ կարիքների համար նախորդ տարիներին ձեռք բերված ապրանքների տեխնիկական բնութագրերը:

Ներկայումս N 441 որոշմամբ հաստատված ապրանքատեսակների ցանկը գնալով ավելի է ընդլայնվում, իսկ տեխնիկական բնութագրերը ավելի են կատարելագործվում:

ԹԻՅԿ՝ Իրականում, լրացուցիչ գնումները հիմնավորելու և հավանություն ստանալու դեպքում, պետական մարմինը կարող է և իրականացնել լրացուցիչ քանակությամբ և այլ տեխնիկական բնութագրերով գնումներ: Պրակտիկայում, տարվա վերջին եռամսյակում, տնտեսված գումարների հաշվին հաճախ կատարվում են վիճելի ծախսեր (օրինակ՝ ֆինանսների նախարարությունը գնել է ոսկե ժամացույցներ իր աշխատակիցների համար), սակայն պաշտպանության ոլորտի վերաբերյալ նման տվյալներ հայտնի չեն:

Բաց մրցույթ կամ մեկ անձից գնումներ

64. Արդյո՞ք պաշտպանության կարիքների համար գնումները կատարվում են բաց մրցույթի ձևով, թե՞ առկա են մեծ թվով մեկ աղբյուրից գնումներ:

Աղբյուրներ և հղումներ

0 1 **2** 3 4

1. «Իրավունք» թերթ, «Էսօր ոչ թե շատ արտակարգ պատահարներն են մեզ ձեռնտու, այլ քիչը», <http://www.Iragir.am/index/arm/0/right/view/84934>, 29.06.2013թ.,
2. ՀՀ ֆինանսների նախարարության ՀՀ գնումների համակարգ, 2013թ. 9 ամիսների հաշվետվություն, <http://gnumner.am/am/category/199/1.html>, վերջին այցելությունն է՝ մայիս, 2014թ.,
3. ՀՀ էլեկտրոնային կառավարման կայքէջ, ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից մեկ անձից կատարվող գնումներ, <https://www.e-gov.am/transparent/page=1,yr=2013,min=104013/>, վերջին այցելությունը՝ մայիս, 2014թ.,
4. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին բաղաբաղականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Ըստ ՀՀ պետական գնումների համակարգի կայքէջի և ըստ 2013թ. 3 եռամսյակների ընթացքում կատարված գնումների մասին հաշվետվության՝ ՀՀ

պաշտպանության նախարարությունը բաց ընթացակարգերի եղանակով 2013թ. 12 ամիսների ընթացքում անցկացրել է 50 ընթացակարգ՝ 3,130,344,666 ՀՀ դրամ նախահաշվային արժեքով: Ըստ ՀՀ էլեկտրոնային կառավարման համակարգի՝ 2013թ. ընթացքում կատարվել է 51 անձից գնում՝ 60,140,000 ՀՀ դրամ գումարի չափով: Այսպիսով՝ մեկ անձից կատարվող գնումների չափը չի գերազանցում մրցութային եղանակով գնումների արժեքի 2 տոկոսը:

ԹԻՅԿ՝ Մոնիտորինգի արդյունքում պարզվել է, որ 2013թ.-ի ընդհանուր գնումների 54%-ը կատարվել է «առանց գնումների հայտարարությունը նախապես հրապարակելու բանակցային ընթացակարգով» (մեկ անձից գնում): ՊՆ-ն իրականացրել է 3.1 մլրդ ՀՀ դրամի բաց մրցակցային գնումներ (ընդհանուր բաց մրցակցային գնումների մոտ 25%-ը) և 1.5 մլրդ ՀՀ դրամի՝ մեկ անձից գնումներ, ինչը նշանակում է, որ մեկ անձից կատարված գնումները 2 անգամ պակաս են եղել բաց մրցակցային եղանակով կատարված գնումներից: Մեկ անձից կատարված գնումների վերաբերյալ պայմանագրերի քանակը հայտնի չի: Քանի որ, այնուամենայնիվ, մեկ անձից գնումների ծավալը զգալի է, առաջարկում ենք գնահատել 2:

Բացի այդ, 2013թ.-ի ընթացքում բաց մրցույթների 172 մերժումներից 49-ը (ընկերությունների 28%-ը) մերժվել են Պաշտպանության նախարարության կողմից, այդպիսով սահմանափակելով մրցակցությունը:

ԹԻ ՊԱԾ՝ Գնահատականը փոխվում է 2-ի ԹԻՅԿ-ի մեկնաբանության հիման վրա:

65. Արդյո՞ք մրցութային գնահատող հանձնաժողովների համար գոյություն ունեն կարգավորումներ և վարքագծի կանոններ, և արդյո՞ք նրանց որոշումները ենթակա են անկախ վերահսկողության՝ երաշխավորելու համար պատշաճ ընթացակարգերը:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 22.12.2010թ.,
2. ՀՀ կառավարության 10.02.2011թ.-ի N168-Ն որոշումը գնումների գործընթացի կազմակերպման մասին, <http://www.mil.am/files/Kar-voroshum-168-N.pdf>,
3. ՀՀ պետական գնումների համակարգ,
4. Ստամբուլյան գործողությունների ծրագիր. մոնիտորինգի երկրորդ շրջան. Հայաստան. առաջընթացի զեկույց, ՏՀԶԿ զեկույց, 20.02.2012թ., վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013.,
5. «Հակակոռուպցիոն ռեֆորմները Արևելյան Եվրոպայում և Կենտրոնական Ասիայում. առաջընթացն ու մարտահրավերները, 2009-2013թթ.», ՏՀԶԿ զեկույց, 2013թ., վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
6. «Արդյո՞ք թափանցիկ են պետական գնումների մրցույթները», Հայաստանի հանրային ռադիո, 11.07.2012թ.,
7. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մրցութային հանձնաժողովների վերահսկողություն

0 1 2 3 4

Մեկնաբանություններ

Գնահատող հանձնաժողովի անդամները, ըստ ՀՀ կառավարության 2011թ. փետրվարի 10-ի թիվ 168-Ն որոշման, չեն կարող փոխկապակցված լինել գնումների գործընթացի հնարավոր մասնակիցների հետ: Սա միակ դրույթն է, որ նախատեսված է գնումների գնահատող հանձնաժողովների անդամների համար: Վարքագծի կանոններ գոյություն չունեն: Ինչ վերաբերում է հանձնաժողովների աշխատանքների նկատմամբ վերահսկողությանը, ապա գործում է գնումների բողոքարկման հանձնաժողով, որը, ըստ ՏՁԿ 2013թ. զեկույցի, անկախ է և չի ենթարկվում որևէ պետական մարմնի: Բացի այդ, գնահատող հանձնաժողովների նիստերի արձանագրությունները տեղադրվում են ՀՀ պետական գնումների համակարգի պաշտոնական կայքէջում: Ըստ զրուցակցի՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը պարբերաբար հսկողություն է իրականացնում հրապարակված արձանագրությունների նկատմամբ: Չնայած այդ դրույթներին, ըստ Հայաստանի հանրային ռադիոյի փոխանցման, պետական գնումների համակարգը, ըստ գործարարների, շարունակում է մտալ ոչ թափանցիկ և անհասկանալի:

Գրախոս 2՝ Համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Այս հարցում գործարարների կարծիքը պետք է համարել գնահատման բավարար և օբյեկտիվ չափանիշ, քանի որ նրանք ավելի սերտորեն են շփվում գնումների համակարգի հետ և, ըստ այդմ, շատ ավելի տեղեկացված են: Ուստի առաջարկում եմ գնահատել 2:

ՀՀ ՊՆ՝ Գնահատող հանձնաժողովի անդամների համար վարքագծի հստակ կանոններ գոյություն չունեն, սակայն Կարգով սահմանված են գնահատող հանձնաժողովի լիազորությունները, իրավունքներն ու պարտականությունները, որոնք կարող են համարվել որպես այդպիսիք: Օրինակ՝ գնահատող հանձնաժողովի անդամը պետք է ունենա մասնակիցների որակավորումը և առաջարկները գնահատելու համար պահանջվող մասնագիտական կարողություն՝ որակավորում և փորձ, ինչը որոշվում է գնման առարկային համապատասխան: Եթե պատվիրատուի ներկայացուցիչները չունեն անհրաժեշտ մասնագիտական կարողություններ, ապա հանձնաժողովի կազմում ներառելու և (կամ) հանձնաժողովի աշխատանքների կատարմանն աջակցելու նպատակով հրավիրվում է համապատասխան փորձագետ (մասնագետ), ընդ որում, հանձնաժողովի անդամը կամ հրավիրված փորձագետը (մասնագետը) չեն կարող մասնակցել հանձնաժողովի աշխատանքներին, եթե վերջիններիս մերձավոր ազգակցությամբ կամ խնամիրությամբ կապված անձինք (ծնող, ամուսին, զավակ, եղբայր, քույր, ամուսնու ծնող, զավակ, եղբայր և քույր) և (կամ) այդ անձանց կողմից հիմնադրված կամ բաժնեմաս ունեցող կազմակերպությունները կարող են հանդիսանալ գնումների տվյալ գործընթացի հնարավոր մասնակից: Այդ կապակցությամբ հանձնաժողովի անդամը և հրավիրված փորձագետը (մասնագետը) ստորագրում են շահերի բախման վերաբերյալ համապատասխան հայտարարություն (Կարգի 19-րդ կետ): ՀՀ ՊՆ-ում գնումների գործընթացներն իրականացնելիս հանձնաժողովների անդամների ընտրությունը կատարվում է՝ ելնելով վերը նշված պահանջներից:

Ինչ վերաբերվում է գնահատող հանձնաժողովների աշխատանքների նկատմամբ վերահսկողությանը, ապա գործում է գնումների բողոքարկման խորհուրդ, որն անկախ է և չի ենթարկվում որևէ պետական մարմնի, որին կարող է դիմել ցանկացած անձ՝ բողոքարկելու պատվիրատուի և գնահատող հանձնաժողովի որոշումները:

ԹԻՀԿ՝ Չնայած օրենքով նախատեսված է շահերի բախման բացակայության

վերաբերյալ հայտարարագրում, դա հնարավոր չէ ստուգել և վերահսկել:
 Գնահատման հանձնաժողովի անդամները հանրային ծառայողներ են, որոնց վարքագիծը կարգավորվում է էթիկայի նորմերով՝ համաձայն 28-րդ հոդվածի, «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածով (սվերներ ընդունելու արգելքի վերաբերյալ), ինչպես նաև այլ օրենքներով (օրինակ «Քաղաքացիական ծառայության մասին» ՀՀ օրենք, «Համայնքային ծառայության մասին» ՀՀ օրենք):
 Էլեկտրոնային գնումների համար պատասխանատու հաստատությունների ղեկավարների վարքագիծը կարգավորվում է նաև «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 30-րդ և 31-րդ հոդվածներով (շահերի բախման վերաբերյալ): Մեր մոնիթորինգի արդյունքում պարզ է դարձել, որ ոչ բոլոր արձանագրություններն են համապատասխան կայքերում հասանելի:

66. Արդյո՞ք երկիրն ունի օրենսդրություն, որը արգելում է պաշտպանության և ազգային անվտանգության շահերի համար իրականացվող գնումներում հակամրցակցային գործողությունները:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 22.12.2010թ.,
2. ՀՀ պետական գնումների համակարգ, www.gnumner.am,
3. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքը սահմանում է, որ այն կազմակերպությունը, որը թույլ է տվել հակամրցակցային վարքագիծ՝ հակամրցակցային համաձայնության կամ գերիշխող դիրքը չարաշահելու միջոցով, ընդգրկվում է գնումների գործընթացին մասնակցելու իրավունք չունեցող անձանց ցուցակում, որը հրապարակվում է ՀՀ պետական գնումների պաշտոնական կայքէջում: Պաշտպանության ոլորտում հակամրցակցային գործողությունների մասին որևէ օրենսդրություն գոյություն չունի: Ըստ զրուցակցի՝ գնումների մասին օրենքի հակամրցակցային նշված դրույթը չի իրականացվում: Դրա վկայությունն է նաև այն, որ ՀՀ պետական գնումների պաշտոնական կայքէջում որևէ անձ չի դասակարգվել հակամրցակցային գործողությունների համար:

ՀՀ ՊՆ՝ Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի «դ» ենթակետի համաձայն գնումների ընթացակարգերին մասնակցելու իրավունք չունեն անձինք, որոնք ներառված են գնումների գործընթացին մասնակցելու իրավունք չունեցող մասնակիցների ցուցակում: Մասնակիցն ընդգրկվում է նշված ցուցակում, եթե հայտը ներկայացնելու պահին նախորդող տարվա ընթացքում օրենքով նախատեսված կարգով իր ամենափոքր կայացվել է որոշում գնումների գործընթացում հակամրցակցային վարքագծի՝ հակամրցակցային համաձայնության կամ գերիշխող

Հակամրցակցային գործողությունների վերահսկողություն

0 1 2 3 4

դիրքի չարաշահման համար: ՀՀ օրենսդրությամբ նման խնդիրները քննարկում և եզրակացություն է տալիս Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովը: ՀՀ ՊՆ-ի կողմից գնման գործընթացում, հիմք ընդունելով Օրենքի 25-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետը, պարզապես մասնակցից պահանջվում է հայտով ներկայացնել իր կողմից հաստատված հայտարարություն՝ գերիշխող դիրքի չարաշահման և հակամրցակցային համաձայնության բացակայության մասին: Բացի այդ, Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի 25.07.2011թ-ի N317-Ա որոշմամբ հաստատված ուղեցույցում նկարագրված դեպքերի վերաբերյալ տեղեկատվության բացահայտման դեպքում պատվիրատուները 5 աշխատանքային օրվա ընթացքում դրանք տրամադրում են Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովին:

Օրենքի 36-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն, գնումների գործընթացում տնտեսական մրցակցության պաշտպանության օրենսդրության խախտումների, այդ թվում՝ հակամրցակցային համաձայնությունների և գերիշխող դիրքի չարաշահումների բացահայտման նպատակով, լիազորված մարմինը համագործակցում է իրավասու այլ մարմինների հետ:

Գնումների անձնակազմի վերապատրաստում

67. Արդյո՞ք գնումների անձնակազմը, մասնավորապես, ծրագրերի ղեկավարները և պայմանագրային կառավարիչները, անցել են պատշաճ վարժանքներ և ունեն համապատասխան հմտություններ՝ երաշխավորելու համար պայմանագրային պայմանների կատարման նկատմամբ հսկողությունը:

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 22.12.2010թ.,
2. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Ըստ զրուցակցի՝ գնումների գործընթացում ներգրավված ծրագրերի ղեկավարների և պայմանագրային կառավարիչների համար որևէ մասնագիտական վարժանք անցնելու պահանջ գոյություն չունի: Ըստ զրուցակցի՝ շատ հաճախ այդ պաշտոններում հայտնվում են այլ ստորաբաժանումներից անձինք, որոնք չունեն համապատասխան փորձ: Բացի այդ, ըստ հրապարակումների, առկա են նաև դեպքեր, երբ ավելի բարձր օղակները ազդում են պայմանագրային պարտավորությունների կատարման վրա:

ՀՀ ՊՆ՝ Գնումների համակարգող ստորաբաժանման բոլոր աշխատակիցները անցել են մասնագիտական ուսուցում, վերապատրաստվել են և հաջողությամբ հանձնել են որակավորման քննություններ: Բոլորն էլ ընդգրկված են լիազորված մարմնի կողմից

հրապարակված գնումների որակավորված մասնագետների ցուցակում (Օրենքի 15-րդ հոդվածի 5-րդ մասի պահանջ):

ԹԻՅԿ՝ ՊՆ-ի համակարգից որակավորում են ստացել 12 մասնագետ, սակայն թեկուզ միայն հաշվի առնելով այն, որ գնումների վերաբերյալ ստացված 19 բողոքներից 11-ը բավարարվել է բողոքարկման հանձնաժողովի կողմից, կարելի է կասկածի տակ դնել կամ այդ պաշտոնյաների վերապատրաստման և մասնագիտական որակները, կամ մրցույթային ընթացակարգերի խախտումների միտումնաքակտելիությունը:

Փորձագետ՝ Մասամբ համաձայն եմ Պաշտպանության նախարարության մեկնաբանության հետ: Գնահատականը վերանայվել է:

68. Արդյո՞ք գոյություն ունեն մեխանիզմներ, որոնք հնարավորություն են տալիս կազմակերպություններին բողոքարկել իրենց նկատմամբ ոչ պատշաճ վերաբերմունքը, և արդյո՞ք կազմակերպությունները պաշտպանված են իրենց բողոքարկման իրավունքն իրականացնելու համար խտրական վերաբերմունքից:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Ստամբուլյան գործողությունների ծրագիր. մոնիտորինգի երկրորդ շրջան. Հայաստան. առաջընթացի զեկույց», ՏՀԿ զեկույց, 20.02.2012թ., վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
2. «Հակակոռուպցիոն ռեֆորմները Արևելյան Եվրոպայում և Կենտրոնական Ասիայում. առաջընթացն ու մարտահրավերները, 2009-2013թթ.», ՏՀԿ զեկույց, 2013թ., վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
3. «Արդյո՞ք թափանցիկ են պետական գնումների մրցույթները», Հայաստանի հանրային ռադիո, 11.07.2012թ.:

Մեկնաբանություններ

Գնումների մասին օրենքը նախատեսում է, որ անձինք կարող են բողոքարկել պատվիրատուի ցանկացած գործողությունը գնումների բողոքարկման խորհրդին: Ըստ ՏՀԿ 2013թ. զեկույցի՝ բողոքարկման խորհուրդը անկախ և ինքնուրույն մարմին է և չի մտնում ոչ մի նախարարության կազմի մեջ: Դրա կազմում, բացի հանրային մարմինների աշխատակիցներից, ընդգրկված են նաև հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ: Բողոքարկման խորհրդի որոշումները թափանցիկ են և հրապարակային, դրանք հրապարակվում են ՀՀ պետական գնումների համակարգի պաշտոնական կայքէջում: Օրենքը որևէ հատուկ դրույթ չի պարունակում, որը հնարավորություն կտա պաշտպանել կազմակերպություններին, որոնք օգտվել են իրենց բողոքարկման իրավունքից: 2011-2013 թթ. ընթացքում ՀՀ ՊՆ գործողությունների դեմ ներկայացվել է 19 բողոք, որոնցից բավարարվել է 10-ը, առանց քննության է թողնվել 4 բողոք, իսկ 3-ը մերժվել է: Սակայն, ըստ զրուցակցի, մասնակիցները հաճախ խուսափում են բողոքարկելուց՝ հասկանալով, որ հետագայում աշխատանքի ընթացքում կարող են որոշակի խնդիրներ ստեղծվել

Ընկերությունների համար բողոքարկման մեխանիզմներ

0 1 2 3 4

իրենց համար: Դրա վկայությունն է նաև այն, որ Հայաստանի հանրային ռադիոյի հաղորդմամբ, գործարարները չեն վստահում գնումների նոր համակարգին:

Գրախոս 2` Ոչ, ես համաձայն չեմ գնահատականի հետ: Այս հարցում մասնակիցների կարծիքը պետք է համարել գնահատման բավարար և օբյեկտիվ չափանիշ, քանի որ նրանք մատնացույց են անում միանգամայն ռեալ երևույթ, որ իրենք խուսափում են բողոքարկելուց, քանի որ հետագայում աշխատանքի ընթացքում կարող են որոշակի խնդիրներ ստեղծվել իրենց համար: Եվ, բնականաբար, բողոքների խիստ սակավաթիվ լինելու պայմաններում արտաբնական տպավորություն է ստեղծվում, որ վիճակը բավարար է: Մինչդեռ գործ ունենք համակարգային պրոբլեմի հետ, որի պայմաններում ձևավորվել ու գործում է մասնակցի նկատմամբ միանգամայն ռեալ ճշունների սպառնալիքի և, անհրաժեշտության դեպքում, դրա գործադրման ինքնաշխատ մեխանիզմ, որը գործում է անխափան կերպով: Ուստի առաջարկում եմ գնահատել 1:

**ՀՀ ՊՆ`** Օրենքի 45-րդ հոդվածի համաձայն, յուրաքանչյուր անձ իրավունք ունի բողոքարկելու պատվիրատուի, գնահատող հանձնաժողովի որոշումները գնումների բողոքարկման խորհրդին, իսկ պատվիրատուի, գնահատող հանձնաժողովի և գնումների բողոքարկման խորհրդի որոշումները` դատական կարգով:

ԹԻՅԿ` Գնումների բողոքարկման խորհրդի 73 անդամներից միայն 3-ն են ՀՀ-ների ներկայացուցիչներ, թեև անհատական բողոքների լուծման հանձնաժողովում կա ՀՀ-ի ընդամենը մեկ ներկայացուցիչ: Ներառված ՀՀ-ներից միայն «Տեղեկատվական ազատության կենտրոն» ՀՀ-ի անունն է հայտնի, մինչդեռ «Իրավական մշակույթի զարգացման ինստիտուտ» ՀՀ և «Մեհրաբյան գիտակրթական կենտրոն» ՀՀ անունները հանրությանը հայտնի չեն: «Հետագա աշխատանքներում խնդիրներ առաջանալու» օրինակներից մեկը «Աշոտ Ավոյան» ՍՊԸ-ն է, որը 2 անգամ բողոքարկել է գնահատման հանձնաժողովի որոշումները և 2013թ.-ին հայտնվել է կազմակերպությունների սև ցուցակում, այսինքն` զրկվել է գնումների գործընթացին մասնակցելու իրավունքից:

Փորձագետ` Համաձայն չեմ 1 գնահատականի հետ, քանի որ այն կնշանակի, ըստ մոդելային պատասխանների, որ նման մեխանիզմներ գոյություն չունեն: Մինչդեռ լավ-վատ, բայց գոյություն ունեն:

Կոռուպցիոն գործողությունների համար նախատեսվող պատժամիջոցներ

0 1 2 3 4

69. Մատակարարի կոռուպցիոն գործողությունների համար պատասխանատվություն նախատեսող ինչ պատժամիջոցներ գոյություն ունեն:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. Զրեական օրենսգիրք, ընդունված` 18.04.2003թ.,
2. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված` 22.12.2010թ.,
3. ՀՀ պետական գնումների համակարգի պաշտոնական կայքէջ, www.gnumner.am
4. «Հետք» ինտերնետային թերթ, «Գումեշի մսի գործով մեղադրյալը Կապանի մսի կոմբինատի տնօրենն է», <http://hetq.am/arm/news/19219/gomeshi-msi-gortsov-mexadry->

aly-kapani-msi-kombinati-tnorenn-e.html, 5.10.2013թ.,

5. «Յետք» ինտերնետային թերթ, «Գոմեշի մսի գործով բարձրաստիճան գինվորական է ձերբակալվել», <http://hetq.am/arm/news/24788/gomeshi-msi-gortsov-bardzrastitchan-zinvorakan-e-dzerbakalvel.html>, 25.03.2013թ.,

6. «Հայելի» ակումբ, «Գոմեշի մսի գործը մտել է փակուղի», <https://hayeli.am/article/120624/>, 09.10.2012թ.,

7. «168 ժամ» ինտերնետային շաբաթաթերթ, «Գոմեշի մսի գործը տանում են դեպի կարճման», <http://168.am/2013/11/06/296614.html>, 6.11.2013թ.,

8. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

ՀՀ քրեական օրենսգիրքը պատասխանատվություն է նախատեսում կաշառք տալու համար: «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքը սահմանում է, որ այն կազմակերպությունը, որի գործադիր մարմնի ղեկավարը հայտը ներկայացնելուն նախորդող երեք տարիների ընթացքում դատապարտված է եղել կոռուպցիոն հանցագործությունների համար, չի կարող մասնակցել գնումների ընթացակարգերին: Սակայն, ըստ զրուցակցի, նախկինում կոռուպցիոն հանցագործություններ կատարած հենց կազմակերպություններին պատասխանատվության ենթարկելու միջոցներ գոյություն չունեն: Բացի այդ, ըստ զրուցակցի, վերջին 10 տարիների ընթացքում որևէ մատակարար կազմակերպության ղեկավար կաշառք տալու համար քրեական պատասխանատվության չի ենթարկվել: Մատակարարների կոռուպցիոն գործողությունների համար պատասխանատվության անարդյունավետության մասին է վկայում նաև 2012թ. հայտնի գոմեշի մսի գործը: Ըստ «Յետք»-ի՝ գոմեշի մսի գործով որպես մեղադրյալ անցնում է Կապան քաղաքի մսի կոմբինատի տնօրենը, որը հայտնի և ազդեցություն ունեցող անձ է: Ըստ «Հայելի» լրատվամիջոցի՝ դա է պատճառը, որ գործի քննությունը տեղից չի շարժվում: Իսկ «168 ժամի» փոխանցմամբ, գործը պատրաստվում են կարճել:

ԹԻՂԿ՝ Գեներալ-լեյտենանտ Արշալույս Փայտյանը, որը պատասխանատու էր տվյալ խնդրի համար, 2012թ.-ի հեռացվել է զինված ուժերի գլխավոր հրամանատարի տեղակալի պաշտոնից, առանց որևէ պատասխանատվություն կրելու, իսկ 2014թ.-ի ապրիլին նշանակվել է պաշտպանության նախարարի խորհրդական:

Ի լրումն վերոնշյալի՝ «սև» ցուցակում ներառված կազմակերպության ղեկավարը կարող է գրանցել մեկ այլ ընկերություն և շարունակել մասնակցել հանրային գնումների գործընթացներին:

Համակողմանի ուսումնասիրություն

կիրառելի է

70. Օֆսեթային համաձայնագրերի շուրջ բանակցելիս արդյո՞ք կառավարությունը հատուկ ուշադրություն է դարձնում կոռուպցիոն ռիսկերին՝ կապալառուին ներկայացնելով պատշաճ իրականացման հակակոռուպցիոն պահանջներ: Արդյո՞ք կառավարությունը հետևում է օֆսեթային համաձայնագրերի կատարմանը և իրականացնում է աուդիտ՝ դրանց կատարումը և օրինավորությունը ստուգելու համար:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 22.12.2010թ.,
2. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20,12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքը հատուկ չի կարգավորում օֆսեթային համաձայնագրերի կնքման առանձնահատկությունները: Որևէ իրավական ակտ, որը կկարգավորեր օֆսեթային համաձայնագրերի հետ կապված հարցերը, Հայաստանում գոյություն չունի: Ըստ զրուցակցի՝ Հայաստանը երբևէ չի կնքել օֆսեթային համաձայնագրեր: Պաշտպանության նախարարությունում, ըստ զրուցակցի, օֆսեթային համաձայնագրերի գաղափարը հայտնի չէ: Հրապարակային աղբյուրների ուսումնասիրությունը ևս չի բացահայտել որևէ օֆսեթային համաձայնագրի կնքման փաստ:

Թափանցիկություն

կիրառելի է

71. Արդյո՞ք կառավարությունը բոլոր օֆսեթային համաձայնագրերի համար առաջադրում է թափանցիկության բարձր ստանդարտների պահանջ:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 22.12.2010թ.,
2. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, Պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20,12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքը հատուկ չի կարգավորում օֆսեթային համաձայնագրերի կնքման առանձնահատկությունները: Որևէ իրավական ակտ, որը կկարգավորեր օֆսեթային համաձայնագրերի հետ կապված հարցերը, Հայաստանում գոյություն չունի: Ըստ զրուցակցի՝ Հայաստանը երբևէ չի կնքել օֆսեթային համաձայնագրեր: Պաշտպանության նախարարությունում, ըստ զրուցակցի, օֆսեթային համաձայնագրերի գաղափարը հայտնի չէ: Հրապարակային

աղբյուրների ուսումնասիրությունը ևս չի բացահայտել որևէ օֆսեթային համաձայնագրի կնքման փաստ:

72. Արդյո՞ք օֆսեթային համաձայնագրերը ենթակա են մրցակցության նույն մակարդակի կարգավորման, ինչ հիմնական համաձայնագրերը:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 22.12.2010թ.,
2. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20, 12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքը հատուկ չի կարգավորում օֆսեթային համաձայնագրերի կնքման առանձնահատկությունները: Որևէ իրավական ակտ, որը կկարգավորեր օֆսեթային համաձայնագրերի հետ կապված հարցերը, Հայաստանում գոյություն չունի: Ըստ զրուցակցի, Հայաստանը երբևէ չի կնքել օֆսեթային համաձայնագրեր: Պաշտպանության նախարարությունում, ըստ զրուցակցի, օֆսեթային համաձայնագրերի գաղափարը հայտնի չէ: Հրապարակային աղբյուրների ուսումնասիրությունը ևս չի բացահայտել որևէ օֆսեթային համաձայնագրի կնքման փաստ:

ՀՀ ՊՆ՝ 70, 71, 72-րդ հարցերի մասով՝ օֆսեթային համաձայնագիր հասկացություն օրենսդրությամբ սահմանված չէ:

73. Գնումների ընթացակարգում որքանո՞վ է ուժեղ հսկողությունը ընկերությունների միջնորդների և գործակալների նկատմամբ:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 22.12.2010թ.,
2. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքը հատուկ դրույթներ չի նախատեսում գործակալների և միջնորդների նկատմամբ խստացված հսկողություն իրականացնելու ուղղությամբ:

Մրցակցության կարգավորում

Կիրառելի չէ

Միջնորդների վերահսկողություն

0 1 2 3 4

Ըստ զրուցակցի՝ միջնորդների և գործակալների մասնակցությունը գնումների գործընթացներին սովորական պրակտիկա է, և նրանց նկատմամբ յուրահատուկ մոտեցում գոյություն չունի:

ՀՀ ՊՆ՝ Օրենքը հատուկ դրույթներ չի նախատեսում գործակալների և միջնորդների նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու ուղղությամբ:

ԹԻՅԿ՝ Մեր դիտարկումներով վերջերս հաճախակիացել են ոչ ռեզիդենտ ընկերությունները հայ բաժնետերերով:

Ֆինանսական փաթեթների թափանցիկություն

74. Արդյո՞ք ֆինանսական փաթեթի բոլոր էական կողմերը, ներառյալ՝ վճարման ժամանակացույցը և պայմանները, հրապարակվում են մինչև պայմանագրի ստորագրումը:

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. ՀՀՊՆՆՏԱԴ-ԲԸՃԶԲ-12/2 բաց ընթացակարգի հրավեր, <http://gnumner.am/am/home.html>,
2. ՀՀ պետական գնումների համակարգի պաշտոնական կայքէջ, www.gnumner.am,
3. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20.12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Ըստ զրուցակցի՝ ֆինանսական փաթեթի բոլոր էական կողմերը, ներառյալ՝ վճարման ժամանակացույցը, պայմանները, ապրանքների մատակարարման պայմանները, ներառված են գնումների պայմանագրի նախագծում, որը հրապարակվում է գնումների հրավերի հետ միասին: Պատահականության սկզբունքով ընտրված ՀՀՊՆՆՏԱԴ-ԲԸՃԶԲ-12/2 բաց ընթացակարգի հրավերի ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ ֆինանսական փաթեթի բոլոր պայմաններն առկա են նախագծում: Ըստ զրուցակցի՝ պայմանագիր կնքելիս ստորագրվում է հենց հրավերին կցված պայմանագրի նախագծի տեքստը: Մամուլի հրապարակումների ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ որևէ հրապարակում կապված նախագծում ներկայացված ֆինանսական փաթեթի և հետագայում ստորագրվելիք պայմանագրի տեքստի հետ, գոյություն չունի:

Ենթա-կապալառուներ

0 1 2 3 4

75. Արդյո՞ք կառավարությունը պահանջում է, որպեսզի հիմնական կապալառու պահանջի ենթակապալառուներից ընդունել հակակոռուպցիոն քաղաքականություններ, և արդյո՞ք այդպիսի պահանջը կատարվում է:

Աղբյուրներ և հղումներ

1. «Գնումների մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված՝ 22.12.2010թ.,
2. Հարցազրույց Չրուցակից 1-ի հետ, պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, արտաքին քաղաքականության և բարեփոխումների ոլորտ, Երևան, 17-20,12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքը որևէ պահանջ չի ներկայացնում ենթակապալառուների կողմից հակակոռուպցիոն քաղաքականություններ ընդունելու կապակցությամբ: Ըստ զրուցակցի՝ նման պահանջ չի առաջադրվում նաև ենթակապալառուներ ներգրավելիս:

76. Ինչ աստիճանի են պաշտպանության կարիքների համար կատարվող գնումները ենթակա վաճառող ազգի քաղաքական ազդեցության:

Քաղաքական ազդեցություն

0 1 2 3 4

Աղբյուրներ և հղումներ

1. ՄԱԿ-ի սովորական սպառազինությունների ռեգիստր, վերջին այցելությունը՝ 23.12.2013թ.,
2. «PanARMENIAN.Net» հայկական ինտերնետային լրատվական և վերլուծական գործակալություն, «Китайский арсенал Армении», <http://www.panarmenian.net/rus/details/168967/>, 24.08.2013թ.,
3. «Lragir.am» լրատվամիջոց, «Покупка китайского оружия-хороший мессидж для России», <http://www.lragir.am/index/rus/0/politics/view/31873>, 20.08.2013թ.,
4. Հարցազրույց Չրուցակից 2-ի հետ, պաշտպանության նախարարության պաշտոնյա, գնումների ոլորտ, Երևան, 17-20,12.2013թ.:

Մեկնաբանություններ

Հայաստանի և Ռուսաստանի փոխհարաբերությունները բնութագրվում են որպես ռազմավարական գործընկերային: Ռուսաստանի Դաշնությունը, ըստ lragir.am-ի հաղորդման, Հայաստանին սպառազինություն մատակարարելու հարցում մեծ դեր է խաղում: Չնայած այդ հանգամանքին, ապացույցներ կան, որ Հայաստանը այլ երկրներից ևս ներկրում է սպառազինություն: Այսպես, ըստ ՄԱԿ-ի սովորական սպառազինությունների ռեգիստրի, 2010թ. Հայաստանը Մոնտենեգրոյից և Ուկրաինայից ներկրել է սպառազինություններ: 2013թ. Panarmenian.net կայքը տեղեկատվություն հրապարակեց, որ Հայաստանը պատրաստվում է հրթիռներ ձեռք բերել Չինաստանից: Lragir.am լրատվամիջոցը տեղեկատվություն հրապարակեց նաև Եվրոպական երկրներից սպառազինություն գնելու մասին: Ըստ «Modus Vivendi» կենտրոնի ղեկավար Արա Պապյանի՝ այլ երկրներից սպառազինության ձեռք բերումը պետք է ընդունել որպես մեսսիջ Ռուսաստանին: Ըստ Panarmenian.net

կայքի՝ հայկական կողմը նախընտրում է ձեռք բերել ռուսական սպառազինություն, քանի որ դա պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ Ռուսաստանը Հայաստանին՝ որպես ՅԱԳԿ անդամ, ավելի էժան է վաճառում զենքը: Սակայն, ըստ Lragir.am-ի, այլ երկրները ևս էժան սպառազինություն են առաջարկում Հայաստանին: Ըստ գրուցակցի՝ ռուսական սպառազինություն ձեռք բերելը պայմանավորված է նաև նրանով, որ զինվորականները ավելի սովոր են ռուսական, քան այլ երկրների սպառազինությունից օգտվելուն:

Գրախոս 1՝ Համապատասխանում է արդյոք իրականությանը այն տեսակետը, որ Հայաստանը Ռուսաստանից զենքը գնում է ավելի էժան գնով, հայտնի չէ, սակայն պետք է միանշանակ պնդել, որ Ռուսաստանի Դաշնության քաղաքական ազդեցությունը սպառազինության մատակարարման հարցում զգալի է:

ՀՀ ՊՆ՝ Հարցադրման բովանդակությունը, ինչպես նաև Փորձագիտական զեկույցում տրվող պատասխանը հստակեցման կարիք ունեն: Անհասկանալի է «ազգի քաղաքական ազդեցություն» արտահայտությունը:

Փորձագետ՝ Պատասխաններում նշված է, որ երկրներ կան, որ Հայաստանին զենքն ավելի էժան են առաջարկում

ԹԻՀԿ՝ Այս խնդիրները ներառվում են պետական գաղտնիք հանդիսացող գնումների շրջանակում և ընդունվող որոշումները թափանցիկ չեն:

ԹԻ ՊԱԾ՝ Գնահատականը իջեցված է 1-ի մոդելային պատասխաններին համահունչ:

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

1. ՀԱՐՑԱՇԱՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ

Հարց 1. Արդյո՞ք գոյություն ունի պաշտպանական քաղաքականության նկատմամբ անկախ և արդյունավետ օրենսդիր իշխանության վերահսկողության վերաբերյալ դրույթ:

Հարց 2. Արդյո՞ք երկիրն ունի պաշտպանության և ազգային անվտանգության հարցերով խորհրդարանական հանձնաժողով, որն արդյունավետորեն վերահսկում է պաշտպանության ոլորտը:

Հարց 3. Արդյո՞ք երկրի պաշտպանական ռազմավարությունը հանրորեն հասանելի է և հանրային եղանակով քննարկվում է:

Հարց 4. Արդյո՞ք երկրի պաշտպանության և ազգային անվտանգության հաստատությունները կոռուպցիայի դեմ պայքարի հարցերում բաց են քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ համագործակցության համար: Եթե ոչ, կա արդյո՞ք կառավարության ընդհանուր քնույթի հակակոռուպցիոն նախաձեռնություններին այս կազմակերպությունների մասնակցության նախադեպ:

Հարց 5. Արդյո՞ք Հայաստանը միացել է միջազգային հակակոռուպցիոն փաստաթղթերին, ինչպիսիք են, ՄԱԿ-ի կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիան, ՏՀԶԿ կոնվենցիան և այլն:

Հարց 6. Արդյո՞ք առկա են պաշտպանության հարցերով ակտիվ և պարբերական հասարակական քննարկումներ անցկացնելու ապացույցներ: Եթե այո, ապա արդյո՞ք կառավարությունը մասնակցում է այդ քննարկումներին:

Հարց 7. Արդյո՞ք երկիրն ունի պաշտպանության ոլորտի համար հրապարակված և ակտիվորեն իրականացվող հակակոռուպցիոն քաղաքականություն:

Հարց 8. Արդյո՞ք պաշտպանության և անվտանգության համակարգում գոյություն ունեն անկախ, լավ ապահովված և արդյունավետ կառույցներ, որոնց նպատակն է օրինավորության հաստատումը և կոռուպցիայի դեմ պայքարը:

Չափ 9. Արդյո՞ք հանրությունը վստահում է պաշտպանության կառույցներին՝ իրենց համակարգում կոռուպցիան և կաշառակերությունը կանխարգելելու գործում:

Չափ 10. Արդյո՞ք պաշտպանության նախարարությունը կամ կառավարական այլ մարմին իրականացնում է նախարարության կամ զինված ուժերի անձնակազմի առավել մեծ կոռուպցիոն ռիսկերի գնահատումներ, և արդյո՞ք դրանք կիրառում են համապատասխան միջոցներ այդպիսի ռիսկերը նվազեցնելու համար:

Չափ 11. Արդյո՞ք երկիրն ունի գնումների պլանավորման հրապարակային ընթացակարգ, և արդյո՞ք այն ներառում է հստակ հսկողության մեխանիզմներ:

Չափ 12. Արդյո՞ք պաշտպանության բյուջեն թափանցիկ է և բացահայտում է ծախսերի հիմնական ուղղությունները: Արդյո՞ք առկա է համապարփակ տեղեկատվություն ռազմական նախագծա-նախահաշվային աշխատանքների մասին, վարժանքների, անձնակազմի ծախսերի, ձեռք բերած միջոցների, հատկացումների և պահպանման ծախսերի վերաբերյալ:

Չափ 12Ա. Արդյո՞ք գոյություն ունի օրենսդրական հանձնաժողով, որը պատասխանատու է պաշտպանական բյուջեի արդյունավետ վերահսկողության և վերլուծության համար և արդյո՞ք այդ մարմինը ստանում է պաշտպանական բյուջեի մասին մանրամասն և ժամանակին տեղեկատվություն:

Չափ 12Բ. Արդյո՞ք հաստատված պաշտպանական բյուջեն հրապարակային է: Գործնականում, արդյո՞ք քաղաքացիները, քաղաքացիական հասարակությունը և լրատվամիջոցները կարող են ծանոթանալ պաշտպանական բյուջեի մանրամասներին:

Չափ 13. Արդյո՞ք պաշտպանության եկամուտները, որոնք այլ են, քան կենտրոնական կառավարությունից ստացվողները, հրապարակվում և վերահսկվում են:

Չափ 14. Արդյո՞ք գոյություն ունի պաշտպանության նախարարության ծախսերի արդյունավետ ներքին աուդիտ:

Չափ 15. Արդյո՞ք գոյություն ունի պաշտպանական ծախսերի արդյունավետ և թափանցիկ արտաքին աուդիտ:

Չափ 16. Արդյո՞ք կան ապացույցներ, որ երկրի պաշտպանության կառույցները ունեն ֆինանսական շահեր կամ վերահսկողություն երկրի բնական ռեսուրսների շահագործման ոլորտում աշխատող ձեռնարկություններում: Եթե այո, արդյո՞ք դրանք հրապարակայնորեն հայտարարված են և վերահսկվի:

Հարց 17. Արդյո՞ք գոյություն ունեն ապացույցներ, որ զինված ուժերում գործում են կազմակերպված հանցավոր խմբեր: Եթե ոչ, արդյո՞ք կան ապացույցներ, որ կառավարությունը զգոն է և պատրաստ է նման ռիսկերի:

Հարց 18. Արդյո՞ք զինված ուժերում պայթարում են կոռուպցիայի և կազմակերպված հանցագործության դեմ, և արդյո՞ք առկա են այդպիսի պայթարի արդյունավետության ապացույցներ:

Հարց 19. Արդյո՞ք հետախուզության ծառայությունների քաղաքականությունները, բյուջեները և կառավարումը ենթակա են արդյունավետ, անկախ և ապահովված վերահսկողության:

Հարց 20. Արդյո՞ք հետախուզության ծառայություններում ավագ պաշտոնները համալրվում են ընտրության օբյեկտիվ չափանիշների հիման վրա և արդյո՞ք նշանակվողների վարքը և համապատասխանությունը ենթակա են քննության:

Հարց 21. Արդյո՞ք կառավարությունն ունի սպառնազինության արտահանմանն առնչվող որոշումների թափանցիկ և արդյունավետ վերահսկվող գործընթաց՝ համաձայն միջազգային փաստաթղթերին:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ

Հարց 22. Որքանո՞վ է արդյունավետ ակտիվների իրացման նկատմամբ հսկողությունը, և արդյո՞ք ակտիվների իրացման և դրանց ընթացակարգերի մասին տեղեկատվությունը թափանցիկ է:

Հարց 23. Արդյո՞ք պաշտպանության կառույցների կողմից իրականացվում է գույքի օտարման նկատմամբ հսկողություն, և արդյո՞ք այդպիսի հսկողության հաշվետվությունները թափանցիկ են:

Հարց 24. Ազգային անվտանգության և հետախուզության ծառայությունների համար գաղտնի ապրանքներ ձեռք բերումը պաշտպանության և ազգային անվտանգության կարիքների համար ձեռքբերումների դր տոկոսն է կազմում՝ ըստ բյուջեի:

Հարց 25. Արդյո՞ք օրենսդիր մարմինը (կամ համապատասխան հանձնաժողովը, կամ օրենսդիր մարմնի պատգամավորները) ստանում է ազգային անվտանգության և ռազմական հետախուզության համար գաղտնի ծախսերի վերաբերյալ ողջ տեղեկատվությունը:

Չափ 26. Արդյո՞ք տարեկան աուդիտի հաշվետվությունները տրամադրվում են Ազգային ժողովին կամ համապատասխան կոմիտեին, և արդյո՞ք դրանք հետագայում քննարկվում են խորհրդարանում:

Չափ 27. Արտաբյուջետային ռազմական ծախսերը երկրի ներսում պաշտոնապես չհաստատված ծախսերն են, որոնք, որպես կանոն, դիտվում են որպես «ոչ պաշտոնապես իրականացվող»: Օրենքով արդյո՞ք թույլատրվում են արտաբյուջետային ծախսեր, և եթե դրանք թույլատրվում են, արդյո՞ք դրանք վերահսկելի են:

Չափ 28. Գործնականում արդյո՞ք գոյություն ունեն արտաբյուջետային ռազմական ծախսեր: Եթե այո, արդյո՞ք կան ապացույցներ, որ դրանք ներառում են ապօրինի տնտեսական գործունեություն:

Չափ 29. Արդյո՞ք օրենքով ազգային անվտանգության պաշտպանության նպատակով տեղեկատվության պաշտպանության մեխանիզմները ենթակա են արդյունավետ հսկողության:

Չափ 30. Արդյո՞ք ազգային պաշտպանության և անվտանգության հաստատությունները տնօրինում են առևտրային ձեռնարկություններում մասնաբաժիններ: Եթե այո, որքան թափանցիկ է այդպիսի ձեռնարկությունների գործունեությունը:

Չափ 31. Արդյո՞ք ռազմական կառույցների կողմից տնօրինվող բիզնեսները ենթակա են թափանցիկ, անկախ վերահսկողության՝ համաձայն միջազգային չափանիշների:

Չափ 32. Արդյո՞ք ապացույցներ կան այն մասին, որ պաշտպանության նախարարության աշխատակիցները կամ զինվորականները ներգրավված են ապօրինի ձեռնարկատիրական գործունեության մեջ: Եթե այո, ապա ի՞նչ միջոցներ է ձեռնարկում կառավարությունը այդ ուղղությամբ:

ԱՆՁՆԱԿԱԶՄ

Չափ 34. Արդյո՞ք պաշտպանության նախարարությունը, պաշտպանության նախարարության բարձրաստիճան պաշտոնյաները հրապարակայնորեն (մամուլի ասուլիսների, հրապարակային ճամբերի ժամանակ) ընդունում են հակակոռուպցիոն միջոցառումների իրականացման անհրաժեշտությունը:

Չափ 35. Արդյո՞ք գոյություն ունեն արդյունավետ միջոցներ, որոնք նախատեսված են կաշառք ստացած անձանց պատասխանատվության ենթարկելու համար, և արդյո՞ք ապացույցներ գոյություն ունեն, որ այդպիսի միջոցառումները կիրառվում են:

Հարց 36. Արդյո՞ք ծառայակիցների կողմից կատարված իրավախախտումների մասին ահազանգումը խրախուսվում է կառավարության կողմից, և արդյո՞ք պաշտպանության նախարարությունում և զինված ուժերում ահազանգ հնչեցնող ծառայողները օրենքով և գործնականում ունեն բավարար պաշտպանվածություն բացասական հետևանքներից՝ կոռուպցիայի դեպքերի մասին տեղեկացնելու համար:

Հարց 37. Արդյո՞ք հատուկ ուշադրություն է դարձվում զգայուն (կոռուպցիոն ռիսկերի ենթակա) պաշտոններում (ինչպիսիք են գնումների, ֆինանսական և առևտրային կառավարման ոլորտները) ծառայող պաշտոնատար անձանց ընտրությանը, պաշտոնավարման ժամկետներին և նրանց նկատմամբ վերահսկողությանը:

Հարց 38. Արդյո՞ք քաղաքացիական ծառայողների և զինվորականների թվաքանակը հստակ հայտնի է և հրապարակային է:

Հարց 39. Արդյո՞ք քաղաքացիական ծառայողների և զինվորական ծառայողների աշխատավարձերի և հավելավճարների մասին տեղեկատվությունը հրապարակային է:

Հարց 40. Արդյո՞ք անձնակազմը վճարումը ստանում է ժամանակին, և արդյո՞ք վճարման համակարգը կայուն հաստատված, պարբերական և հրապարակային է:

Հարց 41. Արդյո՞ք զինվորականների կառավարման համակարգի միջին և բարձրագույն օղակի համար սահմանված է անկախ, թափանցիկ և օբյեկտիվ նշանակման համակարգ:

Հարց 42. Արդյո՞ք անձնակազմի առաջխաղացումն իրականացվում է օբյեկտիվ և արժանիքների վրա հիմնված գործընթացի միջոցով: Այդպիսի գործընթացը ներառում է առաջխաղացման նպատակով ղեկավարման շղթայից դուրս առաջխաղացման հանձնաժողովների ստեղծումը, ֆորմալ գնահատման գործընթացը, ինչպես նաև անկախ հսկողությունը:

Հարց 43. Եթե գոյություն ունի պարտադիր զինվորական ծառայություն, արդյո՞ք գոյություն ունի պարտադիր զինվորական ծառայությունից խուսափելու համար կաշառք ստանալուց հրաժարվելու պրակտիկա: Արդյո՞ք գոյություն ունեն այդպիսի կաշառքների դեմ պայքարի համապատասխան գործընթացներ, և արդյո՞ք դրանք կիրառվում են:

Հարց 44. Պարտադիր կամ կամավոր զորակոչի դեպքում արդյո՞ք գոյություն ունի զորամասի ընտրության համար կաշառքները մերժելու քաղաքականություն: Արդյո՞ք գոյություն ունեն համապատասխան ընթացակարգեր այդպիսի կաշառքների դեմ պայքարելու համար, և արդյո՞ք դրանք արդյունավետ կերպով իրականացվում են:

Չափ 45. Արդյո՞ք գոյություն ունեն «ուրվական-զինվորներ» կամ աշխատավարձ ստացող և գոյություն չունեցող զինվորներ:

Չափ 46. Արդյո՞ք աշխատավարձերի վճարման համակարգը հրամանատարական համակարգից տարբեր է:

Չափ 47. Արդյո՞ք քաղաքացիական և զինվորական անձնակազմի համար գոյություն ունեն վարքագծի կանոններ, որոնք դրույթներ են պարունակում, «inter alia», կաշառքների, նվերների, հյուրասիրությունների, շահերի բախման և աշխատանքից ազատվելուց հետո գործունեության վերաբերյալ:

Չափ 48. Արդյո՞ք գոյություն ունեն ապացույցներ, որ վարքագծի կանոնների խախտումը արդյունավետորեն պատասխան է ստանում և որ ծառայողական քննությունների արդյունքները հրապարակային են:

Չափ 49. Արդյո՞ք զինվորականների և քաղաքացիականների համար պարբերաբար տեղի են ունենում հակակոռուպցիոն վերապատրաստման դասընթացներ:

Չափ 50. Արդյո՞ք կոռուպցիոն հանցագործությունների մեջ մեղադրվող անձանց նկատմամբ իրականացված վարույթի արդյունքները հրապարակվում են, և արդյո՞ք վերջին տարիներին գոյություն ունեն կոռուպցիոն հանցագործությունների դեմ արդյունավետ պայքարի ապացույցներ:

Չափ 51. Արդյո՞ք կան միջոցներ «գործընթացի ոլորացման վճարների» դեմ պայքարելու համար:

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Չափ 52. Արդյո՞ք զինված ուժերն ունեն ռազմական դոկտրին, որը նշում է կոռուպցիան որպես գործողությունների արդյունավետությունը փաստող կարևոր խնդիր:

Չափ 53. Արդյո՞ք բոլոր մակարդակների հրամանատարներն անցնում են վարժանքներ կոռուպցիայի հարցերի վերաբերյալ՝ համոզվելու համար, որ այդ հրամանատարները երաշխավորված են կոռուպցիոն ռիսկերից՝ վերջիններիս ծավալման ժամանակ: Եթե այո, կա՞ն ապացույցներ, որ նրանց կիրառում են այս գիտելիքները գործնականում:

Չափ 54. Արդյո՞ք համապատասխան վարժանք ստացած անձինք գործուղվում են

մարտական գործողության / խաղաղապահ գործողությունների վայրեր՝ կոռուպցիոն ռիսկերի մոնիտորինգի իրականացման համար:

Հարց 55. Արդյո՞ք գոյություն ունեն ուղեցույցներ և անձնակազմի վարժանքներ, որոնք առնչվում են մարտական գործողությունների վայրի կամ խաղաղապահ գործողությունների ընթացքում պայմանագրային հարաբերությունների հաստատման հարցում հակակոռուպցիոն պայթարին:

Հարց 56. Արդյո՞ք մասնավոր պահնորդական ծառայությունները ներգրավվում են ռազմական գործողություններում և եթե այո, արդյո՞ք նրանք ենթակա են նույն վերահսկողությանը, ինչ զինված ուժերը:

ԳՆՈՒՄՆԵՐ

Հարց 57. Արդյո՞ք երկիրն ունի օրենսդրություն, որը կարգավորում է պաշտպանության կարիքների համար գնումները հատուկ հակակոռուպցիոն դրույթներով, և արդյո՞ք որոշակի գնումների տեսակներ բացառություն են կազմում այդ օրենքներից:

Հարց 58. Արդյո՞ք պաշտպանության կարիքների համար ձեռքբերումների ցիկլը՝ սկսած կարիքների գնահատման, պայմանագրի կնքման, կատարման և լուծման, ու վերջացրած գույքի օտարման փուլով, հասանելի է հանրության համար:

Հարց 59. Արդյո՞ք պաշտպանության ոլորտի գնումների վերահսկողության մեխանիզմներ գոյություն ունեն, և արդյո՞ք այդպիսի մեխանիզմները թափանցիկ են և արդյունավետ:

Հարց 60. Արդյո՞ք գոյություն ունեցող և պոտենցիալ պաշտպանական գնումները հանրամատչելի են:

Հարց 61. Ի՞նչ ստանդարտներ և ընթացակարգեր (օրինակ՝ համապատասխանության ծրագրեր և բիզնեսի վարքագծի կանոններ) պետք է ունենան պաշտպանության նախարարության գնումներին մասնակցող կազմակերպությունները:

Հարց 62. Արդյո՞ք գնումները բխում են հրապարակային և պատշաճ եղանակով աուդիտի ենթարկվող գործունեության ծրագրից, որը բխում է ազգային անվտանգության ռազմավարությունից:

Չափ 63. Արդյո՞ք պաշտպանության կարիքների համար գնումները հիմնված են հստակ բնութագրված չափանիշների և հստակ ծավալների վրա:

Չափ 64. Արդյո՞ք պաշտպանության կարիքների համար գնումները կատարվում են բաց մրցույթի ձևով, թե՞ առկա են մեծ թվով մեկ աղբյուրից գնումներ:

Չափ 65. Արդյո՞ք մրցութային գնահատող հանձնաժողովների համար գոյություն ունեն կարգավորումներ և վարքագծի կանոններ, և արդյո՞ք նրանց որոշումները ենթակա են անկախ վերահսկողության՝ երաշխավորելու համար պատշաճ ընթացակարգերը:

Չափ 66. Արդյո՞ք երկիրն ունի օրենսդրություն, որը արգելում է պաշտպանության և ազգային անվտանգության շահերի համար իրականացվող գնումներում հակամրցակցային գործողությունները:

Չափ 67. Արդյո՞ք գնումների անձնակազմը, մասնավորապես, ծրագրերի ղեկավարները և պայմանագրային կառավարիչները, անցել են պատշաճ վարժանքներ և ունեն համապատասխան հմտություններ՝ երաշխավորելու համար պայմանագրային պայմանների կատարման նկատմամբ հսկողությունը:

Չափ 68. Արդյո՞ք գոյություն ունեն մեխանիզմներ, որոնք հնարավորություն են տալիս կազմակերպություններին բողոքարկել իրենց նկատմամբ ոչ պատշաճ վերաբերմունքը, և արդյո՞ք կազմակերպությունները պաշտպանված են իրենց բողոքարկման իրավունքն իրականացնելու համար խտրական վերաբերմունքից:

Չափ 69. Մատակարարի կոռուպցիոն գործողությունների համար պատասխանատվություն նախատեսող ինչ պատժամիջոցներ գոյություն ունեն:

Չափ 70. Օֆսեթային համաձայնագրերի շուրջ բանակցելիս արդյո՞ք կառավարությունը հատուկ ուշադրություն է դարձնում կոռուպցիոն ռիսկերին՝ կապալառուին ներկայացնելով պատշաճ իրականացման հակակոռուպցիոն պահանջներ: Արդյո՞ք կառավարությունը հետևում է օֆսեթային համաձայնագրերի կատարմանը և իրականացնում է աուդիտ՝ դրանց կատարումը և օրինավորությունը ստուգելու համար:

Չափ 71. Արդյո՞ք կառավարությունը բոլոր օֆսեթային համաձայնագրերի համար առաջադրում է թափանցիկության բարձր ստանդարտների պահանջ:

Չափ 72. Արդյո՞ք օֆսեթային համաձայնագրերը ենթակա են մրցակցության նույն մակարդակի կարգավորման, ինչ հիմնական համաձայնագրերը:

Հարց 73. Գնումների ընթացակարգում որքանով է ուժեղ հսկողությունը ընկերությունների միջնորդների և գործակալների նկատմամբ:

Հարց 74. Արդյո՞ք ֆինանսական փաթեթի բոլոր էական կողմերը, ներառյալ՝ վճարման ժամանակացույցը և պայմանները, հրապարակվում են մինչև պայմանագրի ստորագրումը:

Հարց 75. Արդյո՞ք կառավարությունը պահանջում է, որպեսզի հիմնական կապալառուն պահանջի ենթակապալառուներից ընդունել հակակոռուպցիոն քաղաքականություններ, և արդյո՞ք այդպիսի պահանջը կատարվում է:

Հարց 76. Ի՞նչ աստիճանի են պաշտպանության կարիքների համար կատարվող գնումները ենթակա վաճառող ազգի քաղաքական ազդեցության

**2. ԹԻ ՊԱԾ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՕՐԻՆԱԿՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԹՎԻ
ԳԼՈՒԲԱԼ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ
ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ⁵**

5. <http://government.defenceindex.org/>

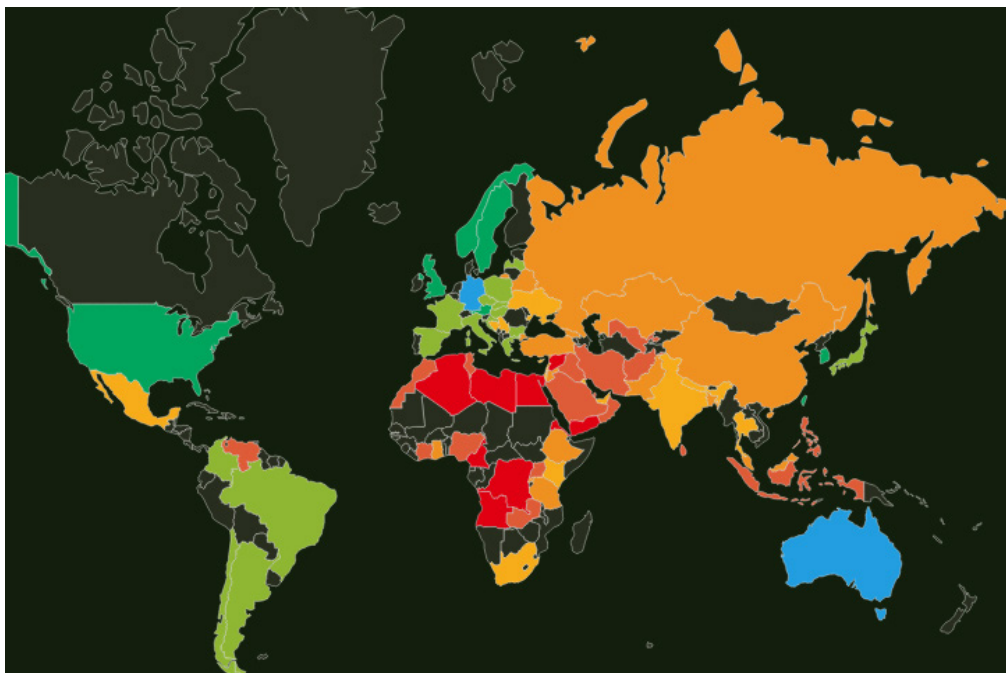
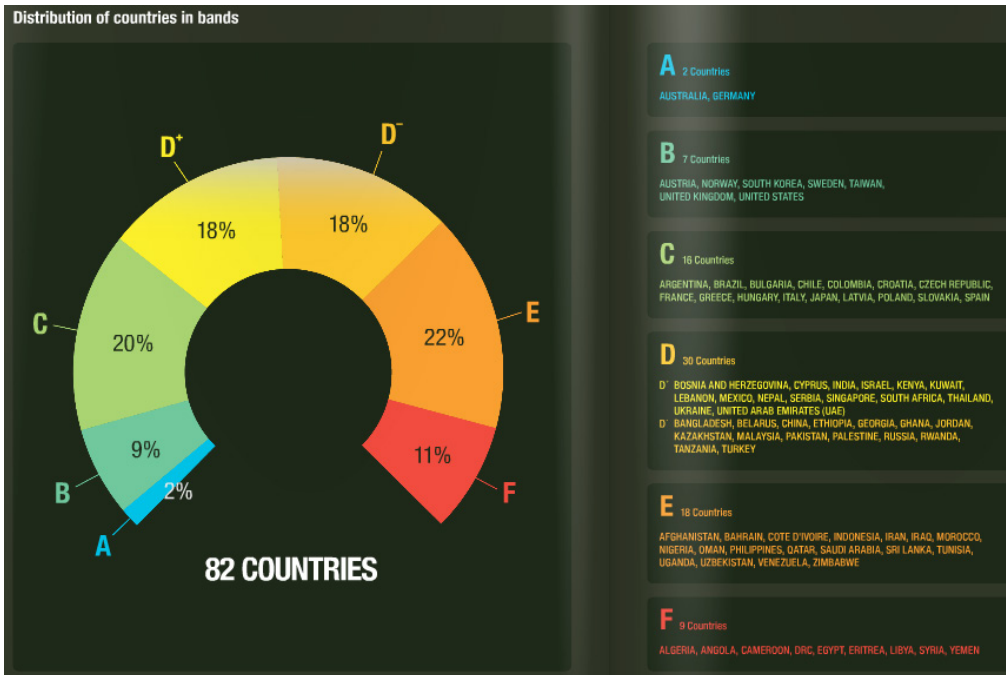

Ուսումնասիրված երկրների 70%-ում առկա են բարձրից մինչև կրիտիկական մակարդակի հասնող կոռուպցիոն ռիսկեր:

QUESTION SCORING PRINCIPLES	
4	High transparency; strong, institutionalised activity to address corruption risks.
3	Generally high transparency; activity to address corruption risks, but with shortcomings.
2	Moderate transparency; activity to address corruption risk, but with significant shortcomings.
1	Generally low transparency; weak activity to address corruption risk.
0	Low transparency; very weak or no activity to address corruption risk.

BANDING BRACKETS			
Band	Lower % Score	Upper % Score	Corruption Risk
A	83.3	100	Very low
B	66.7	83.2	Low
C	50.0	66.6	Moderate
D	33.3	49.9	High
E	16.7	33.2	Very high
F	0	16.6	Critical

Due to the large number of countries clustered in **Band D**, countries were subdivided into D+ and D- sub-bands. The cut off mark was 41.6 per cent, the mid-point in the Band D range.

ԵՐԵՎԱՆ 2014

Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն
Երևան, Այգեստան 9-րդ փողոց, տուն 6
Ֆեռ.՝ (374 10) 553069, 569910
Ֆաքս՝ (374 10) 571399
Էլ. փոստ՝ info@transparency.am
Կայքէջ՝ www.transparency.am